

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Právnická fakulta

Jan Klapal

Policejní ustanovení v moravských zemských zřízeních 16. století

(Police Regulations in Moravian Provincial Constitutions in the 16th century)

Diplomová práce

OLOMOUC 2010

Já, níže podepsaný Jan Klupal, autor diplomové práce na téma Policejní ustanovení v moravských zemských zřízeních 16. století, která je literárním dílem ve smyslu zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, dávám tímto jako subjekt údajů svůj souhlas ve smyslu § 4 písm. e) zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, správci

Univerzita Palackého v Olomouci, Křížkovského 8, Olomouc 771 47, Česká republika

ke zpracování osobních údajů v rozsahu jméno a příjmení v informačním systému, a to včetně zařazení do katalogů , a dále ke zpřístupnění jména a příjmení v katalogích a informačních systémech UP, a to včetně neadresovaného zpřístupnění pomocí metod dálkového přístupu. Údaje mohou být takto zpřístupněny uživatelům služeb Univerzity Palackého.

Souhlas se poskytuje na dobu ochrany autorského díla dle zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon.

Prohlašuji, že mé výše uvedené osobní údaje jsou pravdivé.

V Olomouci dne 19. 5. 2010.

Jan Klupal

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Policejní ustanovení v moravských zemských zřízeních 16. století vypracoval samostatně a citoval jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 19. 5. 2010

Jan Klapal

Na tomto místě bych velice rád poděkoval paní Mgr. Janě Janišové, Ph.D. za odborné vedení, trpělivý přístup a laskavou spolupráci při zpracovávání této diplomové práce.

Obsah:

Úvod.....	6
1 Malý exkurz do dějin středověké a raně novověké Moravy.....	9
2 Zemské právo na Moravě ve středověku a raném novověku.....	11
2.1 Prameny moravského zemského práva.....	12
2.1.1 Právní obyčeje.....	12
2.1.2 Nálezy zemského soudu.....	12
2.1.3 Právní knihy.....	14
2.1.4 Normotvorba.....	15
2.1.5 Sněmovní usnesení.....	17
2.1.6 Landfrýdy.....	19
2.1.6.1 Pojem a vývoj landfrýdů.....	19
2.1.6.2 Působnost landfrýdů.....	21
2.1.6.3 Forma landfrýdů.....	22
2.1.6.4 Obsahová stránka landfrýdů.....	23
2.1.7 Zemská zřízení.....	24
3 Policie a policejní ustanovení v moravském zemském právu.....	28
3.1 Pojem policie.....	28
3.2 Zásady policejního práva ve středověku a raném novověku.....	28
3.3 Působnost policejních ustanovení.....	29
3.4 Znaky deliktní odpovědnosti.....	30
3.5 Sankce.....	33
3.6 Jednotlivá policejní ustanovení v moravských landfrýdech a zemských zřízeních předbělohorské doby.....	36
4 Soudní řízení v zemském právu doby předbělohorské.....	62
4.1 Úvod.....	62
4.2 Zásady soudního řízení v zemském právu.....	62
4.3 Subjekty soudního řízení.....	63
4.3.1 Soudy.....	63
4.3.2 Účastníci řízení.....	65
4.3.3 Další osoby na řízení zúčastněné.....	66
4.4 Zahájení řízení.....	66
4.4.1 Úvodní výklad, pŕuhony.....	66
4.4.2 Druhy pŕuhonů.....	68
4.4.3 Doručování pŕuhonů.....	70
4.5 Jednání před soudem.....	71
4.5.1 Obecně o úkonech během jednání, činnosti před zahájením dokazování.....	71
4.5.2 Dokazování.....	72
4.5.3 Rozhodnutí.....	74
4.5.4 Exekuce.....	74
Závěr.....	76
Prameny a literatura.....	78

Úvod

Když jsem před nedávnem známým odpovídal na otázku, na jaké téma píše svou diplomovou práci, dostal jsem obvykle další otázku obsahující zpochybnění věrohodnosti mého sdělení: „Tehdy byla nějaká policie?“ Ano, i tehdy existovala policie. Tedy ne v dnešním nejnámějším významu ozbrojeného bezpečnostního sboru, policií totiž nazýváme i činnost, kterou tento sbor vykonává, tj. ochranu života, zdraví, majetku, péči o bezpečnost a veřejný pořádek.¹ A tu stát vykonává už od svých počátků, byť často pouze ve prospěch vládnoucích vrstev. Dle Vladimíra Sládečka se policií dříve nazývala veškerá dozorčí činnost státu.² Ve významu používaném ve středověku a raném novověku termín policie (Polizey) označuje péči o pořádek a řád v celé společnosti.³ To znamená, že pod pojem středověké a raně novověké policie lze zahrnout veškerou správu vrchnostenskou, regulovanou veřejnoprávně a mocensky,⁴ do níž náleží mnohá dnešní odvětví veřejné správy: správa stavební, policejní, vodní, vnitřní, kultura a náboženství, doprava, obchod apod. Jedná se tedy o nařizovací a dozorčí činnost panovníka a zemské obce vůči obyvatelům země.

K podstatnějšímu rozvoji této činnosti došlo na Moravě až koncem 14. století, kdy se více začalo prosazovat psané právo na úkor obyčejového. Nejprve to byly landfrýdy, více do hloubky problematiky šla ve druhé polovině 15. století ad hoc přijímaná sněmovní usnesení a vrcholem předbělohorské doby se stala zemská zřízení století 16. S rozvojem psaného policejního práva souvisí i postupný přerod trestního procesu ze soukromožalobního na veřejnožalobní.

Téma jsem si zvolil především z důvodů svého dlouhodobého zájmu o historii, ale rovněž o otázky veřejné správy. O policejním právu středověku a raného novověku toho dodnes nebylo mnoho publikováno, a tak i to lze považovat za jeden z důvodů mého výběru.

Hlavním cílem mé diplomové práce je zjistit, jak tehdejší právo upravovalo otázky policie, kdo měl pravomoc a povinnost dohlížet na tyto oblasti společenského života a jakým způsobem vymáhal práva a povinnosti vyplývající z policejních ustanovení, dále podrobněji rozebrat jednotlivá ustanovení moravských landfrýdů, zemských zřízení a dalších

---

¹ SLÁDEČEK, Vladimír. *Policie I.* [online]. Univerzita Palackého v Olomouci, 15. 4. 2010 [cit. 18. 5. 2010]. Dostupné na <http://www.upol.cz/fileadmin/user_upload/PF-katedry/spravni-pravo/Sprava/Policie_I.ppt>. s. 2.

² SLÁDEČEK, Vladimír. *Obecné správní právo*. 2. vydání. Praha : ASPI – Wolters Kluwer, 2009. s. 216.

³ JANIŠ, Dalibor. „Zkrocení pýchy zlých lidí“. Policejní ustanovení v usneseních moravského zemského sněmu před rokem 1520 ve středoevropském srovnání. *Folia Historica Bohemica*, 2006, roč. 22, s. 10.

⁴ Op. cit. 2. s. 24.

významných sněmovních usnesení, a to ve vztahu k předchozím normám, historii a tehdejší politické, společenské i náboženské situaci v zemi. V neposlední řadě má také práce za cíl přeložit policejní ustanovení do současné spisovné češtiny.

Při naplňování cíle diplomové práce budu postupovat na základě analýzy ustanovení moravských právních památek, zejména landfrýdů z let 1412, 1496, sněmovních usnesení z let 1516 a 1518, zemských zřízení z let 1535 a 1545, ale též z knih Tovačovské a Drnovské. Stěžejní oblastí zkoumání je doba od landfrýdu z roku 1412 po zemské zřízení z roku 1604. Pokusím se o nový výklad a srovnání u nejdůležitějších právních institutů, a také doplnění teoretické problematiky praxí a judikaturou tehdejších soudů.

Text diplomové práce je strukturován na Úvod, čtyři hlavní kapitoly a Závěr. Jednotlivé hlavní kapitoly se z důvodu přehlednosti člení na podkapitoly, které se pak člení ještě dále. Mezi kapitolami a podkapitolami je zpravidla vztah obecného a zvláštního. Závěr pak shrnuje poznatky jednotlivých kapitol a snaží se zodpovědět otázky vytyčené v Úvodu.

1. kapitola pojednává v základu o vývoji státních struktur na Moravě ve středověku a raném novověku. V práci je zahrnuta hlavně z důvodu větší komplexnosti tématu, kvůli nastínění situace v zemi ji řadím na prvním místě.

2. kapitola se zabývá zemským právem, jeho pojmem, vývojem a prameny. Prameny jsou rozděleny do podkapitol na právní obyčeje, soudní nálezy, právní knihy, normotvorbu, sněmovní usnesení, landfrýdy a zemská zřízení. Landfrýdům je věnována zvýšená pozornost, neboť v od 15. století až do Obnoveného zřízení zemského působí jako klíčový nástroj upevňování řádu a bezpečnosti v zemi.

Ve 3. kapitole se podrobně seznámíme s pojmem policie, zásadami policejního zemského práva, jeho působností, zaměříme se na základní znaky deliktů obsažených v jeho normách, možnosti sankcionování těchto deliktů a posléze rozbor jednotlivých policejních ustanovení moravských landfrýdů, sněmovních usnesení a zemských zřízení předbělohorské doby. Tato ustanovení jsou rozebírána chronologicky od nejstaršího po nejmladší, u pozdějších jsem prezentoval obvykle pouze změny ve starých normách či jejich doplnění.

Kapitola 4 popisuje instituty soudnictví a soudního řízení od zásad přes subjekty, průběh řízení, dokazování, rozhodnutí a exekuci.

Za základní pramen pro tuto práci považuji Kameníčkovu diplomatickou edici dobových pramenů Jednání sněmovní a veřejná v markrabství Moravském od počátku 15. století až do přijetí krále Ferdinanda I. za markrabí Moravského roku 1527. Významnými prameny jsou i edice Knih Tovačovské od Karla Josefa Demutha a Knihy Drnovské Vincence

Brandla, znojemské zemské zřízení vydané Františkem Čádou a také zřízení z roku 1545 z pera Dalibora Janiše. Práci mi usnadnily rovněž zdroje elektronické, zejména webové stránky Centra mediévistických studií AV ČR, kde se nachází mnohé písemné památky české a moravské historie, a online staročeský slovník Ústavu pro jazyk český AV ČR, Vokabulář webový, při překladech staročeských výrazů.

Základní literaturou je bezesporu opět František Kameníček, a to tentokrát svou triologií Zemské sněmy a sjezdy Moravské. Tato kniha v rámci tématu dosud nebyla překonána, vychází z ní většina pozdějších autorů. Sněmy pro naše účely podrobně pojednávají především o ústavněprávních otázkách markrabství, právních pramenech, soudnictví a soudním procesu. Pro práci má značný význam i Čádův výklad k právnímu vývoji Moravy od roku 1412 do roku 1620 v jeho edici zemského zřízení z roku 1535. Autor se zde jako první vyslovuje k vzájemnému vztahu tehdejších právních pramenů.

Z výše uvedeného vyplývá, že oblast policie na Moravě není ohniskem zájmu žádné publikace, s výjimkou studie Dalibora Janiše Zkrocení pýchy zlých lidí z občasníku Folia Historica Bohemica, která však problematiku probírá velmi stručně a povrchně.

1 Malý exkurz do dějin středověké a raně novověké Moravy

Ač podřízena pražskému stolci na základě stařešinského řádu, zachovala si Morava v 11. a 12. století v rámci přemyslovského státu relativně samostatné postavení a geograficky, etnicky a politicky se považovala za jeden celek. Politická moc v zemi byla rozdělena na tři úděly – Olomoucko, Brněnsko a Znojemsko. V jejich čele stáli Přemyslovci a každý požíval titulu knížete moravského. Centrem regionu po zániku Velké Moravy byla Olomouc. Ačkoliv se původně knížata měla v čele údelů střídat podle stařešinského řádu, brzy byly uzavřeny smlouvy o jejich dědičnosti. Knížata měla své dvory a své družina, společnou celomoravskou institucí bylo pouze vojsko. Moc knížat postupně upadala a na Znojemsku se ke konci 12. století podařilo sjednotit všechny úděly pod svou vládou. V roce 1197 uzavírá markrabě Vladislav Jindřich smlouvu o rozdělení moci s panovníkem Čech Přemyslem I. Otakarem. Přemysl se stal vládcem Čech, Vladislav Jindřich vládcem Moravy. Moc panovníka směrem dovnitř nebyla nijak omezená, z hlediska mezinárodního práva vystupovala tato dvojmonarchie jako jeden subjekt. Podle dohody mohli oba vládcové založit vlastní dynastii se vzájemným dědičným právem. Vladislav Jindřich však neměl potomky, český panovník tak od té doby Moravu uděloval v léno a dostal ji do podřízeného postavení.

Po vymření Přemyslovců v mužské linii se vedle české šlechty i moravská chopila jedinečné příležitosti a v roce 1314 dosáhla potvrzení svých svobod. Mimo jiné například to, že zemské úřady od té doby mohly být obsazovány pouze rodilými Moravany. Z pohledu mezinárodního práva bylo markrabství moravské samostatným lénem říše, roku 1310 bylo uděleno Janu Lucemburskému jeho otcem, Jindřichem VII., římským císařem. Zlatou bulou Karla IV. byl poměr mezi dvěma hlavními zeměmi českého státu změněn, když markrabství bylo jako korunní země českých králů zahrnuto pod země Koruny Svatováclavské. Karel IV. předal zemi svému bratru Janu Jindřichovi, díky tomu se na Moravě vytvořila vlastní dynastie Lucemburků, která zde vládla až do roku 1411 a sídlila v Brně.⁵ Onoho roku, po smrti markraběte Jošta, nastupuje na uprázdněný markraběcí stolec český král Václav IV., a tak se již natrvalo sloučil královský i markraběcí titul u jedné osoby. Tím vzrostl význam úřadu zemského hejtmána. Když moravští Lucemburkové sídlili v Brně, plnil úřad funkci zástupnou, hejtman spravoval zemi v době nepřítomnosti markraběte (což se například v době

---

⁵ BÍLÝ, Jiří L. *Právní dějiny na území české republiky*. Praha : Linde, 2003. s. 90, 93, 158.

vlády Joštovy dělo poměrně často, když markrabě raději pobýval v Braniborech nebo i v Praze u bratrance Václava IV.). Od Joštovy smrti byl Václav sice titulárně dál markrabětem, leč správa země v té době přešla na zemského hejtmana, který vládl spolu s nejvyššími zemskými úředníky, jejich vláda trvala až do roku 1620 a byla opakovaně zajišťována uzavíranými landfrýdy.⁶

Na rozdíl od patrimoniálního období, kde stát chápeme jako jednotu osob projevující se v titulu panovníka, moravské markrabství v dobách stavovského státu je pojímáno jako právnická osoba. Markrabství, ostatně i celý stát, Svatováclavská koruna, vyjadřovaly suverenitu a legitimitu nositelů státní moci, panovníka a stavů. Stavovské státy se rovněž vymezují státním územím, které je nedotknutelné. Markrabství nebylo politicky jednotné, v jeho rámci zde existovalo knížectví olomouckého biskupa a vévodství opavské. Od roku 1348 byly tyto části země v lenním vztahu přímo k českému králi. Olomoučtí biskupové i opavští vévodové ale zasedali na moravském zemském sněmu.

Na sklonku 14. stol. se postupně prohlubuje v českých zemích krize ústřední panovnické moci. Vznikají střety mezi panovníkem a stavy, šlechtou a městy, a rovněž mezi vyšší a nižší šlechtou. Tyto rozpory mají původ v novém způsobu hospodaření šlechty, snahy měšťanstva podnikat mimo sféru města. V pohusitské době také přibyly nové spory v otázkách náboženství. Za vlády Jagelonců klesla moc panovníka na minimum a rozvinul se tak klasický stavovský stát.

Díky olomouckému biskupu se na Moravě zachovala většinová katolická víra. S tím souviselo i politické oddělení od Čech. Albrecht Rakouský byl tak nejprve za panovníka přijat na Moravě a teprve později i v Čechách. Od vlády Jiřího z Poděbrad se už Morava nepovažovala za léno českých králů, moravská markrabata tudíž již nemusela skládat králi lenní přísahu. Ovšem v rámci státu, Koruny svatováclavské, byla Morava neodlučitelná.⁷

Stupňující se náboženské rozpory uvnitř šlechty a nebezpečí vojenské hrozby osmanské říše daly po bitvě u Moháče Ferdinandu I. Habsburskému prostor k posilování pozice panovníka-arbitra a postupnému omezování stavovských svobod. Jeho nástupci se však tak razantně prosadit nedokázali. Až do bělohorské bitvy.⁸

---

⁶ SLEZÁKOVÁ, Veronika. Počátky a vývoj nejstarších moravských landfrýdů z let 1387, 1396, 1405 a 1412. *Časopis Matice moravské*, 2001, č. 120. s. 316, 332.

⁷ BÍLÝ, Jiří L., op. cit. 5. s. 161-163

⁸ MALÝ, Karel, a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přepracované vydání. Praha : Linde, 2003. s. 82-83.

2 Zemské právo na Moravě ve středověku a raném novověku

Moravské zemské právo bylo objektivním právem nejvyšší právní síly v Markrabství moravském. Výlučně upravovalo a jeho účelem bylo chránit zejména ústavněprávní vztahy tehdejšího státu, čili zájmy panovníka, šlechty a feudální stát. Základním systémem středověkého práva bylo dělení na právo zemské a práva zvláštní. Zemské právo bylo nadřazeno právům zvláštním, která s ním tedy nemohla být v rozporu. Jednalo se o práva městská, horní, viničná atd. Zvláštní, z velké části nadnárodní charakter mělo kanonické právo.

Do věcné působnosti zemského práva spadaly otázky postavení panovníka, šlechty, zemských úřadů a úředníků a vzájemné vztahy státních institucí a představitelů vládnoucí vrstvy. Působnost osobní byla na rozdíl od dnešního práva značně omezená. Různé právo platilo pro příslušníky různých sociálních vrstev a jednotlivé feudální stavy. Subjekty zemského práva byli zásadně šlechtici,⁹ duchovenstvo mělo své kanonické právo, měšťané městské a poddaní se řídili právem své vrchnosti. Za feudální rozdrobenosti (stavovské monarchie) byla správní a soudní pravomoc ve věcech poddaných přenesena z panovníka na vrchnost a jejich výkon nebyl až na výjimky vůbec kontrolován. Právo se považovalo za privilegium,¹⁰ které zvýhodňovalo svého nositele oproti ostatním vrstvám obyvatelstva.

---

⁹ s určitými výjimkami – viz. 3.3

¹⁰ MALÝ, Karel, a kol., op. cit. 8. s. 91.

2.1 Prameny moravského zemského práva

Prameny moravského zemského práva bychom mohli rozdělit podle formy na právní obyčej, nálezy soudů, právní knihy a normotvorbu. Pod normotvorbu pak lze ještě zahrnout nařízení panovníka, smlouvy mezi panovníkem a pány, popř. stavy a sněmovní usnesení.

2.1.1 Právní obyčej

Zemská práva se vyvinula z práv raně středověkých etnik, v případě českého a moravského zemského práva šlo o právo slovanské. To mělo převážně obyčejovou podobu. Přebíralo mnohé obyčejy předstátních společností nebo na ně navazovalo. Udržují se díky tomu např. krevní msta, ordály, kolektivní odpovědnost, kolektivní výkon trestu, symbolické tresty atd. Právní obyčej je však na rozdíl od obyčejů předstátních již vynutitelný státní mocí. I když původně sloužil k ochraně zájmů celé společnosti, díky privilegiím panovníka a postupné sociální diferenciaci právní obyčej ve vrcholném středověku a raném novověku zpravidla upravuje pouze zájmy vládnoucích vrstev státu.¹¹ Právní povědomí té doby a udržování obyčejového práva se zajišťovalo tradicí, ústně, transgeneračním přenosem, který vedl k jednoduchosti norem obsažených v této formě práva, a rovněž zabezpečoval značnou rigiditu právního systému. Prameny takového práva jsou pouze soukromé písemné záznamy nebo právní praxe. Při změnách obyčejového systému, prostředky normotvorby – nařízením panovníka nebo usnesením zemského sněmu, bylo tedy nutné nové normy zřetelně uveřejnit.

2.1.2 Nálezy zemského soudu

Pro právo stavovského státu byla značně významná pravotvorná činnost soudů. Právní norma vznikala v procesu nalézání práva.¹² Zakotvení této zásady můžeme nalézt pod titulkem O svobodě v soudu panském. „Ta jest taková, že se právy psanými nespravují než obyčejí svými starodávnými a slyšením stran a pře, kteráž se od stran líčí, aby rozeznati mohli

---

¹¹ MALÝ, Karel, a kol., op. cit. 8. s. 92.

¹² BÍLÝ, Jiří L., op. cit. 5. s. 166

spravedlnost mezi pravdů a křivdů soudíc vedlé zdání a svědomí svého dobrého. A mohou svá zřízení opravit, ujít i přičinit jako lidé svobodní, ač jest všech k tomu vůle a svolení a v velkých věcech královské potvrzení.¹³ Z tohoto ustanovení by mohla vyplývat možnost určité soudní svévole na úkor zákonodárství, protože to byl skutečně hlavně soud, kdo právo ve finále tvořil, a legislativa pak fungovala jen jako vodítko pro tuto soudní tvorbu práva. Sami šlechtici však museli očekávat od svých „bratří“ soudců záruky právní jistoty a zdá se tudíž velmi nepravděpodobným, že by soud nepoužíval při rozhodování psané právo nebo judikaturu a nesnažil se postupovat v obdobných případech obdobně. Konec konců předchozí nálezy i sněmovní usnesení sloužila také těm, kteří jako soudci u soudu zasedali.

Svůj význam získala soudní normotvorba s rozvojem činnosti soudů a obzvláště pak s písemným zachycováním soudní činnosti a nálezů. K rozvoji soudcovské tvorby práva přispíval i fakt, že zemský soud byl vrcholným orgánem státu a předsedal mu panovník. Uvedená praxe existovala po celou dobu stavovské monarchie a sloužila často i jako podklad kodifikačních prací. Teprve v Obnoveném zřízení zemském je stanoven zákaz odvolávat se na starší soudní nálezy.¹⁴ I když panovník soudu předsedal, v době budování absolutismu právě proti stavovským svobodám na soudu a sněmu usilovně, leč neúspěšně, bojoval. Zmíněná klauzule v Obnoveném zřízení byla důsledkem porážky stavovského povstání, jejím účelem bylo rezolutně oklestit stavovské svobody nalézání práva na zemském soudu a dostat tak tuto instituci, takřka šlechtickou, do rukou panovníka.

Zemský soud mohl právo, především hmotné,¹⁵ buď volně nalézat nebo aplikovat předchozí judikaturu v obdobné věci, byl také však oprávněn v neobvyklých případech přijmout ustanovení na věčné časy, která pak mohla být i součástí zemských zřízení.¹⁶

Pramenem soudní normotvorby středověku a raného novověku jsou Knihy pŕhonné a nálezové (*Libri citationum et sententiarum*), sbírky protokolů z řízení před zemským soudem. Z nich se vyvinuly charakteristické památky, jako jsou zemské desky nebo právní knihy. Zemské desky se později od pŕhonných knih oddělily a sloužily k evidenci majetkových převodů, závětí, panovnických privilegií šlechty. Ve věcech měšťanů a

---

¹³ DEMUTH, Karel Josef (ed.). *Knihy Tovačovská aneb pana Ctibora z Cimburka a z Tovačova zemského hejtmána markrabství Moravského sepsání obyčejů, řádů, zvyklostí starodávných a práv markrabství Moravského*. Brno : Historicko-statistický odbor, 1858. s. 120.

¹⁴ MALÝ, Karel, a kol., op. cit. 8. s. 96.

¹⁵ ČÁDA, František (ed.). *Zemské zřízení moravské z roku 1535 spolu s tiskem z roku 1562 nově vydaným*. Praha : Česká akademie věd a umění, 1937. s. XVIII.

¹⁶ KAMENÍČEK, František. *Zemské sněmy a sjezdy moravské. Jejich složení, obor působnosti a význam od nastoupení na trůn krále Ferdinanda I. až po vydání Obnoveného zřízení zemského (1526–1628). II. díl*. Brno : Zemský výbor markrabství Moravského, 1902. s. 91-92.

poddaných se vedly pozemkové knihy. Zemské desky byly stejně jako půhonné knihy vedeny na Moravě zvlášť pro olomouckou a zvlášť pro brněnskou cúdu (soud) a společně se převážely vždy do místa konání sněmu a soudu (zpravidla obojí na jednom místě). Pro naše účely mají jako prameny význam pouze Knihy půhonné a nálezové.¹⁷

Významným pramenem tehdejšího práva byly rovněž zmiňovaná privilegia a výsady poskytnuté panovníkem, šlechtou, preláty a městy. Výsady, resp. Statuty byly opět základem pro právní knihy.¹⁸

2.1.3 Právní knihy

Jednalo se o soukromé sbírky práva zpravidla bez formální kvality zapsaných údajů a jejich systematické klasifikace. Hranice mezi oficiálními zákony a právními knihami však rozhodně nebyly nijak pevné. Mnohé vyhlášené oficiální předpisy se v praxi vůbec nepoužívaly a naopak právní knihy často získaly platnost a závaznost bez jakékoliv promulgace.¹⁹

Nejvýznamnější právní knihou na Moravě je bezesporu *Knihy Tovačovská*. Jde sice o práci soukromou, díky své dokonalosti si však brzy získala místo v tehdejší právní řádě a její ustanovení se považovala za právně závazná. František Čáda o ní uvádí: „Oč později má Morava právní knihy, zatímco v Čechách máme hlavně *Knihu Rožmberskou*, *Řád práva zemského* a *Ondřeje z Dubé Práva zemská česká*, to dohonila v dokonalosti. Plní účel kodifikace a moravští stavové právem mohli poukázat, že nepotřebují, aby jim bylo dááno nějaké zemské zřízení, když mají zde pomůcku zcela vyhovující.“

Čáda se rovněž domnívá, že autor *Tovačovské knihy*, moravský zemský hejtman Ctibor Tovačovský z Cimburka, sice do knihy zpracoval spoustu své bohaté právní praxe, ve většině případů se však opíral o nálezy zemského soudu. Z toho pak usuzuje ohledně přijetí knihy stavovskou veřejností: „Není vyloučeno, že právě i proto si stavové tak neobvykle vážili práce *Tovačovského*, že na mnoha místech reprodukovala vlastně jejich sněmovní usnesení, a tak rovněž i později, když opakovali ve svých usneseních text *Knihy Tovačovské*,

---

¹⁷ BÍLÝ, Jiří L., op. cit. 5. s. 168.

¹⁸ Ibid. s. 166.

¹⁹ JANIŠ, Dalibor. *Práva a zřízení Markrabství moravského z roku 1545 (Pokus moravských stavů o revizi zemského zřízení)*. 1. vydání. Brno : Matice moravská, 2005. s. 53.

opakovali jen vlastní svá dřívější usnesení, jak jsme toho napořád svědky.“²⁰ I přes nepodloženost těchto i jiných podobných domněnek můžeme vznik Tovačovské knihy považovat za milník moravské stavovské právní kultury.

Na konci vlády Ludvíka Jagelonského byla Kniha Tovačovská doplněna Ctiborem z Drnovic a výsledek nesl název Kniha Drnovská. Účelem doplnění byla jednak aktualizace, jednak upřesnění vágních ustanovení. Kniha Drnovská popisuje tehdejší soudnictví podrobněji než její předchůdkyně, z níž přejímá mnohé články, mnohé však také vynechává, obsahuje navíc samozřejmě novoty ustanovené během let 1490 – 1542.²¹

2.1.4 Normotvorba

Normotvorba, neboli právně normotvorná činnost orgánů státu, je dalším pramenem zemského práva na Moravě. Na rozdíl od obyčejového práva se jedná o náhlou změnu právního stavu v zemi, jejíž příčinou je vždy právní úkon (akt) subjektu nadaného normotvornou pravomocí.

Účelem právní normotvorby byly ve středověku a raném novověku změna starých nevyhovujících obyčejů, posílení vlivu a moci panovníka nebo šlechty. Podle subjektu normotvorby ji můžeme rozdělit na nařízení panovníka, smlouvy mezi panovníkem a šlechtou (nebo stavy) a usnesení moravského zemského sněmu. Jinak lze normotvorbu té doby také dělit na samostatné zákony (decreta, statuta, leges, constitutiones) a kodifikace (codex, liber),²² podle složitosti norem a jejich obsahu, jestli regulují pouze jednotlivé právní otázky, anebo sjednocují celá právní odvětví, popř. celý právní řád.

Nejstarší zákony a kodifikace vznikaly jednostranně z vůle panovníka, který je ovšem často prosazoval proti vůli celé zemské obce. V raném středověku se právo psané prosazuje pouze částečně v důsledku christianizace společnosti, v mnoha ohledech ho tedy ovlivnilo právo kanonické a jeho prostřednictvím též právo římské – Etymologiae Isidora ze Sevilly, Decretum Gratiani, Corpus iuris civilis.²³ Proto první zákoníky můžeme označit jako

---

²⁰ ČÁDA, František, op. cit. 15. s. XX.

²¹ KAMENÍČEK, František. *Zemské sněmy a sjezdy moravské. Jejich složení, obor působnosti a význam od nastoupení na trůn krále Ferdinanda I. až po vydání Obnoveného zřízení zemského (1526–1628). I. díl.* Brno : Zemský výbor markrabství Moravského, 1900. s. 178.

²² JANIŠ, Dalibor. op. cit. 3. s. 8.

²³ JANIŠ, Dalibor, op. cit. 19. s. 26.

produkt christianizace práva. Psané právo se snaží uvést do stávajícího právního řádu také zásady křesťanské morálky a biblické právo. první psané zákoníky na území Moravy jako Zápovědi svatých otců, Zákon sudnyj ljudem a Nomokánon jsou tedy výjimkou z tehdy dominantní obyčejové formy práva.²⁴ K změně dochází ve 12. a 13. století, kdy se opět objevuje právo psané a jeho zdrojem je panovník-zákonodárce.²⁵

Zde je na místě zmínit Statuta Konráda Oty. Ty můžeme jako první ze jmenovaných pramenů zařadit k pramenům moravského zemského práva, vznikla totiž na konci 12. stol. v „moravské zemi“ čili v markrabství moravském. Většina autorů se domnívá, že se vztahovala i na Čechy. Z hlediska formy pramene práva můžeme Statuta považovat jednak za právní obyčej, sjednocují totiž obyčejové právo pro celou Moravu, také ovšem nelze opomenout jejich zařazení do normotvorby středověkého zemského práva, konkrétně do jednostranných právních aktů panovníka. Základní myšlenkou Statut bylo posílení ústřední panovnické moci, hlavně správní a soudní, dále uznání práv šlechty, kterých dosáhla za předchozích panovníků, zejména dědičné držby statků, a také komplementárně sjednocení a kodifikace obyčejového práva. Statuta Konráda Oty mají částečně i jiný charakter. Sice ještě kodifikují obyčejové právo raně středověké, tzv. patrimoniální monarchie, zároveň však již upravuje některé otázky ku prospěchu šlechty, která drží panovnické pozemky.²⁶

Zatímco právní obyčej byl zaštiťován svou starobylostí, autoritu psaného práva zajišťoval sám panovník, jehož zákonodárná moc se ideologicky zdůrazňovala formulacemi ovlivněnými římským právem. Významnou roli hrála v této souvislosti skutečnost, že panovník byl považován za nejvyššího soudce. Za rozvojem světského zákonodárství stály znovuobjevení římského práva, kodifikace kanonického práva i některá filosofická díla, jako například Aristotelova Politika, obsahující výklady o vzniku zákonů.²⁷

Zemské právo nelze, v podstatě až do absolutismu, považovat za prostor k recepci práva římského – kvůli naturální výrobě a jeho mimoekonomickému charakteru; s výjimkou předpisů posilujících postavení panovníka, chránících jeho nedotknutelnost a majestát²⁸ a určitých stop římskoprávních myšlenek v právních knihách, které jinak obsahují normy práva obyčejového. Na druhou stranu právo městské, protože tvořilo právní baštu zbožně peněžních vztahů středověku i raného novověku, bylo pro tuto recepci úrodnou půdou. Ve velmi úzké

---

²⁴ BÍLÝ, Jiří L., op. cit. 5. s. 98

²⁵ JANIŠ, Dalibor, op. cit. 19. s. 27.

²⁶ BÍLÝ, Jiří L., op. cit. 5. s. 103.

²⁷ JANIŠ, Dalibor, op. cit. 19. s. 27, 53.

²⁸ Crimen laese maiestatis – upravený psaným právem v Čechách až roku 1549, na Moravě zůstal delikt upraven až do Obnoveného zřízení pouze obyčejovým právem.

souvislosti s římským právem se rovněž vyvíjel kanonický proces.²⁹

Vznik skutečných zákonů vyžadoval existenci autentického textu, který byl závazný, bylo možné jej přesně interpretovat, měnit a doplňovat. Ve většině případů to však bylo staré obyčejové právo, které bylo převedeno do psané podoby, a to prostřednictvím právních knih.³⁰ Významným milníkem se stal v oficiálním zákonodárství vynález knihtisku. Při opisování totiž docházelo k chybám, ať už nepozorností nebo záměrně, a tak vznikaly obsahově neslučitelné varianty téhož textu. Tištěná podoba si zachovala ve všech exemplářích stejné znění, navíc, tisky byly mnohem levnější než rukopisy a bylo možné je okamžitě a relativně rychle šířit. Jednotlivé předpisy tak mohly rychle vstupovat v platnost, být měněny a zároveň, co se týče zajištění právní jistoty, nabízely snadnější orientaci adresátům. To rovněž umožnilo rychlejší a účinnější postih deliktů.³¹

2.1.5 Sněmovní usnesení

S rostoucí mocí šlechty se již jednostranná nařízení panovníka vyskytují velmi zřídka, téměř vždy při jejich vyhlášení jsou přítomni předáci šlechty či později sněm. Již od konce 14. století vznikají první landfrýdy jako smlouvy mezi panovníkem a šlechtici, později přijímané všemi stavy prostřednictvím sněmovních usnesení. K pojmu a vývoji landfrýdů blíže pojednám v dalších kapitolách.

V 15. a zvláště v 16. století se usnesení zemského sněmu stala významným pramenem zemského práva. V landfrýdu z roku 1434 se poprvé objevuje ustanovení o pravidelném konání zemského sněmu.³² Množství sněmovních usnesení postupně rostlo, proto se stavové na olomouckém sněmu usnesli o zavedení zvláštních sněmovních knih. Jednalo se o protokoly z jednání zemského sněmu. Dnes je označujeme jako Památky sněmovní. Jsou vedeny souvisle pro významná sněmovní usnesení od jejich vzniku v roce 1518.³³

Právo svolávat moravský zemský sněm náleželo panovníku. V neklidných dobách jej

---

²⁹ MALÝ, Karel, a kol., op. cit. 8. s. 114-115.

³⁰ Viz. 2.1.3

³¹ JANIŠ, Dalibor, op. cit. 3. s. 8.

³² KAMENÍČEK, František (ed.). Jednání sněmovní a veřejná v markrabství Moravském od počátku 15. století až do přijetí krále Ferdinanda I. za markrabě Moravského roku 1527. In *Archiv český X*. Praha, 1890. s. 253.

³³ JANIŠ, Dalibor, op. cit. 19. s. 64.

svolávaly i významné osobnosti zemské obce. Trvalé právo svolávat sněm se stavům po celou dobu stavovské monarchie získat nepodařilo. Panovník v dobách pozdně stavovského státu usiloval o omezení sněmování, často způsoboval průtahy, a znemožňoval fungování sněmu. Sněmy se tak konaly především z důvodu schvalování daní. Účastníci sněmu byly podle stavovské příslušnosti začleněny do kurií, v kurií rozhodovala většina hlasů přítomných osob, v plénu pak každá kurie měla jeden hlas a vyžadovala se jednomyslnost. Návrh usnesení předkládal panovník.³⁴

V raném novověku se iniciativy v zákonodárství chápou i stavy, hlavně šlechta, a usilují o zakotvení svých výsadních postavení. Naráží při tom na nezáměr a někdy dokonce na odpor panovníka. Za Ferdinanda I. se striktně zavádí pravidlo tzv. královské sankce – potřeba schválení sněmovního usnesení panovníkem, právo absolutního veta panovníka – které se uplatňovalo při zápisu usnesení do zemských desek.³⁵ Panovníkův souhlas, třebaže jen formální, byl patrně vždy důležitou podmínkou šlechtických kodifikací. Základem tohoto přístupu byl zřejmě Codex Justiniánův. Z něho plynoucí autoritu panovníka jako nejvyššího zákonodárce totiž zpravidla nešlo opomenout.³⁶ Sněmovní usnesení byla nejčastěji publikována vkladem do zemských desek, ale též ve zmiňovaných artikulech Památek sněmovních.³⁷ Platnost usnesení nastávala publikací v zemských deskách.³⁸

Kromě zákonodárné moci sněmu můžeme zmínit i pravomoc ke schvalování berní, tažení zemského vojska za hranice, věci náboženské, přijímání cizinců do země a schvalování mezinárodních smluv. Pravomoc sněmu se vztahovala na celou zemi s výjimkou panství olomouckých biskupů. Sněmu se za toto území účastnil pouze biskup. Na sněmu zasedaly stavy panský, vladycký, duchovní a měšťský. Duchovní stav však nevystupoval jako samostatná kurie. Sněmu předsedal panovník – markrabě, popřípadě zemský hejtman. Co se týče místa konání, na Moravě platil dualismus, když se sněmy střídavě konaly v Brně a v Olomouci.³⁹

---

³⁴ BÍLÝ, Jiří L., op. cit. 5. s. 132-133.

³⁵ MALÝ, Karel, a kol., op. cit. 8. s. 68.

³⁶ JANIŠ, Dalibor, op. cit. 19. s. 27.

³⁷ Zvláštní knihy pro účely zapisování zemských a důležitých sněmovních usnesení. Viz. ibid. s. 64.

³⁸ MALÝ, Karel, a kol., op. cit. 8. s. 68.

³⁹ BÍLÝ, Jiří L., op. cit. 5. s. 147.

2.1.6 Landfrýdy

2.1.6.1 Pojem a vývoj landfrýdů

Specifickými typy normotvorby byly landfrýdy. Mohly být vydávány jednostranně panovníkem, na základě dohody panovníka a šlechty, ale rovněž usnesením zemského sněmu. Landfrýdy byly předchůdci pozdějších zemských zřízení.⁴⁰

Landfrýd lze definovat jako právní akt, který ustanovuje nebo zaručuje ochranu zemského míru, pořádku a povinnosti související s pronásledování zemských škůdců. Zároveň se však, po smrti markraběte Jošta roku 1411, stává zárukou panské a později stavovské vlády na Moravě.

Za předchůdce landfrýdů jsou považovány Boží míry – *treuga Dei*, vyhlášené od 10. stol. v jižní Francii k omezení vnitřních nepokojů se zákazem potyček na několik dní v týdnu, odkud se v 11. stol. rozšířily do severní Francie, Říše, Burgundska, Španělska, Itálie. Iniciovali je biskupové, oporou jim byla světská moc. Přechodem do jejich rukou pak vznikly nové formy, které se nazývaly landfrýdy.⁴¹ Jako mocenský prostředek církve si Boží míry udržely své postavení v lokálním významu až do 13. století. Jednalo se o přísahou schválené separátní míry ke kontrole kriminality, zamezení bezprávným ozbrojeným vykořisťování bezbranných a jiným podobným pŕtkám (tzv. záštím).⁴²

Landfrýdy byly v Říši vyhlášovány z nařízení panovníka, i když ten také musel počítat se spolupůsobením říšských knížat na dodržování jeho ustanovení, jak je patrné i nejstaršího dochovaného landfrýdu Fridricha Barbarossy z poloviny 12. stol. Až ve 14. stol., kdy dochází k úpadku královské moci, jsou landfrýdy uzavírány jako smlouva mezi panovníkem a stavy v jednotlivých říšských teritoriích. Na českém území se objevují, pomineme-li dokumenty z let 1281 a 1300, které jsou považovány za landfrýdy, až za Karla IV., který landfrýdy využíval v rámci své říšské politiky, a roku 1348 přiměl českou šlechtu k přísaze zachovávat zemský mír.⁴³

---

⁴⁰ JANIŠ, Dalibor, op. cit. 19. s. 49.

⁴¹ SLEZÁKOVÁ, Veronika. Nejstarší landfrýdní smlouva na Moravě. In JAN, Libor, JANÁK, Jan. *Sborník prací z celostátní studentské vědecké konference Historie 1997*. 1. vydání. Brno : Matices moravská, 1998. s. 60.

⁴² BAUTIER, Robert-Henri (ed.). *Lexikon des Mittelalters IV*. München : Deutscher Taschenbuch Verlag, 2003. s. 1587-1592.

⁴³ BAUTIER, Robert-Henri (ed.). *Lexikon des Mittelalters V*. München : Deutscher Taschenbuch Verlag, 2003. s. 1657-1660.

Nejstarší podoba landfrýdu na Moravě měla ještě charakter jednostranného nařízení panovníka, v září roku 1387 jej vydal markrabě Jošt. Následný landfrýd, jehož datace není známa byl již uzavřen ve formě smlouvy mezi markrabaty Joštem a Prokopem, olomouckým biskupem a 59 pány z předních moravských rodů. Po skončení markraběcích válek byl landfrýd obnoven, zřejmě v původním znění roku 1405 a je prvním projevem kontinuity landfrýdních smluv na Moravě. Existují o něm pouze nepřímé zmínky v Knihách pňhonů a nálezů.⁴⁴ Landfrýd byl zřejmě do jisté míry respektován, roku 1409 totiž moravské správní orgány oblehly hrady Rabštejn a Kraví Hora, jejich vůdcové byli zajati.⁴⁵

Při srovnání všech moravských landfrýdů si nelze nevšimnout jisté podobnosti a lze říct, že pozdější landfrýd často pouze doplňuje landfrýd předchozí,⁴⁶ čehož v kapitolách o výkladu obsahu landfrýdů ještě využijeme. Například roku 1412 došlo k uzavření dalšího landfrýdu. Jako landfrýdníci zde vystupují král Václav IV., který se po Joštově smrti ujal na Moravě vlády, Konrád, biskup olomoucký a výkvět moravského panstva. Tento landfrýd byl Ctiborem Tovačovským z Cimburka vložen jako vzorový landfrýd do jeho proslulé právní knihy⁴⁷ a výrazně kopíruje ustanovení předchozího landfrýdu z roku 1396.⁴⁸

Roku 1414 byl uzavřen moravsko-rakouský landfrýd. Moravští zemští úředníci jednají o jeho obsahu zcela nezávisle na moravském markraběti a českém králi Václavu IV. a také landfrýd samostatně uzavírají. Dokonce není v listině ani zmínka o tom, že by jednali v souladu s vůlí Václava IV., na rozdíl od delegátů z Horních i Dolních Rakous. Již roku 1412 pověřil král vyjednáním mírových podmínek s Habsburky zemského hejtmana Lacka z Kravař a znojemského purkrabího Jindřicha z Lichtenštejna. V této pověřovací listině se král zavazuje, že přistoupí na všechny podmínky, které strany dohodnou. Což bylo podstatnou změnou, v dřívější praxi se totiž panovníkovi zástupci pouze odvolávali na to, že obsah smlouvy je v souladu s vůlí zeměpána, kterou měli v hrubých rysech naznačenou právě ve zmocňovací listině. Tímto způsobem byl například ještě v době vlády markraběte Jošta uzavřen prozatímní mír mezi Joštem a rakouským vévodou Leopoldem IV., kde zemští úředníci jednali z pověření Joštova na základě jeho pokynů.⁴⁹

Na brněnském sněmu 17. listopadu 1421 došlo k uzavření landfrýdu vynuceného

---

⁴⁴ JANIŠ, Dalibor, op. cit. 19. s. 61.

⁴⁵ SLEZÁKOVÁ, Veronika, op. cit. 6. s. 331.

⁴⁶ RAUSCHER, Rudolf. *Zemské míry na Moravě*. Praha, 1919. s. 12.

⁴⁷ JANIŠ, Dalibor, op. cit. 19. s. 61.

⁴⁸ SLEZÁKOVÁ, Veronika, op. cit. 6. s. 331.

⁴⁹ SLEZÁKOVÁ, Veronika. Moravsko-rakouský landfrýd z roku 1414. *Český časopis historický*, 2002, roč. 100, č. 3, s. 504.

králem Zikmundem, pečeti jej král, olomoucký biskup Jan, opavský vévoda Přemek, zemský hejtman Vilém z Pernštejna a dalších 53 moravských šlechticů, převážně pánů. 1434 byl uzavřen landfrýd mezi moravskou šlechtou a markrabětem Albrechtem Habsburským. V brněnském landfrýdu, uzavřeném po smrti krále Albrechta z roku 1440 poprvé vystupuje zformovaná stavovská reprezentace Moravy, páni, rytíři, duchovními v čele s olomouckým biskupem a také osmi moravskými královskými městy. Dohoda je nazývána jednotou, která měla trvat až do přijetí nového panovníka. Tento landfrýd označil Ctibor Tovačovský z Cimburka jako Přípis landfrýdu, když země bez pána jest.⁵⁰ Za vlády Jiřího z Poděbrad se landfrýdy stávají předmětem jednání zemských sněmů – sněmovní usnesení z roku 1459 má charakter landfrýdu. Za Matyáše Korvína byly s jeho svolením na Moravě uzavřeny landfrýdy v letech 1477 a 1478, které se již formou blíží pozdějším obsáhlejšími sněmovními usneseními. Landfrýdy z let 1484, 1496⁵¹ a 1505, poslední dva již za Vladislava Jagellonského, mají již svým obsahem ustálenou formu. Přímě potom na ně navazují landfrýdy z let 1516, 1520 a 1530.⁵² Landfrýdy se v této době stávají součástí větších normativních celků – zemských zřízení.

Další významné landfrýdy uzavřené s panovníkem jsou z let 1567, 1579 a 1608. Ačkoli stavové dále jednali o potvrzení starých landfrýdů před stavovským povstáním s králi Matyášem a jeho možným nástupcem Ferdinandem a po jeho vypuknutí i s Fridrichem Falckým, landfrýd z roku 1608 se považuje za poslední landfrýd na Moravě. Obnovené zřízení zemské se již o landfrýdu nezmiňuje.⁵³

O zemský mír usilují separátně také města. Roku 1441 se spojila města Brno, Olomouc, Jihlava a Znojmo za účelem udržování zemského míru. Jednalo se v podstatě o provedení landfrýdu z roku 1440, když on sám o bezpečnosti příliš konkrétně nepojednával.

2.1.6.2 Působnost landfrýdů

Na rozdíl od českých landfrýdů, kde existovaly i tzv. krajské landfrýdy, ty moravské se vztahují vždycky na celé markrabství. Za zvláštní případy lze považovat landfrýdy

---

⁵⁰ DEMUTH, Karel Josef, op. cit. 13. s. 4.

⁵¹ Tento landfrýd je zahrnut do Drnovské knihy. Viz. BRANDL, Vincenc (ed.). *Knihy Drnovská*. Brno, 1868. s. 1.

⁵² JANIŠ, Dalibor, op. cit. 19. s. 61-63.

⁵³ RAUSCHER, Rudolf, op. cit. 46. s. 10.

nadteritoriální. K nim náleží moravsko-rakouský landfrýd z roku 1414. Tyto typy používali obvykle v Říši císař a čelní představitelé jednotlivých zemí ke vzájemnému spojování a uplatňování svých politik. Zejména Karel IV. jako římský císař s oblibou využíval tohoto nástroje v Říši, například k získání braniborské marky od Wittelsbachů. V roce 1372 byl uzavřen landfrýd, který zpečetila kromě čelních představitelů Říše také durynská landkrabata. Díky tomu se pro Wittelsbachy stal dosavadní politický nátlak neúnosným a pod hrozbou vojenské invaze byli donuceni marku prodat. V zemích Koruny svatováclavské roku 1389 uzavřeli landfrýd král Václav IV., moravská markrabata Jošt a Prokop, olomoucký biskup a dále slezská knížata a vratislavský biskup. Landfrýd z roku 1414 ale na rozdíl od dvou výše uvedených vykazuje i mezistátní charakter.⁵⁴ Výše zmíněná teritorialita práva je však zpravidla omezena jeho personalitou (chápání práva jako privilegia určité společenské vrstvy).

Obvyklá doba trvání landfrýdu byla pět let, jako například landfrýd z roku 1412: „...všichni svrchu psaní jmáme a slibujem dobrú vierú ten svrchupsaný landfrid do pěti let od dání listu tohoto držeti...“⁵⁵ ale nebyly výjimečné ani doby delší či kratší, někdy byla stanovena na neurčito – do přijetí nového markraběte.

2.1.6.3 Forma landfrýdů

Co se jejich vnější podoby týče, byly landfrýdy vydávány jako panovnická nařízení nebo uzavírány jako smlouvy mezi panovníkem a stavy, někdy dokonce i bez účasti panovníka. Např. moravsko-rakouský landfrýd z roku 1414. Landfrýdy od poloviny 15. století jsou uzavírány prostřednictvím usnesení zemského sněmu.

Na počátku zápisu jsou uvedena jména těch, kdo smlouvu uzavírají, účel landfrýdu a příčina (podnět) k jeho uzavření. Jako účel například „hlediec napřed chvály pána Boha všemohúcieho a potom dobrých starých obyčejuo předkuo našich zachovati, jimiž markrabstvie Moravské z dávních leth zpravováno bývalo, neřádi stavování a pýcha zlých lidí skrocena bývala, kteříž to vždycky jako lita zvěř řádom spravedlnosti, upokojenie a jednotě se protivie, nechtiece jináč než aby pokoj, řád a jednota, kteráž jest mezi námi všemi

---

⁵⁴ SLEZÁKOVÁ, Veronika, op. cit. 49. s. 500.

⁵⁵ DEMUTH, Karel Josef, op. cit. 13. s. 32.

markrabství Moravského obyvateli, pánu Bohu ke cti a nám všem duchovním i světským k prospěchu za dlouhé časy trvala.“⁵⁶ Stavové se tedy spojují v jednotu, podřizují se jurisdikci landfrýdu jako instituci a jeho výkonným a soudním orgánům, čímž omezují záští a jiné své soukromé války, rozvíjejí vládu práva a ochranu veřejného pořádku. Jako podnět je například v landfrýdu z roku 1440 uvedeno bezvládí panující v zemi po smrti markraběte Albrechta.⁵⁷

Konec zápisu obvykle obsahuje prohlášení o dodržování ustanovení landfrýdu. Takové prohlášení se obvykle stvrzovalo připojením pečeti nebo zvláštním listem s připojenou pečetí. Zvláštním listem přistupuje k landfrýdu panovník a olomoucký biskup. Povinnost přístupu k landfrýdu má rovněž nabyvatel statků, k nimž se landfrýd vztahuje.⁵⁸

2.1.6.4 Obsahová stránka landfrýdů

Primárním úkolem landfrýdu byla ochrana zemského míru a pořádku. Zemským mírem se pro tyto účely rozumí vyloučení soukromých válek šlechticů (klíčový pojem záští), pod ochranu bezpečnosti a pořádku spadá zejména pronásledování zemských škůdců, zákaz jejich podpory a přechovávání na hradech či ve městech. K těmto úkolům přistoupila i úprava zemské ústavy, správy, práva soukromého, procesního a vůbec všeho co alespoň nepřímo souviselo s péčí o mír, bezpečnost a pořádek.⁵⁹ V rámci zaměření práce budu pak v dalších kapitolách blíže pojednávat o landfrýdních ustanoveních policejní, trestněprávní a procesní povahy.

Prosazování landfrýdů náleželo zemským institucím – sněmu, úředníkům a soudu – moravské landfrýdy k tomuto účelu nezřizovaly speciální orgány. V landfrýdu z roku 1434 se poprvé objevuje ustanovení o pravidelném konání zemského sněmu. I později se v landfrýdech pravidelně objevují články týkající se svolávání a konání zemských soudů, sněmů či sjezdů, ačkoli jde o ustanovení typičtější pro zemská zřízení než pro landfrýdy.⁶⁰

Moravské landfrýdy se vyvinuly dokonaleji než ty české. Až na ty první jsou vždy sebráním nejdůležitějších norem pro právní bezpečnost. Landfrýdy zaručovaly stavům významnou a silnou pozici ohledně ochrany práv vůči králi. Ten se jako první landfrýdník

---

⁵⁶ KAMENÍČEK, František, op. cit. 32. s. 321.

⁵⁷ RAUSCHER, Rudolf, op. cit. 46. s. 11.

⁵⁸ Viz. 3.6

⁵⁹ Op. cit. 46. s. 13.

⁶⁰ JANIŠ, Dalibor, op. cit. 3. s. 20.

staví se stavy do jedné řady. Landfrýdy se zpočátku většinou dotýkaly jen věci policejních a teprve později začaly upravovat i věci jiné.⁶¹

2.1.7 Zemská zřízení

Forma landfrýdů nebyla jediným způsobem počátků kodifikačních. S rozvojem sněmovní normotvorby, kvůli nepřehlednosti značného množství sněmovních usnesení, brzy vyvstala za stavovského státu potřeba kodifikace práva. Otázka kodifikace nebyla v té době snadná, úzce souvisela s politickým zápasem o moc ve státě. Stavové zpravidla nepřejí kodifikačním pokusům, cítí se ohroženi v oblasti svých svobod, kdy mohou právo svobodně nalézat, ale rovněž i v podstatě neomezeně vytvářet. Na druhé straně stojí král, který by rád změnil staré obyčeje, moc stavů omezil, či aspoň jasně vymezil svou moc vůči stavovské, a rád by tak využil kodifikace ve svůj prospěch.

Už od 13. století existují v českém státě informace o tom, že ztroskotaly snahy panovníka provést kodifikaci. Nejproslulejším případem je *Majestas Carolina*. První úspěšná česká kodifikace, *Vladislavské zřízení zemské*, vzešla z popudu stavů. Na Moravě však moc stavů byla větší než v Čechách, tudíž podobné právní prameny vznikaly dříve, i když pouze ve velmi malých rozměrech.

Kodifikaci nelze považovat za výhradní politiku krále, naopak ve chvílích politické převahy ji mohli i stavové použít proti králi. Obvyklý odpor stavů vůči kodifikaci nebyl obecný, zmiňovaná svoboda práva byla pro ně důležitá pouze z hlediska práva hmotného, zatímco v právu procesním rádi omezovali panovníka jako nejvyššího představitele soudní moci, který by jinak mohl právo hmotné vykládat klidně obráceně. Proto první „stavovské“ kodifikace upravovaly zejména procesněprávní otázky.⁶²

Základem pro moravská zřízení 16. století jsou právní knihy - *Tovačovská* a *Drnovská*. Stavové chtěli jistou formu kodifikace, ale před oficiálním kodexem z výše uvedených důvodů dávali dlouho přednost soukromým sbírkám práva.⁶³ Velký význam pro kodifikace mají i zemské sněmy se svými usneseními a rozhodovací činností moravského zemského soudu. V této oblasti se časem se nahromadilo tolik látky, že stavové zvolili

---

⁶¹ ČÁDA, František, op. cit. 15. s. XVIII-XIX.

⁶² ČÁDA, František, op. cit. 15. s. XVIII

⁶³ KAMENÍČEK, František, op. cit. 21. s. 170.

komise, které tato ustanovení měly sjednotit a zahrnout do projektu i majestátní listiny, zemská privilegia a landfrýdy.⁶⁴

Od druhé poloviny 15. stol. se stále častěji na zemském sněmu moravském vracejí usnesení, která se neomezují na jediný článek, nýbrž mají vždy článků několik, které se obsahem dosti značně liší. Všechna tato větší usnesení významnějšího obsahu o několika článcích jsou nazývána „zřízení“ či „svolení“, ať již výslovně, nebo se jen mluví, že stavové články „zřídili“.⁶⁵ První obsáhlejší zřízení bylo přijato na zemském sněmu v roce 1492. Páni a rytíři se v něm dohodli o obsazení míst zemského soudu. Další významné sněmovní usnesení z roku 1493 se rovněž týkalo zemského soudu. Usnesení olomouckého sněmu z roku 1495 je nazýváno zřízením panským a upravuje postavení zemských úřadů a úředníků.

Tato první zřízení nebo svolení upravovala hlavně policejní otázky. Jako třeba Zřízení zemské o honění nepřátel a odpovědníků z roku 1505. Roku 1511 pak bylo přijato usnesení – zřízení – upravující platnost landfrýdu, chod zemského soudu, postavení odpovědníků, zemských škůdců (zhoubců), poddaných, půhonů a zemskodeskovních statků. V lednu 1516 bylo vydáno tiskem rozsáhlejší zřízení. Obsahuje jednak Zřízení zemské o honění nepřátel, landfrýd s králem Vladislavem z roku 1516, ustanovení vztahující se k zemskému soudu, určité procesní a policejní záležitosti, ale také otázky majetkového práva. Svým charakterem se podobá policejním řádům známým z ostatních zemí 16. století.⁶⁶ Zřízení z 25. července roku 1518 bylo jako první zapsáno do Památek sněmovních.

Na sklonku vlády Ludvíka Jagelonského se objevuje intenzivní činnost zemského sněmu, která se týkala nápravy a doplňování tehdejších sněmovních usnesení. Když pak nastoupili na trůn Habsburkové, kteří již od počátku prosazovali pro vládu absolutistické tendence, začalo docházet k prvním konfliktům mezi panovníkem a stavy. V letech 1531 a 1535 se na sněmech v Jihlavě a ve Znojmě rozhořel spor mezi králem Ferdinandem I. a moravskými stavy ohledně zákonodárné moci. Tehdy sloužila jako sbírka zemského práva Tovačovská kniha, kterou stavové považovali za základ pro tvorbu zemského zřízení. Obsahovala články o svobodách markrabství a svobodě zemského soudu, v nichž byla zahrnuta zákonodárná moc sněmu i soudu. Král, kterému tato ustanovení nevyhovovala, na znojemském sněmu navrhl použít do nového zemského zřízení článek, který sice zaručoval svobodné nalézání práva na zemském soudu, na druhou stranu však požadoval, aby veškerá

---

⁶⁴ KAMENÍČEK, František, op. cit. 21. s. 178.

⁶⁵ JANIŠ, Dalibor, op. cit. 19. s. 63.

⁶⁶ ČÁDA, František, op. cit. 15. s. XXIII.

sněmovní usnesení, ale také normativní nálezy soudu, které by revidovaly stávající nebo přijímaly nové zřízení, podléhaly jeho povolení. Na to stavové odmítli přistoupit. Ačkoliv tedy první komplexní zemské zřízení – znojenské – žádný z klíčových článků o svobodách markrabství neobsahovalo, šlo o vítězství Ferdinandovy politiky.

Bez klíčových článků bylo vydání zemského zřízení z roku 1535 z pohledu stavů vnímáno jako dočasné. V roce 1538 byla zvolena osmičlenná komise pro revizi jeho textu. Tato komise sice žádného významného výsledku nedosáhla, ale zajímavé je, že v ní měly výjimečně rovné zastoupení všechny moravské stavy. Postupně byly ustanovovány stále nové komise k revizi znojenského zemského zřízení, až konečně o deset let později, roku 1545 na sněmu v Brně, přijaly zemské zřízení nové.

Ferdinand tehdy byl zaneprázdněn jinými záležitostmi, zejména spory se šmalkaldským spolkem a stavovským odbojem v Čechách, při němž Moravané zachovali králi věrnost, čili je možné, že kvůli těmto faktorům nad vydáním zemského zřízení z roku 1545 přimhouřil oči. V roce 1550 však proti němu na brněnském sněmu chytře nepřímou vystoupil, když namítl rozpory mezi ním a zřízením znojenským. I když tímto krokem nepopřel platnost nového zřízení, nařídil další revizi, která později toto novější zřízení vyřadila ze hry. Opíral se při tom o římskoprávní zásadu „lex posterior derogat legi priori“, tedy platná jsou všechna zemská zřízení (sněmovní usnesení, jiné předpisy a normy), pokud je pozdější zřízení nezrušuje. Protože však jen velmi málo ustanovení výslovně nahrazovalo či rušilo ustanovení dřívější, mohlo být často sporné, které ustanovení platí a které ne. Na králův popud bylo zároveň pod tíhou argumentů přijato i usnesení, že až do nové revize se mají všichni řídit předchozími zřízenými. Na první pohled nejasné usnesení však pravděpodobně mělo na mysli pouze znojenské zemské zřízení z roku 1535, méně výhodné pro stavy, což dokládá samo usnesení, když se výslovně jako výchozího bodu zamýšlené revize dovolává zřízení znojenského. Zemské zřízení z roku 1545 tak sice nebylo prohlášeno za neplatné, ale do dalších let se s ním přestalo počítat.

Návrh revize zřízení byl připraven v roce 1553, král však požadoval evidenci všech změn v něm obsažených a dále různými průtahy revizi komplikoval. V roce 1560 se tak stavové na brněnském sněmu dohodli, že až do příjezdu krále na sněm bude platit Tovačovská kniha a zřízení znojenské. Dočkali se roku 1562. Na sněmu se však tehdy rozhodlo pouze o dotisku v té době nedostatkového zřízení znojenského a jeho doplnění o určitá policejní ustanovení – O lotrech a loupežnících, Výpis odpovědi, články Ze strany mistra popravčího, O silnicích a O ručnicích.

I když takto stavové neuspěli s prosazením svých svobod do zemského zřízení, z poměrů zemského práva 16. století vyplývala rovnováha sil mezi nimi a panovníkem, kterému díky své loajalitě nedali dostatečnou příčinu pro důsledné prosazování jeho centralizačních tendencí.⁶⁷

Nová redakce zemského zřízení z roku 1535 pak byla vydána s menšími doplňky až roku 1604. Ve všech redakcích se nacházely čerstvé znění landfrýdu jako základní instituce zemského práva, smlouvy mezi šlechtou a městy, ustanovení o zemském soudu, procesní předpisy, policejní ustanovení, ale také předpisy majetkoprávní a dědické.⁶⁸

Co se týče vztahu landfrýdů a zemských zřízení, obsah landfrýdů se často opakoval ve sněmovních usneseních a v 16. století je jejich neměnná podoba součástí všech zemských zřízení jako kodifikací na Moravě až do nástupu absolutismu. Mezi zřízeními a landfrýdy neexistovala jednoznačná hranice. Protože však zřízení 16. století jeden landfrýd obvykle zahrnovala, byla obsahově i rozsahem pojmu širší než jejich předchůdci landfrýdy, (zřízení upravovala otázky, které již pod landfrýd nespádaly, například soudnictví, právo procesní, trestní, ale též dědické či majetkové) které však na druhou stranu v mnohém určují jakousi kostru a základní principy pro zemská zřízení.

---

⁶⁷ JANIŠ, Dalibor, op. cit. 19. s. 64-71.

⁶⁸ JANIŠ, Dalibor. Ústavní základy moravského zemského práva na počátku novověku. In MALÝ, Karel, PÁNEK, Jiří, JANIŠ, Dalibor (ed.). *Vladislavské zřízení zemské a počátky ústavního zřízení v českých zemích (1500-1619): sborník příspěvků z mezinárodní konference konané ve dnech 7.-8.12.2000 v Praze*. Praha : Historický ústav Akademie věd České republiky a Ústav právních dějin Právnické fakulty Univerzity Karlovy, 2001. s. 127.

3 Policie a policejní ustanovení v moravském zemském právu

3.1 Pojem policie

Termín „Polizei“ byl používán v říši od druhé poloviny 15. století především ve spojení jako gute Polizei (dobrá policie). Vznikl odvozením z řeckého „politeia“ a latinského „politia“⁶⁹ a významově byl poměrně široký. Zatímco totiž v pojetí moderním vyjadřuje prostředky k zabezpečení pořádku a bezpečnosti,⁷⁰ v pozdním středověku a raném novověku se jím označoval řád a dobrý pořádek v celé společnosti a ve státě. Označoval rovněž příslušné právní prostředky i jiná opatření ke svému prosazování. Úkolem tohoto širokého pojetí policejního práva byla péče o pořádek a bezpečnost ve společnosti a státě. Na základě trestu nebo jiné právní skutečnosti se zpětně navozuje právní řád a celková stabilita.⁷¹

3.2 Zásady policejního práva ve středověku a raném novověku

Policejní právo tehdejší doby se z dnešního pohledu řadí mezi odvětví práva veřejného. Jako první zásadu bychom tedy mohli uvést ochranu „veřejného“ zájmu péčí o veřejný pořádek, bezpečnost ve společnosti a v celé zemi moravské. K čemuž můžeme připojit obecné úkoly zemského práva – ochranu zájmů feudálů, především zájmu na zachování feudálního řádu.⁷²

Na tomto místě pojednáme o vztahu tehdejšího policejního, resp. trestního práva k zásadě *nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege*. O ní lze dnes hovořit ve čtyřech různých rovinách. Jsou to požadavek zákonné formy trestněprávního předpisu, požadavek určitosti trestněprávního ustanovení, dále zákaz analogie v neprospěch pachatele a zákaz retroaktivity v neprospěch pachatele.⁷³ Tyto aspekty zásady naplněny nejsou. Sněmovní

---

⁶⁹ Politeia znamená město, země a její lid, způsob života, vztah občana ke státu, státní zřízení, ale také státní správa; politia znamená státní zřízení, ústava, státní správa. Viz. SLÁDEČEK, Vladimír. op. cit. 1. s. 2.

⁷⁰ tj. správní činnost ochraňující zdraví a život osob, majetek a zajišťující bezpečnost státu. Viz. Ibid.

⁷¹ JANIŠ, Dalibor, op. cit. 3. s. 10.

⁷² MALÝ, Karel, a kol., op. cit. 8. s. 91.

⁷³ JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní právo hmotné – obecná část*. 1. vydání. Praha : Linde, 2004. s. 21.

usnesení a landfrýdy jsou sice všechny psané a od konce 15. století již tištěné, v mnohých případech však byly doplňovány obyčeji⁷⁴ a judikaturou zemského soudu, jehož nálezy, jak již zaznělo, měly normativní povahu. Dané normy rovněž často postrádají dostatečnou určitost a srozumitelnost pojmů v nich obsažených, čili opět bylo třeba vykládat je obyčeji a soudními rozhodnutími.⁷⁵ Přípustnost analogie vyplývá ze samotné povahy obyčejového práva a potřebám soudců chránit zájmy vládnoucích vrstev. Poslední aspekt se dotýká časové působnosti práva. Pro nás dnes neopominutelný zákaz pravé retroaktivity práva, tedy působnosti zpětné, neplatil. Vyskytly se tudíž situace, kdy se nový právní předpis aplikoval na delikty spáchané za účinnosti dřívější normy či dokonce autoritativně rozhodoval o konkrétním deliktu.⁷⁶

Deliktní právo zemské znalo podobně jako naše (přestupkové) nejen odpovědnost individuální, ale též kolektivní, kupříkladu odpovídání za škodu vesnice, kde byli trpěni povaleči a zjevní psanci.⁷⁷ Veškerá odpovědnost ale vznikala jen v souvislosti s jednáním osob ve vnějším světě.

3.3 Působnost policejních ustanovení

Základními pojmy časové působnosti jsou platnost a účinnost právní normy.⁷⁸ K platnosti landfrýdů a vůbec všech pramenů práva až do Obnoveného zřízení lze říct, že všechny tyto prameny platily současně za použití římskoprávní zásady *lex posterior derogat legi priori*. Nicméně obvykle neexistovala ustanovení výslovně rušící či měnící ustanovení předchozí, a tak bylo zemské právo mnohdy značně nepřehledné.⁷⁹ Účinnost, nebylo-li usneseno jinak, splývala s platností, která nastávala zápisem usnesení do zemských desek.⁸⁰ K zákazu retroaktivity viz. předchozí výklad o zásadách.

---

⁷⁴ Například Nařčení zlého lože. Viz. DEMUTH, Karel Josef (ed.). *Knihy Tovačovská aneb pana Ctibora z Cimburka a z Tovačova zemského hejtmána markrabství Moravského sepsání obyčejů, řádů, zvyklostí starodávných a práv markrabství Moravského*. Brno : Historicko-statistický odbor, 1858. s. 116

⁷⁵ Propouštění poddaných podle řádu bílého dne. Viz. *ibid.* s. 110.

⁷⁶ Pro příklad nemusíme chodit daleko, neboť například Znojemské zřízení obsahuje ustanovení, které každého vyzývá k bojkotu a pronásledování odpovědníků Kaufuňka z Chlumu, Rynáreckého a Paulfochtara. Viz. ČÁDA, František, *op. cit.* 15. s. 98.

⁷⁷ JANIŠ, Dalibor, *op. cit.* 19. s. 200.

⁷⁸ JELÍNEK, Jiří, a kol. *op. cit.* 73. s. 44.

⁷⁹ ČÁDA, František, *op. cit.* 15. s. LV.

⁸⁰ MALÝ, Karel, a kol., *op. cit.* 8. s. 68.

Ohledně působností osobní je třeba zopakovat, což již bylo řečeno výše. Subjekty zemského práva byli zásadně šlechta a panovník, čili práva a povinnosti z nich příslušely hlavně těmto osobám. Zemské policejní právo však v mnoha případech upravuje postavení a udává směrnice nejen šlechtě, ale také měšťanům a prelátům. Poddaní jsou pojímáni pouze jako objekt práv a povinností.⁸¹

Místní působnost policejních norem byla ovládána principem teritoriality a normy tak upravovaly záležitosti na území markrabství moravského. Existovaly výjimky, jako třeba landfrýdní smlouva z roku 1512 pro všechny země České Koruny,⁸² nebo landfrýd z roku 1414 pro Moravu a Dolní Rakousy.⁸³ Ačkoliv personalita je vůdčím principem tehdejšího práva, místní působnost policejních norem je na ní založena jen výjimečně.⁸⁴

Působnost věcná již byla nastíněna výše. Nejobecněji ji lze, podle definice policie, shrnout jako péči o veřejný pořádek, bezpečnost ve společnosti a v celé zemi moravské. K čemuž můžeme připojit obecné úkoly zemského práva – ochranu zájmů feudálů, především zájmu na zachování feudálního řádu.⁸⁵ Při podrobnějším rozboru zájmů chráněných těmito normami lze uvést evidenci, popřípadě omezení pohybu a pobytu určitých lidí, bezpečnost na cestách, pořádek ve vsích a městech (hlavně poddanských), prevenci soukromých válek mezi šlechtici, ochranu půdy, mravnost, majetek stavů, regulaci obchodu a podobných činností, myslivosti a hazardu.

3.4 Znaky deliktní odpovědnosti

Pojem trestného činu či jakéhokoliv jiného deliktu nebyl až do vydání josefínského zákoníku psaným právem definován.⁸⁶ I přesto lze ze zemských zřízení, landfrýdů a ostatní pramenů policejního zemského práva vysledovat pojetí deliktu materiální,⁸⁷ stanoví totiž

---

⁸¹ Jako např. ustanovení zemského zřízení z roku 1562 „o lotry, loupežníky a psance“ Viz. ČÁDA, František, op. cit. 15. s. 195.

⁸² RAUSCHER, Rudolf, op. cit. 46. s. 9.

⁸³ SLEZÁKOVÁ, Veronika. op. cit. 49. s. 500.

⁸⁴ Například služba v cizím vojsku. Viz. KAMENÍČEK, František (ed.). Jednání sněmovní a veřejná v markrabství Moravském od počátku 15. století až do přijetí krále Ferdinanda I. za markrabě Moravského roku 1527. In *Archiv český XI*. Praha, 1892. s. 305.

⁸⁵ MALÝ, Karel, a kol., op. cit. 8. s. 91.

⁸⁶ BÍLÝ, Jiří L., op. cit. 5. s. 451.

⁸⁷ K materiálnímu pojetí trestného činu viz. JELÍNEK, Jiří, a kol. op. cit. 73. s. 101.

často příliš široce podmínky trestnosti. Soudcům zemského soudu tak poskytovaly poměrně rozsáhlý prostor pro aplikaci soudní diskrece i interpretaci neurčitých právních pojmů.⁸⁸

O zájmech chráněných policejními normami jsme již hovořili výše v odstavci věnovaném věcné působnosti policejních norem.

Co se týče pachatele deliktů, lze shrnout, že jím může být šlechtic, měšťan, prelát, ale též někdy i poddaný,⁸⁹ jenž zpravidla podléhal právu své vrchnosti. V ustanoveních se o nich hovoří jako o zhoubcích zemských, odpovědnících, lotrech, nepřátelích, zlých lidech, psancích, loupežnících, zlodějích, povalečích, ležácích apod. Za základní pro označení pachatele policejních deliktů se považuje termín „zemský zhoubce“. Jde o výraz vcelku nejasný, ale zřejmě se pod něj dají zahrnout všechna ostatní uvedená označení pachatelů. Jednalo se o delikventy, kteří páchali závažnější skutky namířené proti zájmům panovníka, země a zemské obce. Porušovali ta ustanovení zemského policejního práva, kde jim hrozil minimálně trest ztráty hrdla. Každý měl povinnost tyto delikventy pronásledovat.⁹⁰ Mohli jimi být příslušníci kteréhokoliv stavu, dokonce i poddaní. Zemské zhoubce lze dělit na odpovědníky, zjevné nepřátele a jiné lotry.⁹¹ Odpovědníci a nepřátele se po dopadení dodávali do nejbližšího královského města. Ti, co je zajali, šetřili je na životě, aby mohli být řádně předáni svým pánům.⁹² „Jiní lotři“ mají sice také přednostně být souzeni svými pány, pokud by to ale nebylo v bezprostřední době možné, mají být dodáni do nejbližšího královského města a souzeni ihned. S výjimkou psanců, pokud je psanec uvězněn, musí být jeho pán o tom informován a pokud to onen pán vyžaduje, rovněž i vydán. U běžných lotrů bylo možné požádat jeho pána, aby jej pronásledoval i mimo své panství⁹³ Rozdíl v postavení odpovědníka nebo zemského nepřítele a psance spočívá v tom, že odpovědník či zemský nepřítel je provolán hejtmanem za nepřítele celé země, psanec je psán pouze na určitém panství. Odpovědníkem se navíc nazývá pouze pachatel specifického deliktu neoprávněného odpovědi.⁹⁴ Spolupachatelé mají být trestáni, jako by delikt spáchali každý sám. Zemské

---

⁸⁸ K diskreci viz. SLÁDEČEK, Vladimír. *Obecné správní právo*. 2. vydání. Praha : ASPI – Wolters Kluwer, 2009. s. 140-146.

⁸⁹ KAMENÍČEK, František, op. cit. 84. s. 313.

⁹⁰ Typicky loupení na cestách, neoprávněné odpovídání, padělání mincí, žhářství; nelze zde hovořit o stíhání deliktů z moci úřední, protože tyto delikventy nepronásledovaly státní orgány, ale byli tím povinni všichni obyvatelé zemské obce; naopak vražda se ve středověku posuzovala jako typický soukromý spor, kde poháněl pouze příbuzný oběti. Viz. RAUSCHER, Rudolf. *Usmrcení člověka v českém právu zemském*. Bratislava : Universita Komenského, 1927. s. 78.

⁹¹ ČÁDA, František, op. cit. 15. s. 100.

⁹² KAMENÍČEK, František, op. cit. 84. s. 285.

⁹³ JANIŠ, Dalibor, op. cit. 19. s. 199-204.

⁹⁴ Srov. viz. ČÁDA, František, op. cit. 15. s. 98-101; KAMENÍČEK, František, op. cit. 84. s. 285

právo zná a rozeznává návod (rozkaz) a pomoc k deliktu, které v policejních ustanoveních spadají do pojmu „dávání fedruňků, stavů, glejtů“. Spolupachatel i účastník odpovídají i za exces některého ze spolupachatelů. Pán, jehož služebník spáchal delikt na rozkaz, má být trestán za tento delikt i za exces. Při pohánění před soud se pak obvykle nečinil rozdíl mezi účastníkem a pachatelem, oba byli poháněni či obsíláni ze spáchání daného deliktu.⁹⁵ U méně závažných forem účasti, zejména při nepotrestání poddaných vrchností, často postačí pokuta.⁹⁶

Zavinění se dlouho posuzovalo jen podle výsledku.⁹⁷ Z roku 1511 pochází případ, kdy nešťastnou náhodou pachatel usmrtil mana olomouckého biskupa. Trestán byl však stejně, jako by zločin provedl úmyslně.⁹⁸ Někdy se dokonce trestalo z důvodu velikosti a závažnosti pře, i pokud se před soudem prokázala nevina obviněného, a to vězením. Koldínův zákoník pro české městské právo stanoví pro náhodné zabití trest pouze pokutu podle hodnosti zamordované osoby. Rudolf Rauscher z toho usuzoval rozdělení deliktů na úmyslné a nechtěné⁹⁹ Úmysl se před zemským soudem presumoval.¹⁰⁰ Obviněný, chtěl-li být osvobozen musel prokázat, že neměl žádného zlého úmyslu, prostředky ke spáchání k dispozici a nebyl ani příčinou toho deliktu. Příčinou se rozumí otázka tzv. počátku, vyprovokování k deliktu. (viz. níže) Judikatura 16. století dokazuje, že se postihoval i pokus, projevený úmysl spáchat delikt.¹⁰¹

Okolnosti vylučující protiprávnost vycházející ze soudobých pramenů se obvykle dotýkají beztrestnosti usmrcení. Zmiňme nejprve „počátek“. Fungoval jako jedna z možných obran obviněného u soudu.¹⁰² Například vyprovokování u vraždy – pokud oběť vraha vyprovokovala, a ten toto prokázal, měl být zproštěn viny.¹⁰³ Tato provokace mohla spočívat nejen v ohrožení života, ale též šlechtické cti. Při pochybnostech, kdo počátkem rozepři zapříčinil, rozhodovala přísaha pachatele, že počátku neučinil, ale bránil se. Nález z roku

---

⁹⁵ RAUSCHER, Rudolf. *Usmrcení člověka v českém právu zemském*. Bratislava : Universita Komenského, 1927. s. 19-22.

⁹⁶ Např. nestíhání Bratříků. Viz. KAMENÍČEK, František, op. cit. 32. s. 336.

⁹⁷ BÍLÝ, Jiří L., op. cit. 5. s. 451.

⁹⁸ BRANDL, Vincenc (ed.). *Knihy Drnovská*. Brno, 1868. s. LXXXI.

⁹⁹ RAUSCHER, Rudolf, op. cit. 95. s. 7-9.

¹⁰⁰ KADLECOVÁ, Marta. Proces v zemských zřízeních v 16. a na počátku 17. století. In MALÝ, Karel, PÁNEK, Jiří, JANIŠ, Dalibor (ed.). *Vladislavské zřízení zemské a počátky ústavního zřízení v českých zemích (1500-1619): sborník příspěvků z mezinárodní konference konané ve dnech 7.-8.12.2000 v Praze*. Praha : Historický ústav Akademie věd České republiky a Ústav právních dějin Právnické fakulty Univerzity Karlovy, 2001. s. 220.

¹⁰¹ RAUSCHER, Rudolf, op. cit. 95. s. 16-17.

¹⁰² Ibid. s. 7.

¹⁰³ BRANDL, Vincenc, op. cit. 98. s. LXXXI.

1486 přidává další podmínku legality obrany, její subsidiaritu.¹⁰⁴ Čili přednost má pohnání šlechtice, který urazil, před soud. Což je vyloučeno pouze během války a bezpráví v zemi. Přestupitel tohoto pravidla má být trestán. I přes toto omezení se počátky hodnotily i v 16. století různě. Nelze si nevšimnout značnou podobnost a souvislost se šlechtickými delikty ozbrojených záští.

Dalším případem vyloučení trestnosti je soudní souboj, jehož výsledek se zaznamenává do zemských desek.

Ještě v 15. století je dovoleno osobám soukromým nejen stíhat, ale i trestat smrtí zemské zloděje, kteří by jim přímo uškodili, a to nejen po přistižení při činu. Všehrd však již povoluje pouze na základě římského práva zabití nočního zloděje a denního jen pokud se mocí bránil.

V době Statut Konráda Oty šlo beztrestně zabít komorníka, který nedodržel pravidla pŕuhonu.

Další okolností je zabití psance, obviněný musí doložit, že zabitý byl psán. Dále pak ve válečném tažení, po řádném vyhlášení odpovědi a také za nejasných a nepřehledných situací během požáru města.¹⁰⁵ Beztrestným bylo až do 17. stol. i usmrcení ženy a jejího milence přistižených při činu otcem či manželem,¹⁰⁶ stejně jako delikt osoby smyslů zbavené. Nedospělci podle Koldína mají být trestáni jen pokutou.¹⁰⁷

Speciální případy okolností vylučující trestnost upravují dále jednotlivá ustanovení zemského policejního práva.¹⁰⁸

3.5 Sankce

Až počátkem 16. století se u policejních norem objevuje postupně preventivní charakter, přičemž starší ustanovení (zejména v landfrýdech) měla hlavně charakter represivní a nápravu sledovala pouze u závažných deliktů. U nových norem je působení

---

¹⁰⁴ ČELAKOVSKÝ, Jaromír (ed.). Knížky nálezů soudu zemského a komorního z první pol. XVI. stol. In *Archiv český XIX*. Praha, 1901. s. 519.

¹⁰⁵ RAUSCHER, Rudolf, op. cit. 95. s. 27-31.

¹⁰⁶ MALÝ, Karel, a kol., op. cit. 8. s. 144.

¹⁰⁷ RAUSCHER, Rudolf, op. cit. 95. s. 31.

¹⁰⁸ Např. Rytířská čest a její uplatnění u deliktu služby v cizím vojsku. Viz. Kapitola 3.6.

komplexnější a nešlo tedy jen o klasická trestněprávní ustanovení.¹⁰⁹ Tato pravidla umožňovala aktivní zasahování do chování a jednání určitých vrstev obyvatelstva (zejména poddaných) a postup proti méně závažným přestupkům tak měl do jisté míry bránit závažnějším deliktům. Prosazování dobré policie patřilo do pravomoci vrchností a především panovníka jako vrchního zákonodárce. Významnou úlohu při prosazování koncepce dobré policie mělo plošné a bezvýjimečné uplatňování příslušných pravidel, teritorium země bylo chápáno jako nedílný celek. Tyto principy tak v mnohém předznamenávají moderní zákonodárství. Při tvorbě těchto pravidel měly slovo především stát, jenž v této oblasti neustále sílil, různé samosprávy, vesnické, městské, ale také například cechovní, dále církev a pozemkové vrchnosti.¹¹⁰

Jak již bylo řečeno, právní normotvorba středověku a raného novověku pokrývala některé otázky jen velmi omezeně. Ustanovení o trestech přestupitelů v landfrýdech a zemských zřízeních mnohdy nenajdeme. Často pouze odkazují na existující právní obyčej,¹¹¹ trest vůbec nezmiňují, anebo někdy dokonce vůbec neupravují delikty, které stíhají.¹¹² Jako právní následek zde často bývá vysloven požadavek provedení řízení (popravy).¹¹³ Oblast vymezení pojmů mnohých „obyčejných“ deliktů, druhy trestů a způsob jejich provedení jsou tedy v zemském právu výsostnou oblastí práva obyčejového a judikatury moravského zemského soudu.

Sankce tehdejšího práva by se dnes daly dělit na absolutně určité a absolutně neurčité,¹¹⁴ sankcemi s výměrou nebo s omezením diskreční pravomoci soudců tehdejší právo nedisponovalo.

Mezi absolutně určité sankce zemského policejního práva patří trest smrti, vězení, bezectnost, konfiskace majetku, propadnutí věci, napomenutí a pokuta. K absolutně neurčitým patří případy, kdy například šlechtic má být trestán „podle uznání pánův soudci zemských“ při spekulaci na trhu s obilím¹¹⁵ nebo ve zřízení z roku 1562 se u ustanovení o

---

¹⁰⁹ typickým příkladem je mýcení cest a s ním související zábrana loupežným přepadením. Viz. JANIŠ, Dalibor, op. cit. 19. s. 205

¹¹⁰ JANIŠ, Dalibor, op. cit. 3. s. 11.

¹¹¹ „...k němu tak zachováno býti má, jakž na takového sluší.“ Viz. JANIŠ, Dalibor, op. cit. 19. s. 201.

¹¹² V landfrýdech se hovoří o žhářích, násilnících, falešnících, morděřích, pokladačích (podvodnících) a zlodějích, ale vůbec se zde neupravují skutkové podstaty těchto deliktů ani sankce za ně. Viz. BRANDL, Vincenc, op. cit. 98. s. 3.

¹¹³ „...aby k němu bylo popraveno jako ke zlému.“ Viz. DEMUTH, Karel Josef, op. cit. 13. s. 30.

¹¹⁴ Absolutně určité a neurčité tresty viz. JELÍNEK, Jiří, a kol. op. cit. 67. s. 24.

¹¹⁵ ČÁDA, František, op. cit. 15. s. 129.

ležáky uvádí: „...a veť mu to jich milosti páni soudcí obrátiti ráčí, to při tom bud.“¹¹⁶ Absolutně neurčitými tresty se však nerozumí sankce dle právních obyčejů, které mohou být velmi přesné a určité.¹¹⁷

Trest smrti se v policejních ustanoveních zemského práva užíval spolu s pokutou nejčastěji. Některá ustanovení stanoví jako sankci prostý trest smrti,¹¹⁸ jiná přidávají ztrátu cti¹¹⁹ nebo konfiskaci majetku,¹²⁰ popřípadě obojí.¹²¹

Forma trestu smrti závisela na spáchaném deliktu. Kde ustanovení výslovně prikazují trestat smrtí, používá se spojení „ztráta hrdla“, čili pachatel měl být sťat. V obyčejích se forma trestu smrti vyskytuje různá: lámání kolem (násilné smilstvo, úkladná vražda), oběšení (pytláctví, krádež), čtvrcení (zrada, loupežná vražda), upálení (čarodějnictví, žhárství). Formy trestu mají od raných dob ještě v 16. století charakter jisté symboliky, z pohanských dob pocházející usmíření bohů¹²² či jen prostou pomstu pachateli symbolickým vyjádřením jeho činu.¹²³ Jak se obecně ví, šlechtic měl právo být sťat, i pokud spáchal delikt, k němuž náležela jiná forma trestu smrti.

V soukromožalobních věcech bylo možné místo trestu smrti požadovat finanční náhradu či trest i po jeho uložení prominout, pokud se však uplatnilo stíhání pachatele ex offo, trest musel být uložen i vykonán.¹²⁴

Trest vězení uvádějí policejní ustanovení v určitých případech jako směrnici vrchnostem pro otázky poddaných.¹²⁵ Jako trest se však vězení užívalo výjimečně,¹²⁶ mělo totiž především úkol zajišťovací jako dnes vazba.

Bezectnost byla závažným trestem pro rytířskou čest, tradičně se používala jako

---

¹¹⁶ Op. cit. 15. s. 195.

¹¹⁷ Například z římského práva vycházející upálení žháře. Viz. BÍLÝ, Jiří L., op. cit. 5. s. 458.

¹¹⁸ Tak má být např. trestán kdokoliv, pokud nepronásleduje zemské nepřátele až do zemdení. Viz. KAMENÍČEK, František, op. cit. 84. s. 285.

¹¹⁹ Zřízení z roku 1511 tak stanoví o neoprávněné odpovědi. Sankcí je ztráta hrdla, cti, ztráta přístupu k zemským institucím, s odpovědníky se nikdo nesmí stýkat a musí být stíhání jako psanci. Viz. KAMENÍČEK, František, op. cit. 32. s. 344.

¹²⁰ Landfrýdy nařizují trestat padělatele mincí „na hrdle i statku“. Viz. Ibid. s. 253.

¹²¹ Např. přechovávání, podpora zločinců. Viz. BRANDL, Vincenc, op. cit. 98. s. 3.

¹²² Například oběšení zloděje ve vinici kolem krku s ukradenými hrozny BÍLÝ, Jiří L., op. cit. 5. s. 458.

¹²³ Zrada – pachatel slibuje věrnost a zrazuje zároveň, je rozpolcený a má být proto rozčtvrcen. Viz. MALÝ, Karel, a kol., op. cit. 8. s. 144-146.

¹²⁴ Institut odkladu hlavy (vraždy). Viz. RAUSCHER, Rudolf, op. cit. 95. s. 67; DEMUTH, Karel Josef, op. cit. 13. s. 119.

¹²⁵ Např. uvěznění muže a ženy, kteří smilnili, na dvě neděle. Viz. ČÁDA, František, op. cit. 15. s. 113.

¹²⁶ Někdy se „pro velikost sporu“ místo hrdelního trestu vsadil obviněný do vězení, i když nebyl zločinem vinen, nebo pokud se s poškozenými smluvil na prominutí hrdelního trestu. Viz. RAUSCHER, Rudolf, op. cit. 95. s. 69.

sankce za neoprávněnou odpověď.¹²⁷

Konfiskace majetku v ustanoveních psaného zemského práva není nikde používána jako samostatný trest, vždy se pojí se ztrátou hrdla.

Propadnutí věci koruně nařizují landfrýdy při koupi zemské nemovitosti nebo přijetí takové v zástavu, pokud nabyvatel nebo zástavní věřitel zároveň nepodal příznávací list k landfrýdu.¹²⁸

Co se týče pokut, Rudolf Rauscher vznesl otázku, zda pokuty mají charakter veřejnoprávní či soukromoprávní, čili kdo má na její zaplacení právo. Pokuta má charakter soukromoprávní, pokud je oprávněn vymáhat jednotlivec, a veřejnoprávní povahy, pokud se vybírá ve prospěch Koruny. Existují však případy, kdy určení příjemce pokuty není zcela jasné.¹²⁹ Typicky soukromoprávní pokuty jsou z neoprávněné honitby na cizím panství, z nespravedlivých mýt, z protiprávního vaření a výstavu piva. Veřejnoprávní pokutou je pak pokuta v ustanovení o Pikhartech z roku 1508, nařizuje hejtmanovi nejprve neposlušného šlechtice napomenout a až poté uložit pokutu.¹³⁰

Na závěr ještě zmiňme možné sankcí ze strany krále za přechovávání odpovědníků a zemských nepřátel v cizině, které mohly být mezinárodněprávního charakteru.

3.6 Jednotlivá policejní ustanovení v moravských landfrýdech a zemských zřízeních předbělohorské doby

Co se týče porovnání landfrýdů, sněmovních usnesení, zemských zřízení a právních knih podle policejních ustanovení v nich obsažených, dá se říct, že landfrýdy upravují tuto problematiku poněkud zevrubně a působí tedy jako obecný základ pro bezpečnost a celkovou stabilitu veřejného života, který pak více do hloubky rozvíjejí ustanovení v právních knihách, zemských zřízeních, jiných zřízeních typu policejních řádů, sněmovních usneseních upravujících jednotlivé otázky policie samostatně a také nálezů zemského soudu. Mnohá ustanovení starých landfrýdů byla přejímána těmi mladšími a tyto se pak v aktuálním znění, jak již bylo řečeno, začleňovaly do zemských zřízení nebo právních knih. Zemská zřízení na

---

¹²⁷ ČÁDA, František, op. cit. 15. s. 107-108.

¹²⁸ BRANDL, Vincenc, op. cit. 98. s. 3.

¹²⁹ RAUSCHER, Rudolf, op. cit. 95. s. 16.

¹³⁰ KAMENÍČEK, František, op. cit. 32. s. 336.

Moravě předbělohorské doby obsahovala, kromě landfrýdních ustanovení, články o chodu zemských institucí, úřadů, zemských desek a jiných institutů zemského práva také svá vlastní, speciální ustanovení policejní povahy. Ta se týkala rámcově často i poddaných, a to buď obecně, nebo jen konkrétních skupin (například Židé, sedláci, čeledí). Zemská zřízení též regulovala určité činnosti (řemesla, krčmy, mlýny, vaření piva, obchod s potravinami apod.).¹³¹

V dalších kapitolách probereme jednotlivá policejní ustanovení chronologicky podle doby vzniku právních památek s tím, že za počáteční jsme zvolili landfrýd z roku 1412, který je jako první norma policejního charakteru na Moravě psán v českém jazyce.¹³² Mnohá ustanovení v něm obsažená jsou však nepochybně starší a vznikla nejpozději roku 1396, v německy psaném landfrýdu markraběte Jošta.¹³³ Systematiku jsme zvolili zejména kvůli výše zmiňované návaznosti a častému „opisování“ starých landfrýdů a zemských zřízení do předpisů pozdějších. Navíc, jak již bylo zmíněno, v zemském právu té doby neexistovala zásada výlučnosti,¹³⁴ uplatněná až v Obnoveném zřízení zemském, a tak po rozboru landfrýdu z roku 1412 budeme dále připojovat pouze ustanovení, která tento landfrýd jasně měnila, jeho ustanovení rušila nebo různě doplňovala.

Vzorový landfrýd z roku 1412 obsahuje po výčtu landfrýdníků jako první ustanovení: „Aby žádný žádnému mocí, duchovnímu, ani světskému v Moravské zemi nepřekážel ani ven z země, než by¹³⁵ právem hledal a na právě dosti jměl.¹³⁶ A toho jmá hledati právem zemským před královů milostí, a na jeho místě před starostů a před pány země Moravskej.“¹³⁷ Zakazuje se tu neoprávněné záští (viz. níže), čin, který páchali nejčastěji šlechtici.¹³⁸ Dále přikazuje v případě újmy obrátit se na zemské instituce, toho času markraběte, pány a zemský soud.¹³⁹

Záští představovala součást středověkého života. Jak vyplývá z výše uvedené rytířské cti, neodmyslitelně souvisela se šlechtou. Nevyhnula se jim však ani města a církve, a

---

¹³¹ JANIŠ, Dalibor, op. cit. 3. s. 19-20.

¹³² SLEZÁKOVÁ, Veronika, op. cit. 6. s. 318.

¹³³ Ibid. s. 331.

¹³⁴ ČÁDA, František, op. cit. 15. s. LV.

¹³⁵ ledaže by

¹³⁶ právo uplatňoval

¹³⁷ DEMUTH, Karel Josef, op. cit. 13. s. 29.

¹³⁸ SLEZÁKOVÁ, Veronika, op. cit. 6. s. 318.

¹³⁹ RAUSCHER, Rudolf, op. cit. 46. s. 13.

jejich důsledky a dopady pocítovali také poddaní, kteří takto krváceli z dnešního pohledu asi nejvíce. Vyvinula se z kmenových zvyklostí, kde existovala jako právo, ale často i povinnost provést krevní mstu.¹⁴⁰ Hlavní pohnutky k uskutečnění nepřátelských akcí v rámci záští, byly rytířská čest, nefunkční správa či soudnictví a výdělek. Rytířská čest, z dnešního pohledu osobnostní statek, byla za feudalismu, ale i dříve, nesmírně důležitou. Například Oldřich z Hradce velmi urazil panoše Jana Drhu z Dolan tím, když o něm špatně mluvil.¹⁴¹ Středověké soudnictví bylo nejen na Moravě přehnaně formální a zdlouhavé. Půhon o dědictví bylo třeba podat třikrát, ve třech letech po sobě, a teprve poté se pohnaný musel dostavit se k soudu. Často se taky nálezy pánů vůbec nerespektovaly, stačilo, když je strany považovaly za nespravedlivé. A protože důvodem k přijetí landfrýdu byly zpočátku zpravidla pŕtky a rozbroje, lze z tohoto pohledu říci, že výskyt záští zapříčiňovala nedostatečná právní úprava.¹⁴² Tady kupříkladu v první polovině 15. století český pán Aleš ze Šternberka ve sporu s říšským městem Norimberkem vypověděl svému protivníku nepřátelství kvůli zhruba 500 zlatým vyplývajícím ze závazku s norimberskou měšťankou Grétou Pirgerin.¹⁴³ V pozdním středověku pak v důvodech záští začíná převažovat výdělek, čili jednalo se o záští pro zisk organizované šlechtici, či jinými družinami lapků. I proto koncem 14. století stoupá význam landfrýdů, jejichž cílem bylo mimo jiné tyto loupežemi motivované záští vymýtit. S upevňováním centrální moci panovníků vzrůstaly snahy o nastolení právního řádu a počet záští klesal.¹⁴⁴

Objektivní stránka deliktu záští se projevovala drobnou bojovou činností se záměrem poškodit protivníka, jeho panství, obyvatele, drancování jejich majetku, časté byly záборы zboží, přepady poddaných, ale také vraždy, braní rukojmích,¹⁴⁵ dále zajímání, mučení, nastražení léčky, landfrýd z roku 1396 hovoří též o zákazu „šacování“ (požadování výkupného) a napadení ohněm.¹⁴⁶ Jeden zajatý vůdce takové družiny z německo-českého pohraničí, Niclas Ochs, před popravou na mučidlech vypověděl, že měl škodit lidem, se svými kumpány vylupovat kostely, zabírat sedlákům dobytek a brát vše, nač přišli. Kromě

---

¹⁴⁰ POLÍVKA, Miloslav. Sebeuvědomění české šlechty na pozadí česko-německých v pohusitské době (Záští českých pánů Aleše ze Šternberka a Hynka Krušiny ze Švamberka ve třicátých a čtyřicátých letech 15. století). *Český časopis historický*, 1995, roč. 93, č. 2, s. 499-505. s. 431.

¹⁴¹ SLEZÁKOVÁ, Veronika, op. cit. 6. s. 319.

¹⁴² RAUSCHER, Rudolf, op. cit. 46. s. 18.

¹⁴³ POLÍVKA, Miloslav, op. cit. 140. s. 435.

¹⁴⁴ Ibid. s. 432.

¹⁴⁵ POLÍVKA, Miloslav, op. cit. 140. s. 431.

¹⁴⁶ SLEZÁKOVÁ, Veronika, op. cit. 6. s. 318.

toho se svými čtyřmi druhy připravili o život čtyři osoby.¹⁴⁷

Landfrýd z roku 1412 na rozdíl od předchozího landfrýdu z roku 1396 zakazuje záští pouze neoprávněné. Oprávněné záští bylo pro moravskou šlechtu tedy jednáním po právu. To dokazují ustanovení: „...než právem hledal a na právě dosti jměl...“ a „...mocí v zemi jímal nebo bral nebo bezprávě dobyl, a nechtěl na právě dosti jmieti...“¹⁴⁸ I když landfrýd z roku 1396 zakazoval záští i oprávněné, fakticky se ho jako donucovacího prostředku využívalo po celý středověk, zejména v dobách neklidných, během válek a bezvládní; například paradoxně koncem 14. století při markraběcích válkách mezi Joštem a jeho bratrem Prokopem a bezprostředně po nich.

Aby mohlo být záští považováno za oprávněné, vyžadovalo pouze odpověď tři dny před zahájením útoku.¹⁴⁹ Čili veřejně vyhlásit nepřítelství, později toto učinit písemně a uvést důvod sporu.¹⁵⁰ Odpověď tři dny předem byla podmínkou oprávněného záští i v říši, kde byly tyto záležitosti upraveny Zlatou bulou Karla IV.¹⁵¹

K právním následkům neoprávněného záští landfrýd z roku 1412 praví: „Pakliby kto přes to překážel a které války činil, nebo kterou mocí v zemi jímal nebo bral nebo bezprávě dobyl, a nechtěl na právě dosti jmieti, aby jemu to za bezprávie položeno bylo, a králova milost, starosta¹⁵² se všemi pány mají k něm jako k bezprávnieku a jako zemskému zhúbci.“¹⁵³

Pro záruku bezpečnosti na hranicích nemá nikdo činit za hranice výpady. Pokud bude někomu uškozeno z ciziny, má se obrátit na markraběte, biskupa, hejtmana a pány moravské. Nebude-li prostřednictvím těchto získána pomoc, může poškozený podniknout výpravu za hranice a landfrýd tím neporuší. Pokud však bude mezitím zjednáno právo prostřednictvím stavů, má poškozený v boji přestat a nic dál tímto způsobem nepodnikat.¹⁵⁴ Obdobně stanoví i landfrýdy pozdější.¹⁵⁵ Čili jedná se o ustanovení omezující záští, které tehdy často směřovalo například do Rakous.¹⁵⁶ Je zřejmé, že tohoto ustanovení mohlo být hojně využíváno panovníkem a dalšími čelními představiteli státu jako záminky pro válečné tažení do zahraničí.

---

¹⁴⁷ POLÍVKA, Miloslav, op. cit. 140. s. 440.

¹⁴⁸ DEMUTH, Karel Josef, op. cit. 13. s. 29.

¹⁴⁹ SLEZÁKOVÁ, Veronika, op. cit. 6. s. 334.

¹⁵⁰ POLÍVKA, Miloslav, op. cit. 140. s. 431.

¹⁵¹ SLEZÁKOVÁ, Veronika, op. cit. 49. s. 503.

¹⁵² rozuměj zemský hejtman

¹⁵³ DEMUTH, Karel Josef, op. cit. 13. s. 29.

¹⁵⁴ Ibid.

¹⁵⁵ BRANDL, Vincenc, op. cit. 98. s. 2.

¹⁵⁶ SLEZÁKOVÁ, Veronika, op. cit. 49. s. 503-504.

Předpisy pro bezpečnost vnitřní jsou však v moravských landfrýdech daleko hojnější. Již landfrýd z roku 1396 po ustanoveních o záští upravuje otázky bezpečnosti na cestách a postihu těchto delikventů.¹⁵⁷ „Také, jmá voláno býti po všech miestech zde Moravských, králových, biskupových i také panských, kdežby kterého nalezli, ještoby zemi lúpil neboli hubil, nebo které bezprávie násilně komužkověk učinil, buď duchovníemu nebo světskému, aby k němu popraveno bylo jako k zemskému zhúbci.“¹⁵⁸ Ustanovení jednak stanoví postavení takového zhoubce, ale také z něho vyplývá povinnost pro landfrýdníky zhoubce stíhat, jinak dojde k porušení landfrýdu.

O podíllictví ustanovuje poprvé landfrýd z roku 1412.¹⁵⁹ „Také byloliby kde v zemi bráno, aby toho žádný nekupoval, ani v městech ani ve vsech, pakliby kto co kaupil, aby to zase darmo vrátil, a k tomu, aby pán jeho k němu popravil.“¹⁶⁰ Ustanovení přikazuje vrchnostem dohlížet na poddané v této oblasti.

Landfrýd rovněž požaduje pronásledování tuláků, kteří „nemajíce pánuov svých v zemi Moravskej hleděli snad lidského neščestí“.¹⁶¹ Mají být stavováni (zajímáni) jako zlí lidé.

Kdo by přechovával zemské zhoubce (škůdce), ač vyzván k jejich zajetí markrabětem nebo hejtmanem, má být také za zhoubce považován a mají mu být odňaty šlechtický titul a práva s ním související. Ke vzniku odpovědnosti za tento delikt musí být splněny kumulativně tři podmínky: Podpora nebo přechovávání zemského zhoubce, výzva panovníka, hejtmana nebo moravských pánů, aby zhoubce zadržel, a dále pachatelovo opomenutí této výzvě vyhovět.¹⁶² Zde je zakotvena základní povinnost pronásledovat zemské zhoubce a loupežníky, v první řadě jsou k ní povinni první landfrýdníci, tj. král, hejtman a představitelé zemských úřadů, jejich odpovědnost však nebyla nikterak větší než odpovědnost ostatních běžných landfrýdníků. Později docházelo k dalšímu rozvíjení tohoto článku a této problematiky legislativou zemského sněmu.

Zaručuje se svoboda silnic pro chudé i bohaté, mají být bezpečné, bez zlodějů.¹⁶³

Řízení musí být vedeno také proti tomu, kdo by loupil a byl buď přistižen při činu („pokřik po něm byl“), nebo u něho byly nalezeny ukradené věci. Tyto věci mohou být vráceny na žádost oloupených. Loupežníci mohou být podrobeni útrpnému právu pouze se

---

¹⁵⁷ SLEZÁKOVÁ, Veronika, op. cit. 6. s. 332.

¹⁵⁸ DEMUTH, Karel Josef, op. cit. 13. s. 30.

¹⁵⁹ SLEZÁKOVÁ, Veronika, op. cit. 6. s. 332.

¹⁶⁰ Op. cit. 13. s. 30.

¹⁶¹ Ibid.

¹⁶² Op. cit. 13. s. 30.

¹⁶³ Ibid.

souhlasem pána hradu, města či tvrzi. Ten šlechtic, který by odmítal vydat loupežníky nebo ukradené věci, soudit je nebo dát mučit, má být stíhán a považován za zemského zhoubce.¹⁶⁴

Pokud bude dobyt hrad nebo město markraběte, hejtmana, biskupa, pána nebo i rytíře, má markrabě, hejtman, biskup povinnost poslat na pomoc své úředníky i svou moc. Stejně zavázáni jsou stavové, kteří připojili k landfrýdu své pečeti. Náklady dobývání tohoto hradu nese markrabě. Vojsko nesmí odejít od hradu dříve, než ho dobudou, ledaže markrabě i všichni stavové rozhodnou jinak. Nazpět získaný hrad má být postoupen původnímu majiteli. Pokud by určitý hrad nebo i město sloužily k loupeživým výpadům do okolí nebo by v nich byli přechováváni lapkové, postupovalo se obdobně, až na osud dobytého loupežnického hradu či města. Zde landfrýd ustanovuje, že má připadnout markraběti, který s ním může jako pán země volně nakládat. Pokud bude hrad lénem některého landfrýdníka, má být vrácen tomuto landfrýdníkovi jako lennímu pánu.¹⁶⁵

Kdokoliv (pán, rytíř, panoš) usazený v moravské zemi by odmítl přistoupit k landfrýdu, nebo by k němu sice přistoupil, ale navzdory tomuto kroku v zemi škodil a landfrýd porušoval, má být považován za bezectného, ztratit veškerá práva vyplývající z jeho šlechtického titulu, kdekoliv ho dopadnou mají s ním vést řízení a nikdo se s ním nesmí stýkat, jinak bude rovněž považován za zhoubce zemského. Tento článek pochází již z landfrýdu z roku 1396, nižší šlechta se tehdy neúčastnila jednání o jeho podobě, ale musela se jím řídit.¹⁶⁶ Článek, který se mimo jiné použije při poruše kteréhokoli ustanovení landfrýdu; v landfrýdu z roku 1496 došlo k jeho rozšíření (viz. níže).

Roku 1421 byl králem Zikmundem moravským stavům vnucen landfrýd, který nařizuje stíhání kacířů. Kališnická šlechta mohla v určité lhůtě učinit pokání, navrátit se do lůna katolické církve a beztretně tak přistoupit k tomuto landfrýdu; s výjimkou těch, kteří již ve jménu kalicha páchali zločiny, ničili a zabavovali církevní majetek, Ti mají být ztrestáni na hrdle i na statku. Šlechtici se zavazují ke společnému postupu vůči nepřátelům „pravé“ víry.¹⁶⁷

V landfrýdu z roku 1434 se vyskytují dvě doplňující ustanovení týkající se policie, o budování hradů a tvrzí a o padělání mincí.

---

¹⁶⁴ SLEZÁKOVÁ, Veronika, op. cit. 6. s. 322.

¹⁶⁵ RAUSCHER, Rudolf, op. cit. 46. s. 14.

¹⁶⁶ SLEZÁKOVÁ, Veronika, op. cit. 6. s. 328.

¹⁶⁷ KAMENÍČEK, František, op. cit. 32. s. 247.

Nové hrady mohu být budovány pouze se souhlasem panovníka, hejtmana a stavů. Ty, které by byly vystavěny nebo protiprávně udržovány bez souhlasu výše uvedených, mají být zbořeny. Kdokoliv by toto odmítal strpět, bude považován za rušitele landfrýdu.

Kdokoliv by byl zastižen s falešnou mincí, má být trestán. Kdokoliv ze stavů by dopustil ve svých hradech, pozemcích, domech výrobu takových mincí, například prostřednictvím alchymie, má být potrestán na hrdle i na statku. Falešné mince pak mají být zničeny.

Landfrýd též upravuje protiprávní vynucení si poddanství, zakazuje násilné, lstivé vynucení si manské přísahy na komkoliv a rovněž úroků, poplatků nebo jiných dávek od lidí, kteří nenáleží k poddaným daného šlechtice. Pokud ten poruší tato ustanovení, bude považován za zemského zhoubce. Jako trest landfrýd výslovně stanoví ztrátu hrdla a propadnutí majetku. Naopak ten, kdo se k lennímu vztahu po právu zaváže, je povinen neprodleně postoupit statky, lidi a movitý majetek tomu, komu se takto zavázal a komu náleží. Tento článek již pozdější landfrýdy neobsahují, zřejmě však i nadále platil jako obyčej.¹⁶⁸

V landfrýdu z roku 1456 se konkretizuje otázka záští: „...aby bohatí i chudí obyvatelé této země v takovém pokojném sjednání a ustanovení v pokoji přebývati a bydliti mohli, a zvláště válek svévolných, záhub a bezpráví této země ani z země nečiníce...“¹⁶⁹ Ačkoliv to na první pohled vypadá jako zákaz oprávněného záští, jak se níže přesvědčíme, zemské právo problematiku záští upravuje hodně nejasně.¹⁷⁰

Ke konci 15. století se ke slovu v otázkách policie postupně začínají dostávat i jiné formy právních pramenů, než landfrýdy. V Brně na sněmu roku 1473 je přijato usnesení, které přejímá usnesení českého zemského sněmu v Benešově z téhož roku.¹⁷¹ Zakazuje nespravedlivá mýta a cla na cestách i na vodě.¹⁷² Ospravedlňuje odpověď,¹⁷³ pokud je učiněna za stavu války, nepokojů nebo zjevného bezpráví, tři dny předem a v sídle druhé strany. Jinak se odpovědník považuje za bezctného bezvěrce, který do budoucna nemá mít žádná

---

¹⁶⁸ KAMENÍČEK, František, op. cit. 32. s. 252-253.

¹⁶⁹ Ibid., s. 270.

¹⁷⁰ Ibid., s. 337.

¹⁷¹ PALACKÝ, František (ed.). *Archiv český IV*. Praha, 1846.s. 470.

¹⁷² ČÁDA, František, op. cit. 15. s. 109.

¹⁷³ O rozdílu mezi odpovědí a opovědí viz. SLEZÁKOVÁ, Veronika, op. cit. 6. s. 318.

práva.¹⁷⁴ Ač tedy landfrýd z roku 1456 zdánlivě veškeré zášti zakazoval, oprávněné odpovídání stále existovalo v obyčejích jako ultima ratio prostředek vynucení práva.¹⁷⁵ Kromě dlouhodobých přeshraničních sporů¹⁷⁶ legálními důvody odpovědi tedy byly válka, nepokoje a zjevné bezprávi na území markrabství. Roku 1473 zemská obec tento stav zakotvila i do práva psaného a ten platil až vydání do Obnoveného zřízení.¹⁷⁷ Nelze tedy bez výhrady souhlasit s Jiřím Bílým, který tvrdí, že zemská zřízení 16. století pod trestem smrti zakazovala odpovídání a soukromé války.¹⁷⁸ Odpověď se často používala ve sporech šlechty a měst, a i když často byla považována za protiprávní, její zaslání bylo výrazem šlechtické cti, která nesměla být pohaněna.¹⁷⁹

Na sněmu v Olomouci v listopadu 1475 je přijato usnesení O stíhání zemských zhoubců. Týká se nejen jich ale také silničních lapků, násilníků a jiných „vybíječů nočních“. Ustanovuje se v něm, že páni, rytíři a zemané jsou povinni, pokud se o jejich pobytu dozví, takové osoby pronásledovat, zajmout a předat zemskému hejtmanovi, který je po zásluze potrestá.¹⁸⁰ Landfrýd z roku 1412 v této oblasti povinnoval šlechtice značně úzce, povinnost se vztahovala pouze na vydání zhoubce nebo lapky, kterého „přechovával“, a to ještě na písemnou výzvu markraběte nebo hejtmana.¹⁸¹ Ve sněmovním usnesení z roku 1475 se tedy povinnost šlechticů značně rozšířila, podmínka výzvy odpadá a zhoubce nebo lapku je nutno zajmout i pokud není přechováván, postačí, že se o jejich pobytu šlechtic dozví. Který pán, rytíř nebo zeman by tuto svou povinnost porušil nebo dokonce tyto nechtěné osoby ukrýval či jinak podporoval, se opět považuje za zhoubce zemského. Ve srovnání se zmiňovaným landfrýdem přináší usnesení ještě jiné novum, potrestán má být každý, kdo by se vykonavatelům těchto povinností pro tuto činnost posmíval.¹⁸²

Nařízení krále Matyáše Korvína z roku 1484 pojednává o zachování řádu v zemi ohledně mýt a podobných poplatků a také ohledně poddaných. Nová mýta vzniklá navzdory

---

¹⁷⁴ Op. cit. 15. s. 107-108.

¹⁷⁵ DEMUTH, Karel Josef, op. cit. 13. s. 118.

¹⁷⁶ Ibid. s. 29.

¹⁷⁷ Op. cit. 15. s. 107.

¹⁷⁸ BÍLÝ, Jiří L., op. cit. 5. s. 453.

¹⁷⁹ VESELÝ, Josef. *Škúdice zemský Jiří Kopidlanský* [online]. Český rozhlas, Toulky českou minulostí, 20.03.2006 [cit. 19. 5. 2010]. Dostupné na <http://www.rozhlas.cz/toulky/vysila_praha/_zprava/232919>.

¹⁸⁰ KAMENÍČEK, František, op. cit. 32. s. 278.

¹⁸¹ DEMUTH, Karel Josef, op. cit. 13. s. 30.

¹⁸² Op. cit. 32. s. 278.

starým obyčejům a řádům prohlašuje za protiprávní. Prikazuje zachovávat staré řády a obyčeje, neopouštět svévolně své vrchnosti, nedovolávat se žádných obyčejů a práv vyjma dědictví, zástav a zápisů (zřejmě v pozemkových knihách), jednat čestně a spravedlivě a spravedlnost hledat u zemského hejtmána.¹⁸³ I když poddaní byli za odpor perzekuováni svou vrchností, v případech hromadných vzpour, které se od 15. století začaly více rozmáhat, bylo potřeba spolupráce mezi vrchnostmi (čili mezi stavy) a tato spolupráce si postupem času našla místo v systému zemského práva, striktněji ale až ve zřízeních století 16.¹⁸⁴

Koncem roku 1486 byla mezi králi uzavřena smlouva o dvojích mincích platných během dvojládí Matyáše Korvína a Vladislava Jagelonského. Nařizuje stejnou váhu, tvar mincí na Moravě i v Čechách, zároveň však měly být odlišitelné podle příslušnosti k té které zemi. Dále podobně jako landfrýd z roku 1434 postihuje padělatele a osobu, která vstupuje s falešnými mincemi do obchodního styku. Navíc se zde doplňuje ustanovení o povinnosti králů trestat poddané, kteří by odmítali přijímat za zboží a služby oba druhy mincí.

Pokud by někdo žil v jedné zemi a majetek měl ve druhé, je povinen ohledně sebe samého plnit povinnosti země, v níž žije, a ohledně majetku té země, v níž se majetek nachází. To platí zejména pro daně a podobné dávky. Smlouva rovněž zaručuje poddaným právo přestěhovat se do druhé části státu, ledaže by s tím nesouhlasila vrchnost.

Smlouva doplňuje také předchozí předpisy o stíhání loupežníků. Pokud by škodili přes vzájemnou hranici Čech a Moravy, má být všude provoláváno, aby zjevní loupežníci byli ze země vypovězeni. Proti tomu, kdo by loupežníky podporoval, si mají králové vzájemně pomoci, jeho hrad bezpodmínečně dobýt, zbořit a jeho samého potrestat na hrdle jako loupežníka. Majetek šlechtice má připadnout jeho potomkům.¹⁸⁵

Landfrýd z roku 1496, začleněný do Knihy Drnovské, kromě toho, že výslovně deklaruje rovnost chudých a bohatých před právem, potvrzuje stav platný od landfrýdu z roku 1456, kdy svévolné akty a záští šlechty, s výjimkou případů přeshraničních sporů a času války, jsou zakázány.¹⁸⁶ A landfrýd z roku 1496 zakotvuje rovněž povinnost dostavit se k zemského soudu a respektovat jeho nálezy: „Pakli i sjezdové, kteří z potřeb pilných více než

---

¹⁸³ KAMENÍČEK, František, op. cit. 32. s. 284.

¹⁸⁴ Srov.: Nález Daliborův. Viz. MALÝ, Karel. *K českému trestnímu právu 15.–16. století*. Praha : Československá akademie věd, 1962. s. 24.

¹⁸⁵ Op. cit. 32. s. 290.

¹⁸⁶ Ibid. s. 322.

jednu položiti by se potřebovali, k těm sjezdom máme jezdit a žádnými strannými výmluvami se nezaneprazdňujeme. Na těch sjezdech každý z nás spravedlivosti od sebe udělití má, buďto v soudu neb v kterých žalobách na se pŕhonných, nebo sice obžalovaným právem, jakož z starodávna řád téhož Margkrabství jest, od sebe činiti podlé nálezův panských a práva.¹⁸⁷

Dále landfrýd nařizuje, že pokud kdokoliv v zemi svévolně odmítne poslušnost králi, hejtmanu a pánům (i zemskému sněmu jako vrcholnému orgánu stavovského státu) nebo nehodlá přijmout spravedlnost od zemských institucí a sám proti tomuto řádu brojí, všichni landfrýdníci mají povstat a k poslušnosti ho donutit silou. Shodná ustanovení landfrýdu z roku 1412 jsou zde rozšířena v subjektech - z pánů, rytířů nebo panošů, „ježto by v zemi usedlí“, se předchozí ustanovení vztahuje na všechny stavy. V otázkách trestu tato ustanovení nejsou tolik striktní jako v landfrýdu z roku 1412, kde k narušiteli má být popraveno jako ke zlému (viz. výše), ale „pouze“ vyžaduje, aby byl jakkoli „připraven k tomu, aby v poslušenství, jednotě a řádě stál“¹⁸⁸ Čili postup zůstává na úvaze zemské obce. Tento článek upravuje základní policejní pravomoci a povinnosti krále a hejtmana v této oblasti.¹⁸⁹ Jednak pravomoc nařizovací vůči všem landfrýdníkům, nejen v otázkách policie, jednak pravomoc, ale i povinnost stíhat neposlušné obyvatele, především landfrýdníky (pravděpodobně jako ultima ratio) nejprve prostředky mírovými – varování, pohánění k soudu – a posléze též použitím síly.¹⁹⁰ Vojenské povstání landfrýdníků proti narušiteli míru a řádu se zřejmě zpravidla iniciuje právě králem nebo hejtmanem, kteréhož nařízení a pokyny musí být všemi landfrýdníky respektovány.¹⁹¹ Povinnost celé zemské obce zachovávat pořádek a mír dokumentuje dále i ustanovení o vojenské obraně kteréhokoliv landfrýdníka, vykonávaná z iniciativy krále, eventuálně hejtmana povinně, vyjádřená již v landfrýdu z roku 1412. Potvrzuje se zde povinnost především krále, hejtmana, popř. celé zemské obce zasáhnout, ale rovněž i povinnost respektovat vůli a podnět krále nebo hejtmana k vytažení proti narušiteli.

Ochranu mince stanoví landfrýd z roku 1496 podobně jako jeho předchůdce z roku

---

¹⁸⁷ BRANDL, Vincenc, op. cit. 98. s. 2.

¹⁸⁸ KAMENÍČEK, František, op. cit. 32. s. 322.

¹⁸⁹ Pravomoci hejtmana byly omezeny na vnitřní záležitosti markrabství.

¹⁹⁰ „...proti takovému králova milost, hejtman i my všickni máme povstati a jej k tomu připraviti jakýmžkoli během, aby v poslušenství, jednotě a řádě stál...“

¹⁹¹ Že landfrýdy neměly jen formální význam, svědčí výpověď mezi pány Janem Kunou z Kunštátu a Janem z Pernštějna na jedné straně a králem na straně druhé, kde se panovník dovolává ustanovení landfrýdu. Landfrýdníci byli svému králi v poslušnosti oddáni natolik, že byli povinni vytrhnout bojovat ve jménu krále i za hranice, jako například roku 1536 slibuje Vilém z Kunštátu pomoc proti králi polskému. Viz. RAUSCHER, Rudolf, op. cit. 46. s. 18.

1434, za zákonné platidlo označuje stříbrný Pražský groš.

Nově landfrýd upravuje ležení (táboření) „služebných“ čili vojenských lidí. Nařizuje ležení těchto lidí ve městech, hradech a tvrzích nahlásit u zemského hejtmana, ledaže by se jednalo o vojsko královské. Zemský soud v případě porušení zřejmě rozhoduje o sankci podle své volné úvahy.

Landfrýd dále doplňuje předchozí prameny o veřejnoprávní aspekty dispozice s panstvím, nemovitým majetkem (zapsaným v zemských deskách). Nabyvatel nebo zástavní věřitel je povinen podat přiznávací list k landfrýdu do rukou zemského hejtmana. Tuto povinnost má i zástavce, pokud svou zástavu vyplatil. Za porušení této povinnosti hrozilo propadnutí daného majetku markraběti. Nabyvatel majetku od markraběte je opět povinen podat do rukou hejtmana přiznávací list, stejně jako nabyvatel zděděného panství, opět pod hrozbou sankce propadnutím daného majetku.¹⁹²

Dále se ve dvou zdánlivě různých ustanoveních zakazuje podpora, zásobování (fedruňk), poskytování útočišť, příbytků (stavuňků), glejtů žhářům, násilníkům, vrahům, podvodníkům a zlodějům bez souhlasu krále nebo hejtmana. Tato ustanovení rozšiřují osobní působnost předchozích ustanovení o přechovávání zemských zhoubců, vztahuje se na všechny obyvatele země, nejen landfrýdníky. Rovněž výslovně rozšiřuje předmět útoku a způsob jednání delikventa. Trestem pro landfrýdníky v případě přechovávání na svých panstvích je bezectnost, ztráta hrdla a statků.

Policejní právo pozdního středověku bylo v roce 1496 také doplněno v ustanovení o bezpečnosti na cestách. Bezpečnost cest je zaručena stejně pro domácí obyvatele i pro hosty. V ostatním o bezpečnosti na cestách vesměs shodně pojednává již landfrýd z roku 1412.

Landfrýd také poprvé upravuje delikt lichvy, při stanovení úroku více než 10% má být lichvář považován za narušitele starých řádů a trestán na statcích i na hrdle.¹⁹³

Roku 1500 vydal zemský soud nález, který mimo jiné normativně upravuje veřejnoprávní aspekty obchodní činnosti Židů. V porovnání s ostatními obyvateli země povoluje Židům úrok 20 %. Ti však museli registrovat veškerý svůj obchodní styk před vrchností nebo úřady místní vrchnostenské správy. V případě poskytnutí neregistrovaného úvěru jim hrozila ztráta celé pohledávky a u utajené koupě nebo prodeje dokonce ztráta hrdla. Věci kradené, které by Žid převzal do zástavy, mají být bez náhrady vráceny původnímu

---

¹⁹² BRANDL, Vincenc, op. cit. 98. s. 2-3.

¹⁹³ KAMENÍČEK, František, op. cit. 32. s. 323.

majiteli. Registrace byla úkonem ad hoc a vztahovala se tedy pouze na konkrétní případ. Tato ustanovení mohou připadat z dnešního pohledu vůči Židům značně diskriminující, nutno však podotknout, že povolení vrchnostenských úřadů k různým činnostem¹⁹⁴ podléhali za feudalismu všichni poddaní.

Usnesení dále prikazuje, aby Židé, kteří by se chtěli věnovat lichvě, nesměli obchodovat a bydlet jinde než ve městech, královských i poddanských. Kdo by je takto přechovával ve vsích, měl být za to potrestán, stejně jako oni sami.¹⁹⁵

Jiný nález, rovněž z roku 1500, upravuje veřejné užívání vodních toků. Manipulovat s řekami a potoky smí jen držitelé dědičných panství. Ty při odtoku musí odvádět stejné množství vody. Škoda způsobená vodou se považuje za vis maior, stejně jako prospěch, nese je držitel panství. Nikdo nemá druhého vodou utiskovat.¹⁹⁶

V roce 1505 přijal zemský sněm usnesení proti Bratřím a výtržníkům. Členové Jednoty bratrské nemají mít žádnou právní ochranu, pokud by vykonávali křesťanské obřady po svém, stejně tak pokud by jinému „modláře dávali“ (šířili kacírství) nebo vedli jiné rouhavé řeči. U výtržností odkazuje na předchozí landfrýdy.¹⁹⁷

Zřízení zemské o honění nepřátel a odpovědníkuov bylo vydáno také v roce 1505. Nejprve pojednává o udržování veřejných cest a naopak zatarasení cest neveřejných, pěšin apod. Povinnosti v obou směrech ukládá zřízení šlechtě, ale zřejmě také městům. Shodné povinnosti nařizuje zřízení i pro brody na řekách, resp. mosty a přístavy. Na mostech navíc mají být z důvody kontrol postaveny závory. Poddaní jsou povinni pronásledovat zločince v případě poplachu, jinak by jim hrozil trest od vrchnosti. Ta, protože odpovídá za pronásledování, musí si zjednat jeho řádný výkon hrozbou trestu. Výjimkou jsou pouze případy, kdy zároveň ve vesnici hoří, tehdy se pouze vyšlou posli do sousedních vesnic. Co by poddaný našel u zločince, může si ponechat, za zajetí má dostat od pána deset kop grošů a od pacholka pět. V době poplachu se musí na kostelích rozeznít zvony, na tvrzcích aby třikrát vystřelili z děl. V hraničních oblastech se mají zablokovat cesty a říční brody. Šlechtici,

---

¹⁹⁴ například sňatky, stěhování, stavby apod.

¹⁹⁵ KAMENÍČEK, František, op. cit. 32. s. 327.

¹⁹⁶ ČÁDA, František, op. cit. 15. s. 132

¹⁹⁷ Op. cit. 32. s. 331.

preláti i města mají pro účely pronásledování zločinců vydržovat vojenskou hotovost, stejně jako kuriozně i velcí věřitelé, kteří vydělávají na úrocích. Při pronásledování zločinců mezi zeměmi Koruny svatováclavské mají moravští feudálové rozkázat svým služebníkům nebo poddaným k pronásledování. V případě porušení tohoto zřízení má být odpovědná osoba obeslána hejtmanem a postavena před zemský soud.¹⁹⁸

Roku 1508 bylo přijato Ustanovení o Pikhartech (Bratřících). Zakazuje jim shromažďování a sdružování, tyto akce mají být rušeny a překaženy, kostely a kláštery, kde by se scházeli, mají být pozavírány. Páni, rytíři i města jsou povinni dohlédnout, aby se netiskly a neprodávaly jejich knihy, ty mají být páleny a psaní dalších musí být zneškodněno. U koho by byly nalezeny, má být před zemským soudem potrestán. Bratříkům se dále zakazuje křtění a oddávání, zatímco kališnické náboženství je již legální. Pán, rytíř nebo město, které by toto nevymáhali, mají být hejtmanem nejprve napomenuti, posléze pohnáni ze sta kop grošů. Pokud by se k soudu nedostavil, pokuta má být tolik stovek kop grošů, kolikrát by bylo potřeba (což bylo dost neurčité). Peníze mají být rozdány chudým. Kazatele Jednoty, kteří přišli odjinud ze zemí Koruny, musí stíhat pán místa, kam se usadili. Pokud by jim snad poskytl nějaké úlevy, může být hejtmanem pohnán z výše uvedené sumy grošů.¹⁹⁹

Zřízení přijaté na olomouckém sněmu v červnu roku 1511 naznačuje svou skladbou obsah budoucích zemských zřízení.²⁰⁰ Otázky policie upravuje poměrně podrobně, jedná se však zpravidla o převzetí ustanovení z předchozích sněmovních usnesení a landfrýdů. Přechovávání a podpora zemských zhoubců jsou zde upraveny shodně s usnesením z roku 1475 s detailním doplněním možnosti vyvázat se z povinnosti stíhat zhoubce ze zvlášť závažných důvodů. Příslušník stavů je povinen oznámit takovou okolnost hejtmanovi, který proti zhoubci zakročí sám, nevyhne se však dodatečnému projednání této své záležitosti před zemským soudem.

Zřízení dále doplňuje ustanovení o táboření služebných lidí, poprvé upravené v landfrýdu z roku 1496. Výjimku z povolovacího principu mají od počátku královští vojáci, zřízení ji omezuje podle Tovačovské knihy na ležení v královských městech na svůj náklad.²⁰¹

V ustanoveních o stíhání povaleců, zlodějů a rejtharů (nájezdníků) se doplňuje

---

¹⁹⁸ KAMENÍČEK, František, op. cit. 32. s. 333.

¹⁹⁹ Ibid. s. 336.

²⁰⁰ JANIŠ, Dalibor, op. cit. 3. s. 23.

²⁰¹ DEMUTH, Karel Josef, op. cit. 13. s. 117.

zřízení o honění nepřátel a odpovědníků z roku 1505. Pokud by z panství kohokoliv hrozila škoda prostřednictvím těchto osob, je pán tohoto území povinen informovat o této hrozbě ohroženého, předmětné osoby sám stíhat, a pokud by to bylo nutné, vyžádat si vzájemně pomoc nebo kontaktovat zemské úřady. Kdo by nedodržel tyto povinnosti nebo nechtěl pomoci s pronásledováním, má být postaven před soud. Pokud se prokáže jeho bezelstnost, má být osvobozen.²⁰²

Zřízení z roku 1511 dále upravuje institut odpovědi. Sankcí je ztráta hrdla, cti, ztráta přístupu k zemským institucím, s odpovědníky se nikdo nesmí stýkat a musí být stíhán jako psanci.

Poprvé se v psaných pramenech zemského práva objevuje institut odpuštění. Týká se poddaných a jejich stěhování a upravuje ho právě zřízení z roku 1511. Spojení „brát odpuštění“ znamená propustit z poddanství člověka, který se hodlá přestěhovat na jiné panství.²⁰³ Braní odpuštění bylo právem vrchností a v přenesené působnosti také místní správy, rychtářů (poklončích). Poddaní se stěhovali za hranice panství z důvodu lepšího pracovního uplatnění, uzavření sňatku, uskutečnění obchodu, vyučení se řemeslu, návštěv příbuzných atd. Na vyhovění žádosti ale nebyl právní nárok a šance na úspěšné vyřízení věci příliš vysoká nebyla.²⁰⁴ Propuštěný poddaný zpravidla dostal tzv. zhostný list. Vydával ho buď poklonce – rychtář, anebo město.²⁰⁵ Podle zřízení z roku 1511 byl poddaný k souhlasu s vystěhováním na jiné panství povinen určit tzv. dědinné právo,²⁰⁶ prokázat, že není ničím povinován vrchnosti ani lidem z vesnice či města.²⁰⁷ Tovačovská kniha praví, že pokud za něj nechtěli ručit lidé z vesnice, měl ho rychtář přijímající vesnice na dva týdny vsadit do vězení. Během té doby se pán nebo kdokoliv z vesnice mohl přihlásit o pohledávku nebo jiné vymahatelné právo, které by vůči němu měl. Nepřihlásil-li se nikdo, rychtář poddaného přijal.²⁰⁸ Ve zřízení z roku 1511 se místo uvěznění používá peněžitá kauce, jejíž výše mohla činit až pět set hřiven grošů; záleželo na úvaze vrchnosti nebo rychtáře, horní hranice platila zřejmě pro závadné sedláky. V případě neúspěšného ručení lidmi se platila částka pouze 5 hřiven grošů. Propuštěný poddaný pak musel řádně předat svému pánu propachtovaný

---

²⁰² KAMENÍČEK, František, op. cit. 32. s. 343.

²⁰³ ŠIMEK, František. *Slovníček staré češtiny* [online]. Vokabulář webový, Ústav pro jazyk český AV ČR, 13. 1. 2010 [cit. 17. 5. 2010]. Dostupné na <<http://vokabular.ujc.cas.cz/hledani.aspx>>.

²⁰⁴ OGILVIE, Sheilagh. Vesnická obec a tzv. „druhé nevolnictví“ v raně novověkých Čechách. *Český časopis historický*, 2009, roč. 107, č. 1, s. 129.

²⁰⁵ ČÁDA, František, op. cit. 15. s. 165.

²⁰⁶ Tomuto procesu se dalo vyhnout slibem rychtáře či samotné vrchnosti.

²⁰⁷ KAMENÍČEK, František, op. cit. 32. s. 344.

²⁰⁸ DEMUTH, Karel Josef, op. cit. 13. s. 112.

pozemek a dům. Zřízení výslovně doporučuje vrchnostem „brát odpuštění“ vdovám, vdovcům, bezdětným, sirotkům starším dvaceti let u chlapců a patnácti let u dívek.²⁰⁹

Zřízení také zakazuje kněžím vyjma olomouckého biskupa kupovat nemovitý majetek. Pokud by duchovní nemovitost koupil, tato propadá koruně.²¹⁰

Závěrečný článek upravuje bezpečnost při zasedání zemského sněmu, zapovídá chození „v kabátě pancířovém, ani s kulí olovenou neb železnou, ani sekerami neb s kříži (meči).“²¹¹ Kdo by to porušil, má mu být uložena pokuta,²¹² zřejmě peněžitá.

V roce 1513 je v Olomouci přijato usnesení o židy a jejich lichvy. Oproti předchozímu normativnímu nálezu zemského soudu z roku 1500 snižuje úrokovou hranici pro Židy na 10 %, a tak ruší dualismus v povolené úrokové sazbě. V ostatních záležitostech usnesení opakuje myšlenky nálezu z roku 1500.²¹³

Z roku 1516 pochází sněmovní usnesení obsahující jednak zřízení zemské o honění nepřátel, landfrýd uzavřený s králem Vladislavem, ustanovení procesní, ale též samostatná ustanovení policejní povahy. Zřízení o honění nepřátel shrnuje dosavadní předpisy o pronásledování zločinců. Šlechta a města musí oznámit jejich jména, zakázat podporu, přechovávání; kdekoliv by je kdo uviděl, je povinen zajmout a předat pánu nebo do nejbližšího královského města. Šlechtici i města mají je věznit do projednání věci hejtmanem a pány. Příslušník kteréhokoliv stavu pokud by porušil povinnost pronásledovat zločince až do zemdlení má být trestán na hrdle. Své služebníky mají páni, rytíři i města vybavit glejty, jinak ti budou zadrženi. Šlechtic se prokazuje slibem. Služební krále požívají imunity vůči zajišťovacím úkonům obsaženým v landfrýdu. O výskytu cizinců ve městech a vsích má být informován rychtář, který je povinen zjišťovat veškeré informace o nich a případně tyto potulné lidi zadržet. Bez dotazování musí být zadrženi lidé „kteří v larvách nebo potvorných kuklách jeli“.²¹⁴

Landfrýd z roku 1516 jen kopíruje předchozí landfrýd z roku 1496. Protože v moravských landfrýdech od roku 1496 nepřibyla během 16. století žádná nová ustanovení, dále se jimi již zabývat nebudeme.

---

²⁰⁹ Op. cit. 32. s. 344.

²¹⁰ Ibid. s. 346.

²¹¹ JANIŠ, Dalibor, op. cit. 3. s. 23.

²¹² Op. cit. 32. s. 347.

²¹³ Op. cit. 32. s. 351.

²¹⁴ KAMENÍČEK, František, op. cit. 84. s. 285.

V otázkách policie na prvním místě zmiňme ustanovení o pobytu služebných lidí. Ten je zde zpřísněn a hejtman nejenže musí povolit táboření (leženie), ale nově také sám určuje město (už nelze ležení v hradu, u hradu apod.), kde tyto vojenské jednotky budou tábořit.

Další ustanovení upravuje stíhání povalečů ze strany poddaných. Vzhledem k předchozím úpravám a komplexní úpravě v zemském zřízení o honění nepřátel je na místě zmínit pouze ručení vesnic za škody způsobené povaleči, pokud by na vesnici byli trpění, přechovávání, skrývání apod.

Další ustanovení zakazuje hazard na panstvích se sankcí pro rychtáře, pokud by zákaz nedodržel. Kdokoliv je oprávněn v takovém případě pohnat rychtáře z deseti kop grošů.²¹⁵

Ustanovení o ručnicích opravňuje k nošení ručnic pouze šlechtu, preláty a měšťany pro ochranu svých životů a majetků. K myslivosti pak opravňuje pouze pány, rytíře a jimi písemně zmocněné lidi. Z ustanovení tedy plyne, že poddaní oprávněni nosit zbraně nejsou.

Další ustanovení nařizuje hrdelní trest pro ty, kteří ač mohou, nestíhají zemské zhoubce a jiné zločince.²¹⁶

Na brněnském sněmu roku 1518 byla přijata opět ustanovení týkající se policie. V poměrně rozsáhlém zřízení upravuje článek 2 o lidech, kteříž po službách jiezdie, delikt dnes nazvaný služba v cizím vojsku a k němu speciálně se vztahující okolnosti vylučující protiprávnost. Aplikoval se v případě, kdy se šlechtic zúčastnil války proti Koruně a měl zahraniční državy na území státu, za jehož pána bojoval. Král mu tento delikt měl prominout za existence několika podmínek. Dotyčný se v zemi nevyhýbal plnění žádných důležitých povinností (berně, přítomnost na soudu apod.), válka začala, až když pobýval v nepřátelské zemi, a on nebyl před jejím vypuknutím povolán králem nebo hejtmanem zpět na Moravu. Za těchto okolností kvůli zachování rytířské cti smí bojovat na druhé straně, ale nesmí činit výpady do markrabství,²¹⁷ Tovačovská kniha zde činila výjimku, pokud pán zneprátelené země sám na Moravu vtrhne,²¹⁸ podle výkladových pravidel používaných v zemském právu lze však tento dodatek považovat za derogovaný.²¹⁹

---

²¹⁵ KAMENÍČEK, František, op. cit. 84. s. 293.

²¹⁶ Op. cit. 84. s. 295.

²¹⁷ Ibid. s. 305.

²¹⁸ DEMUTH, Karel Josef, op. cit. 13. s. 117.

²¹⁹ ČÁDA, František, op. cit. 15. s. LV.

Následuje článek o vojnách ven z země. Obyvatelé země nejsou povinni k obraně země, výjimkou jsou pohraniční oblasti, kde tito lidé pobírají za svou službu žold. Tito musí držet hlídky i v noci. Děla a střelný prach k obraně země poskytují města na náklady krále.²²⁰ V Tovačovské knize je článek více rozveden. Pokud by byla králem vyhlášena válka v zemi, nebo hejtman přikázal táhnout k městu na území markrabství, je každý člen zemské obce povinen ohlásit se v místě ležení, živobytí kupovat za vlastní peníze a nikomu neškodit, ledaže by na dotčeném území nikdo vojákům prodávat nechtěl, pak je možno si svévolně přisvojit píci pro koně, husy, slepice, prasata a obilí, ale pouze v množství potřebném pro výživu armády. Kdo by mez přesáhl, může o tuto škodu být pohnán.²²¹

Článek 1, o služebných lidech, souvisí s výše uvedeným, proto jej uvádíme až teď. Stanoví hejtmanovi povinnost stíhat škodící ozbrojence, kteří by se na území markrabství vyskytovali, i královské; ty, kteří by rabovali a nezajistili si potravu na vlastní náklad. Pokud by hejtman nebo král byli v tomto případě nečinní, smí poškozený vyhlásit nepřátelství, čili odpovědět.²²²

Zřízení z roku 1518 opět doplňuje institut odpovědi. Přejímá obyčej z Tovačovské knihy a výslovně nabádá, aby posel nesoucí odpovědní list, čili oprávněná odpověď v té době měla už jen písemnou formu, byl svobodně přijat a zase propuštěn.²²³

Zemské cesty mají být svobodné. Cesty vedoucí po mezích pozemků, mají být svobodné pro oba sousedy. Lidé z vesnic obklíčených poli jiných smí přes strniště nebo cesty těchto pánů jezdit do lesa kupovat dřevo na stavby či otop. Zavřené mohou být travnaté cesty, kterých se používá jen k mýcení lesů. Lidé osvobození od mýt (šlechta, preláti pokud vezou věci pro svou osobní potřebu či potřeby panství) mohou kdekoliv do lesů kupovat dřevo na topení či stavby. Vrchnost smí poddaným přikázat kupovat dřevo pouze v jeho lesích. Zřízení výslovně povoluje spravedlivá mýta ze dřeva.

Dále se zde upravuje osvobození od mýt na cestách pro pány a rytíře, pokud vezou zemědělské produkty a potraviny z vlastního hospodaření na trh, nebo pokud vezou tentýž tovar z trhu. Podmínkou je užití zboží či výtěku pro vlastní potřebu. Stejně jsou osvobozeni i služební výše uvedených osob, pokud je pán či rytíř patřičně zmocnil listinou. Kdokoli kupuje za účelem dalšího prodeje, nebo výtělek investuje do dalšího obchodování, je

---

²²⁰ Op. cit. 84. s. 306.

²²¹ DEMUTH, Karel Josef, op. cit. 13. s. 116-117.

²²² Kromě válečného stavu, nepokojů, bezpráví a přeshraničních sporů jde snad o jediný, v psaném zemském právu zakotvený, případ oprávněného záští.

²²³ KAMENÍČEK, František, op. cit. 78. s. 306; DEMUTH, Karel Josef, op. cit. 13. s. 118.

povinen, jako všichni ostatní, platit mýto.²²⁴ Kdo vybírá na svých cestách mýto, odpovídá za škodu, která na těchto cestách vznikla kvůli jejich špatnému stavu.²²⁵

Následující ustanovení dozírá na prodej ryb a přikazuje rovnost šancí mezi rybníkáři panskými a rytířskými. Ve všech městech mohou svobodně prodávat ryby páni i rytíři. Poddaní mohou kupovat ryby přímo u rybníků na svých panstvích. Při trzích jsou pak páni a rytíři oprávněni přikázat svým poddaným, aby jejich ryby kupovali přednostně, do rozebrání. Pak se teprve uplatní svoboda prodeje.²²⁶ Mimochodem tato rovnost šancí vyhovuje samozřejmě bohatším pánům a je tak jedním z prvních raně kapitalistických právních ustanovení na Moravě.

Další významné a nové ustanovení podrobněji upravuje selskou myslivost. Přesněji řečeno zakazuje ji všemi způsoby zbraněmi, pastmi, psy atd., kromě lovu vlků a lišek. Sedlák má být uvězněn, dokud nezaplatí kopu grošů. Pokud by poddaného chytil přímo majitel pozemku (šlechtic), smí s ním naložit, jak sám uzná za vhodné. Pokud by pán nedohlédl na své poddané, aby nelovili, může být pohnán o deset kop grošů.²²⁷ Účelem ustanovení je chránit zvěř pro vrchnost.

Nosit zbroj v hospodě se dále zakazuje, pod pokutou dvaceti kop grošů.

Dále se ve usnesení pojednává o smilstvu. Zemské právo zde uvádí jakousi směrnici k začlenění do práv jednotlivých vrchností. Poddaní muž i žena mají být potrestáni dvěma týdny vězení. A vrchnost, která by toto tolerovala může být pohnána o deset kop grošů. Kdo by se ženou smilnil proti vůli její, jejího pána, jejího otce i matky, má být považován za lotra.²²⁸ Všechny tyto podmínky musí být splněny kumulativně. Vzhledem k názvu ustanovení, „O louzení děveček sedlských“, se lze domnívat, že se jedná o směrnici pro vrchnosti, jak mají postihovat tyto delikty svých poddaných.

Cesty a stezky mají být svobodné a toto nesmí být nikým omezováno.

Zjevné zemští nepřátelé, odpovědníci, lidé, které za ně prohlásil zemský hejtman, mají být po zajetí předáni svým pánům, nesmí dojít újmě. Běžní zemští zhoupci mají být ihned souzeni.²²⁹

Dojde-li k chycení psance, jeho pán musí být vyrozuměn. Chce-li tento pán, smí psance potrestat sám, pokud nechce, má být potrestán na místě. (Kadlecová-neexistence

---

²²⁴ Op. cit. 84. s. 308.

²²⁵ Ibid. s. 339.

²²⁶ KAMENÍČEK, František, op. cit. 84. s. 309.

²²⁷ Ibid. s. 311.

²²⁸ Ibid. s. 313.

²²⁹ Ibid. s. 314.

vazby) Šlechtic však smí být mučen, pouze pokud na něho dva vyznali a na tom setrvali až do svého umučení.

Za škodu způsobenou lapky a podobnými zločinci ručí město, pán poddanského města, vesnice, hradu, z něhož by tito vyjeli, pokutou. Jim podřízené osoby by v případě podpory škůdců byli předáni hejtmanovi k zemskému soudu.²³⁰

Na tříkrálovém sněmu v Olomouci roku 1520 bylo přijato další obsahově větší zřízení. Upravuje mimo jiné činnost mlynářů. Vrchnosti jsou povinny dohlédnout, aby spravedlivě a přesně vážili, nebrali žádné úplatky a obsluhovali lidi v pořadí, v němž do mlýna přijdou. Neposlušného mlynáře má vrchnost náležitě potrestat. Vrchnost, která by toto nezajistila může být sousem pohnána k zemskému soudu.

Na hony smí jezdit páni, rytíři a preláti pouze na svém panství, jinak mohou být, pokud nemají souhlasu pána cizího panství, pohnáni o padesát kop grošů před zemský soud. Z deseti kop může být pohnán šlechtic, když by nedodržel zákaz štvání s chrty i na svém panství od zeleného čtvrtku do Božího hodů.²³¹

V roce 1523 je přijato další usnesení. Za významné pro naše účely můžeme považovat ustanovení, které cizozemcům zapovídá kupovat v markrabství nemovitý majetek, ledaže by k tomu měli povolení zemské obce vydané na sněmu nebo při zasedání soudu. Za cizozemce se nepovažují Češi, Slezané a Lužičané.

Tímto usnesením se také mění právní úprava honitby. Pokud by neměl šlechtic území sousedního panství zapovězené, smí honit i na něm.²³² Hon se však zřejmě musí začít na vlastním panství šlechtice, který jej pořádá.

Na brněnském sněmu roku 1524 se přijalo usnesení, které mimo jiné upravovalo nošení zbraní a myslivost. Nošení zbraní mimo myslivost se zde zakazuje pro všechny stavy. Pro šlechtice, duchovního i měšťana je sankce padesát kop českých grošů, kdo by neměl na zaplacení, má být uvězněn na čtyři týdny. Poddaní mohou lovit pouze lišky a vlky, bez ručnic. Pokud je poddaný usvědčen při porušení, musí vesnice či poddanské město zaplatit pět kop grošů, při nezaplacení pak hrozila stávka, (možnost zajmout kohokoliv z vesnice na dobu, než

---

²³⁰ KAMENÍČEK, František, op. cit. 84. s. 315.

²³¹ Ibid. s. 322-323.

²³² Ibid. s. 343.

bude dluh splacen) nebo jej může zajmout ten, kdo ho přistihl, a to dokud nezaplatí. Obchodníci se zbraněmi musí ručnice nosit na veřejnosti obalené slámou. Pán, rytíř, duchovní nebo měšťan, který by se přimlouval o vrácení zbraně zabavené komukoliv z důvodů výše uvedených, musí uhradit rovněž pokutu padesáti kop grošů.

Článek 7 upravuje nošení zbraní při zasedání sněmu a soudu a doplňuje příslušné ustanovení zřízení z roku 1511. Nově se zde objevuje výjimka nošení zbraní pro soudce a pokuta při porušení ustanovení na pět kop grošů.²³³

Z roku 1529 je usnesení o posvícení. Zapovídá hry, posvícení, tance a jiné rozpustilosti, které jsou proti Bohu.²³⁴ Ustanovení se zřejmě vztahuje pouze na poddané.

Roku 1531 bylo přijato v Olomouci na sněmu usnesení, které v jednom ze svých ustanovení praví: „žádný nemá cest a stezek zapovídati, kudy lidé jezdí a chodí, než pastvy a myslivosti zapovědět na svých gruntech.“²³⁵ Výjimka pro cesty k mýcení lesů zřejmě také stále platí. Ale pravděpodobně přestala platit povinnost k zatarasení neveřejných cest a pěšin z usnesení z roku 1505.

Téhož roku v Brně bylo usneseno, aby nikdo nevozil hákovnice, ručnice, střelný prach a ledek do Uher.²³⁶ Kvůli sporům mezi Ferdinandem a Janem Zápolským o uherskou korunu a rovněž kvůli osmanské hrozbě. Dále se zakazuje prodávat ve vesnicích zboží na překup (prodej jinde zakoupeného zboží pro zisk).²³⁷

V 16. století legislativní činnost zemských institucí vyústila v přijetí velkých kodifikací, zemských zřízení z let 1535 a 1545.²³⁸ Zřízení z roku 1535, Znojemské, vychází z existujícího právního stavu v zemi, sjednocuje dosavadní „malá“ zemská zřízení a text Tovačovské knihy, přidává pak také ustanovení nová nebo určitá ustanovení předchozí rozšiřuje či prohlubuje.²³⁹ Pro účely zkoumání policie 16. století začneme články 74, 75 a 76, které pojednávají a v souvislosti s výše uvedeným rozšiřují zemské zřízení z roku 1511 v ustanoveních o stěhování poddaných.

---

²³³ KAMENÍČEK, František, op. cit. 84. s. 349.

²³⁴ KAMENÍČEK, František. *Zemské sněmy a sjezdy moravské. Jejich složení, obor působnosti a význam od nastoupení na trůn krále Ferdinanda I. až po vydání Obnoveného zřízení zemského (1526–1628). III. díl.* Brno : Zemský výbor markrabství Moravského, 1905. s. 308.

²³⁵ ČÁDA, František, op. cit. 15. s. 110.

²³⁶ Ibid. s. 119.

²³⁷ Ibid. s. 128.

²³⁸ Podrobnosti viz. kapitola 2.1.7

²³⁹ Některá ustanovení však převzata nejsou, a to ani zřízeními z let 1545, 1562 a 1604. Není tak dostatečně jasné, která pravidla stále platila a která byla derogována. Viz. ČÁDA, František, op. cit. 15. s. LV.

Pokud by někdo nechtěl připustit propuštěného poddaného k jeho novému statku, kvůli rozporům s jeho původní vrchností, je povinen až do rozhodnutí sporu mezi šlechtici poddaného nechat hospodařit na novém, jako by tam hospodařil po právu.

Není možné za jeden den z jedné vesnice či města propustit více poddaných než jednoho. Každé další je tak považováno za neplatné. Rychtář také musí propustit příslušníky povolání, na něž se vztahují početní kvóty – rychtáře, hajné, kněze, rybáře, mlynáře. Lidé svévolně zběhlí propuštěni být nesmí a každá vesnice odpovídá určitou pokutou za zběhlého poddaného své vrchnosti. Výjimkou je válečný útisk, během něhož je možné svévolně zběhnout, až ale hrozba pomine, musí se dotyčný vrátit.²⁴⁰

Článek 86 opravňuje poškozeného nespravedlivým mýtem pohánět pána nebo úředníka v jehož prospěch by se mýto vybralo deseti kop grošů tolikrát, kolikrát by bylo vybráno. Článek dále nařizuje odůvodnit výši mýta a také přidává osvobození zboží vezeného na semletí do mlýna či z mlýna ke spotřebě.

O odpovědnících a nepřátelích platí nově, že král je povinen jednat, aby ke škodě země nebyli v sousedství tito zločinci přechováváni a podporováni, i k tomu totiž slouží berně, které král od zemské obce dostává. Podle zřízení má země, která by zločince podporovala nebo odkud by podobní zločinci podnikali výpady na Moravu, ručit za tyto škody,²⁴¹ zřejmě v mezinárodněprávním smyslu. Co se týče místa dodání zadržených zločinců, usnesení o stíhání zemských zhoubců z roku 1475 nařizuje dodat takové hejtmanovi, zřízení z roku 1516 pak jako prostředníka tohoto předání stanoví pána a královská města, řízení před soudem pak zařizuje hejtman. Podle Znojemského zřízení má být dodáváno do nejbližšího královského města.²⁴² Zřejmě pak platí i nadále ustanovení zřízení o honění nepřátel z roku 1516, které nařizuje držet zločince, který patří ke šlechtě, ve vězení až do projednání věci před zemským soudem (viz. výše).

Dále Znojemské zřízení přikazuje stíhat cizoložství. Dané ustanovení uvádí však pouze právní následky pro muže, který by „komu ženu uloudil“. Musí být zadržen a souzen, kdekoliv bude nalezen, a nikdo nemá za něho ručit.²⁴³ Ale vesnice, kde by takové tolerovali, za to odpovídají, zřejmě peněžitou pokutou své vrchnosti. František Čáda se domnívá, že toto ustanovení neupravuje pouze cizoložství, ale i odvedení, zmámení ženy jiného člověka.²⁴⁴ V

---

²⁴⁰ ČÁDA, František, op. cit. 15. s. 86-88; srov. viz. výše.

²⁴¹ Op. cit. 15. s. 97-99.

²⁴² Ibid. s. 100.

²⁴³ za jeho bezúhonnost

²⁴⁴ ČÁDA, František, op. cit. 15. s. 114.

otázce smilstva Znojemské zřízení doslova opakuje článek 35 zřízení z roku 1518.²⁴⁵

Článek 109 upravuje oproti předchozím sněmovním usnesením navíc postavení panského myslivce, který je zmocněn lovit s ručnicí na pánově území. Pokud nelze na panství lovit pastmi, smí poddaní používat k lovu lišek a vlků ručnice. Pro Měšťany v královských městech platí zřejmě stejné podmínky pro nošení zbraní a lov jako pro poddané.²⁴⁶

Zřízení opět mění výši úroků v případě židovské lichvy, vrací ji na původních 20 %.²⁴⁷ Původně toto zvýšení bylo obsaženo již ve zřízení z roku 1518, jenže bylo dodatečně přeškrtnuto, tedy zneplatněno.²⁴⁸

Článek 12 vychází z knih pŕuhonných a zakazuje pŕŕčování peněz na pěstování obilí či vína bez souhlasu vrchnosti. Kdo pŕŕjčí bez souhlasu poddanému, nemá nárok na vrácení dané sumy. Pŕŕjčky vzniklé před platností tohoto zřízení však vymahatelné jsou.²⁴⁹ Ustanovení vychází z doby, kdy cena vína i obilí šly nahoru.²⁵⁰ Chudí obyvatelé se často, pokud se úroda nevydařila, dostávali do existenčních problémů a jejich vrchnost tak mohla přicházet o část dávek.

Další ustanovení zakazuje trhy a prodej zboží na vsích. Sankcí je propadnutí zboží pro kupujícího a potrestání od vrchnosti pro prodávajícího poddaného. Výjimku měli příslušníci stavů, kteří směli kupovat na vsích, ale nesměli artikl vyvážet ze země. Další výjimku tvořily podle starých tradic vinohradnické obce, kde se víno mohlo svobodně kupovat i prodávat. Ve městech se trhy pořádat mohly a smělo se i vyvážet za hranice.²⁵¹ V praxi si lze velice těžko představit, že obyvatelé vesnice nemohli ani mezi sebou cokoliv kupovat a prodávat. Proto se lze odvolat na brněnské usnesení z roku 1531.

Ve vesnických krčmách se nesmělo vařit a vystavovat²⁵² pivo. Za nedodržení odpovídala vrchnost pokutou padesáti kop grošů. Výjimku měly krčmy se starými várečnými právy.²⁵³ Ty však mohly pivo pouze šenkovat (točit), výstav byl zakázán.²⁵⁴ Ustanovení

---

²⁴⁵ KAMENÍČEK, František, op. cit. 84. s. 313.

²⁴⁶ I když bylo měšťanstvo privilegovaný stav, tvořilo početnější skupinu a zvěř by asi bez regulace brzy vybito. Také se za důvod dá považovat ochrana městských lesů pro královské hony.

²⁴⁷ Op. cit. 15. s. 123-127.

²⁴⁸ Op. cit. 84. s. 325.

²⁴⁹ Op. cit. 15. s. 127.

²⁵⁰ KAMENÍČEK, František, op. cit. 16. s. 410.

²⁵¹ Op. cit. 15. s. 128.

²⁵² Výstavem se rozumí velkovýroba piva, výroba pro trh, vyvoz piva do jiných míst země – viz. KOLÁŘ, Rostislav. *Historie pivovarnictví v Lipníku n. B.* [online]. Město Lipník nad Bečvou, 13.02.2008 [cit. 17. 5. 2010]. Dostupné na <<http://www.mesto-lipnik.cz/turista/historie-mesta/pivovarnictvi/historie-pivovarnictvi-v-lipniku-n-b.html>>.

²⁵³ Šrov. DEMUTH, Karel Josef, op. cit. 13. s. 109.

²⁵⁴ ČÁDA, František, op. cit. 15. s. 129.

vyhovovalo várečnému a mílovému právu královských měst, která měla právo výstavu piva do okolních oblastí, někdy i mnohem vzdálenějších, než jedna míle. Dodávala tak pivo do krčem, které měly právo pivo šenkovat.²⁵⁵

Co se řemesel týče, v každé vsi smí být jeden kovář, jeden krejčí a jeden švec. Ve horských nebo lesních vsích smí být i tkadlec, kolář, neckář a bečvář.²⁵⁶ Za jiná řemesla nebo překročení limitu si mohou města na tyto vsi stěžovat u vrchnosti, pohnat vrchnost k soudu nebo sama zakročit v případě panství nad vesnicí.

Poslední ustanovení týkající se policie zakazují podvodné prodeje majetku nemocnic (zejména pod cenou). Takové prodeje musí schválit hejtman.²⁵⁷

Roku 1536 se přijalo ve Znojmě usnesení, které obsahuje článek o močení konopí a lnu v tekutých vodách. Nařizuje vrchnostem, aby lidem svým toto nedovolili a trestali je za to.²⁵⁸

Usnesení z roku 1542 přineslo nové ustanovení o zákazu skupování peněz v městech, městečkách a ve vsích. Sankce existuje pouze pro kupujícího (osoba přebírající vklad, ale zřejmě taky osoba kupující zahraniční měnu) a činí propadnutí zaplacených peněz.²⁵⁹ Toto usnesení bylo včleněno do stavovského zřízení z roku 1545 a zůstává otázkou, jestli po jeho faktické derogaci dál platilo. Přikláním se k možnosti, že ano. A zřejmě se toto ustanovení vztahovalo i na Židy.²⁶⁰

Zemské zřízení z roku 1545 zakazuje vystavování glejtů žhářům, loupežníkům, zlodějům, podvodníkům, morděřům a zrádcům.²⁶¹ Na rozdíl od landfrýdu z roku 1496 neuvádí výjimku schválení takového glejtu hejtmanem, tato výjimka se tudíž deroguje.²⁶²

Článek 220 obsahuje nálezkou zemského soudu. Vztahuje se k institutu odpovědi a k záští. Nikdo nesmí hrozbami druhého nutit k čemukoliv se zavazovat nebo stavět se před soud bez zjevné, řádné a oprávněné odpovědi. Naopak člověk, který by takto druhého nutil má být

---

²⁵⁵ O právu várečném viz. BRANDL, Vincenc, op. cit. 98. s. 93; KAMENÍČEK, František, op. cit. 234. s. 133, 213.

²⁵⁶ Op. cit. 15. s. 130.

²⁵⁷ Ibid. s. 133.

²⁵⁸ JANIŠ, Dalibor, op. cit. 19. s. 215.

²⁵⁹ Ibid. s. 214.

²⁶⁰ „...toho, aby se víc nedálo...“

²⁶¹ JANIŠ, Dalibor, op. cit. 19. s. 203.

²⁶² ČÁDA, František, op. cit. 15. s. LV.

trestán na hrdle i na statku, stejně tak, pokud by osočoval svého soka z bezectnosti.²⁶³

Články O lotry a jiné zločince a O silnice shrnují dosavadní usnesení upravující tuto oblast.²⁶⁴ Zůstávají na udržování veškerých významnějších cest. Cesty, na nichž se často loupi a morduje, mají lidi, kteří poblíž bydlí, z obou stran obmýtit.²⁶⁵ Za provedení ustanovení odpovídají stavy. Kdo by nemýtil, bude obeslán hejtmanem a postaven před zemský soud.²⁶⁶ Toto usnesení pak bylo upřesněno ve zřízení z roku 1562.

Ve člancích 239 a 240 o shonech a o ščvaní s chrty se přebírají články usnesení z let 1520 a 1523. Ustanovení o štvání s chrty je v poměru speciality vůči ustanovení o shonech. Ke štvání s chrty na cizím panství nepotřebuje šlechtic či prelát povolení, ledaže by mu toto panství bylo zapovězeno ze strany jeho držitele. Štvanice však zřejmě musí začít na území šlechtice či preláta, který ji pořádá.²⁶⁷

Článek 250 obsahuje nálezy soudu o močení konopí a lnu a pochází již z doby hejtmanství Ctibora z Cimburka a z Tovačova. Nařizuje nemočit konopí a len v tekoucích vodách a rovněž ve vodách stojatých, odkud by se pak toxické látky mohly dostat do vod tekoucích. Navíc každý je povinen na svém panství u vodních toků konopí a len vymýtit, aby nedošlo k zamoření vody. Pokud stavové poruší tyto povinnosti, mohou být hnáni před soud o náhradu škod.²⁶⁸ Nález navazuje na článek o močení lnu a konopí z roku 1536, který je rovněž součástí tohoto zřízení.

Prodej na úvěr se Židům zakazuje, na vsích nesmí kupovat nic jiného než hus, slepic, vajec, telat, ovcí a koz. Pokud by toto Žid nedodržel, ztratí to, co prodejem nebo koupí nabyt.²⁶⁹ Tímto se doplňují ustanovení o Židech a lichvách, zejména ta z usnesení z roku 1500, která jsou do zřízení z let 1535 i 1545 převzata.

Usnesení brněnského zemského sněmu z roku 1549 hovoří opět o myslivosti. Kdo by chtěl provozovat myslivost na pozemcích krále, šlechty, prelátů, měst, musí mít svolení držitele pozemku. Jinak může být hnán z 25 kop grošů. Vrchnost svým sedlákům nesmí povolit žádnou myslivost s výjimkou výše uvedenou, nesplní-li to, může být hnán ze stejné

---

²⁶³ Op. cit. 19. s. 205.

²⁶⁴ zejména usnesení z let 1505, 1511 a 1516

²⁶⁵ Op. cit. 19. s. 205.

²⁶⁶ Op. cit. 15. s. 199.

²⁶⁷ Op. cit. 19. s. 212.

²⁶⁸ Ibid. s. 216.

²⁶⁹ JANIŠ, Dalibor, op. cit. 19. s. 217.

sumy grošů.²⁷⁰ Ve srovnání s hony je pojmem myslivost myšlena lovecká činnost menšího významu a rozsahu. Čili pokuta 50 kop grošů za neoprávněný hon zůstává.

Na sněmu olomouckém 1551 se přijalo usnesení, které zakazovalo spekulace na trhu s obilím, jmenovitě čekání na růst cen obilí, skupování a skladování. Poddaného trestala vrchnost, šlechtici hrozil trest u zemského soudu podle volné úvahy soudců.²⁷¹

V zemském zřízení z roku 1562 je Článek 140 o ležáky podobný ustanovením o povalečích, ale pojednává o pobytu těchto ve městech nebo hospodách. Pokud by se chovali agresivně, purkmistr města má na něm vyžádat slib, aby se v nejbližším termínu postavil před hejtmana a zemský soud. Pokud by tento slib nesložil, má purkmistr vyrozumět hejtmana, ten obešle dotyčného a vynutí si tento slib. Soud pak při rozhodování o sankci není ničím vázán. Měšťané musí dbát o to, aby příčinu svárů s ležáky. Za jeden den a noc zaplatí minimálně 24 grošů za sebe i koně.²⁷²

Článek o ručnicích zakazuje poddaným chodit s ručnicemi po myslivostech i po cestách, na rozdíl od usnesení z roku 1524 opět povoluje stavům²⁷³ nosit ručnice k obraně svých životů. Kupci k tomu potřebují mít zmocnění měst nebo pánů. Stavové mohou mít až tři myslivce na svém panství, ten rovněž potřebuje zmocnění. Ve zbytku pak článek přebírá pravidla pro danou právní oblast v usnesení z roku 1524.

Kdo dostane zhostný list, nesmí být proti své vůli dále držen na panství. Ten, koho by bez tohoto listu zadrželi, ač ho mít měl, se musí předat své vrchnosti.²⁷⁴

Stavové, na jejichž panství se nacházejí krčmy s výsadami vaření a výstavu piva, jsou povinni určitými dávkami z této činnosti. Pokud by toto nekonali, hejtman je prostřednictvím obeslání postaví před zemský soud, který rozhoduje o sankci podle vlastní úvahy.

Následující ustanovení nařizuje vrchnostem, aby stíhali nepravosti hostinských.

Článek 148 pak postihuje každého, kdo by bez předběžného souhlasu stavů prodal nemovitý majetek cizinci, a rovněž ty, kdo by smlouvu stvrdili, opět dle libovůle soudců.

Páni nebo rytíři pobývající v poddanských městech jiné vrchnosti, kteří by

---

²⁷⁰ ČÁDA, František, op. cit. 15. s. 122.

²⁷¹ Ibid. s. 129.

²⁷² Vzhledem k vyšší nákladů je zřejmé, že ležákem se myslí šlechtic

²⁷³ u měst pouze čelním představitelům

²⁷⁴ ČÁDA, František, op. cit. 15. s. 201.

jakoukoliv škodu či obtíž působili, mohou být po stížnosti držitele panství hejtmanem obesláni k soudu a odsouzeni k nápravě.²⁷⁵

Zřízení z roku 1604 doplňuje dosavadní stav policejního práva trhového o ustanovení, když vyjmenovává víno, sůl, sukno, olej, železo a obilí, aby pouze ve městech a ne ve vsích bylo překupováno, s výjimkou prodeje mezi sousedy. Zakazuje rovněž skladování tohoto zboží na vsích. Pokud by bydlel ve vsi forman, smí cokoliv přivést, uložit a zase odvést, nesmí se zbožím kupčit mezi poddanými.²⁷⁶

---

²⁷⁵ ČÁDA, František, op. cit. 15. s. 203.

²⁷⁶ Ibid. s. 128.

4 Soudní řízení v zemském právu doby předbělohorské

4.1 Úvod

Zemské procesní právo se vyvíjelo po staletí v podobě právních obyčejů a později soudních nálezů a sněmovních usnesení. Proces období předbělohorského nerozlišoval mezi spory trestními a majetkovými, jednalo se zpravidla o proces soukromoprávní.²⁷⁷

4.2 Zásady soudního řízení v zemském právu

Ohledně zásad trestního procesu před zemským soudem lze na prvním místě zmínit zásadu soukromé iniciativy a z ní plynoucí zásadu dispoziční – strany mohly i v trestních věcech uzavřít smír. Pozvolna se také objevovaly delikty stíhatelné veřejnoprávně, u nás mezi první náležely urážka Boha – blasphemia – a kacířství.²⁷⁸ Dobu 15. a 16. století, na niž se práce nejvíce zaměřuje, lze považovat za jisté vyrovnávání sil mezi zásadami oficiality a dispoziční, který pak vyvrcholil v Obnoveném zřízení zemském roku 1628. Od jeho platnosti se staly případy soukromé iniciativy v trestních věcech výjimkou. Podle Jiřího Bílého se veřejnoprávní pojetí trestného činu začíná výrazněji prosazovat až od vlády Ferdinanda I. - *crimen laesae maiestatis*.²⁷⁹ Již z prvních moravských landfrýdů však vyplývá povinnost krále, zemského hejtmana a celé zemské obce z moci úřední stíhat zemské zhoubce, odpovědníky a silniční lupiče.²⁸⁰ Proces byl obžalovací, s oddělením funkcí žalobce, žalovaného a soudce. Ačkoliv platila presumpce neviny po stránce zacházení s žalovaným, pro důkazní povinnost a břemeno se uplatňovala zásada očišťovací (presumpce viny). Jednání ovládaly principy ústnosti a veřejnosti jako následek každoročních projednávání všech sporů

---

²⁷⁷ KADLECOVÁ, Marta. Proces v zemských zřízeních v 16. a na počátku 17. století. In MALÝ, Karel, PÁNEK, Jiří, JANIŠ, Dalibor (ed.). *Vladislavské zřízení zemské a počátky ústavního zřízení v českých zemích (1500-1619): sborník příspěvků z mezinárodní konference konané ve dnech 7.-8.12.2000 v Praze*. Praha : Historický ústav Akademie věd České republiky a Ústav právních dějin Právnické fakulty Univerzity Karlovy, 2001. s. 218.

²⁷⁸ MALÝ, Karel, a kol., op. cit. 8. s. 116.

²⁷⁹ BÍLÝ, Jiří L., op. cit. 5. s. 450.

²⁸⁰ DEMUTH, Karel Josef, op. cit. 13. s. 30.

před panovníkem a později před zemskou obcí. Ústnost totiž byla podmínkou zachování původně převážně obyčejového práva a jeho prosazování v negramotné společnosti. Princip ústnosti prošel od 12. do 17. století postupnými změnami. Nárůst nepřímé písemnosti,²⁸¹ určitých psaných úkonů či aktů – půhon, žaloba, záznam svědeckých výpovědí, záznam dokazování, písemné zachycení hlavních bodů přelíčení atd. – zapříčinil pozdější přerod veřejného, ústního akuzačního procesu v proces užívaný za vrcholného absolutismu, který se vyznačoval jako inkviziční, neveřejný a ryze písemný. Dokazování v procesu akuzačním ovládala zásada projednací, důkazy museli přinášet žalobce a žalovaný, soudce nemohl doplňovat skutkový stav. Dále se v tehdejším procesu uplatňovala zásada bezprostřednosti, kdy rozhodovalo to, co bylo předneseno stranami a svědky přímo před soudem (a ústně). Skutkový stav se zjišťoval v duchu zásady formální pravdy, musel být zjištěn v rozsahu nezbytném pro vynesení rozhodnutí. Důkazy se téměř po celý středověk a raný novověk hodnotily na základě legální důkazní teorie, jako důkazy se totiž používaly tzv. ordály, neboli boží soudy.²⁸² Později se, zajímavé že v souvislosti s rozvojem zásady písemnosti řízení,²⁸³ dostávala ke slovu zásada volného hodnocení důkazů, ale i přesto legální teorie důkazní zůstává významným principem hodnocení důkazů.

4.3 Subjekty soudního řízení

Subjekty soudního řízení jsou tradičně soud, účastníci a další osoby zúčastněné na řízení.

4.3.1 Soudy

Soudnictví na středověké a raně novověké Moravě vykonávaly soudy personální a kauzální.²⁸⁴ Příslušnost personálních soudů se řídila zásadně stavovskou příslušností žalovaného.²⁸⁵ Soudy personální se dělily na soudy šlechtické, církevní, městské,

---

²⁸¹ KADLECOVÁ, Marta. op. cit. 277. s. 220.

²⁸² Viz. kapitola 4.5.2.

²⁸³ Op. cit. 277. s. 220-221.

²⁸⁴ BILÝ, Jiří L., op. cit. 5. s. 146.

²⁸⁵ ZNOJEMSKÝ, Jiří. *Vývoj soudnictví*. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, 2009. s. 45. Srov. Viz.

vrchnostenské (popř. vesnické).²⁸⁶ Příslušnost soudů kauzálních závisela na držbě majetku nebo pobytu osoby v místě působnosti soudu. Mezi tyto řadíme soudy horní, horenské²⁸⁷ a univerzitní.

Z policejních ustanovení psaného zemského práva sice často vyplývá příslušnost soudů městských, církevních, vrchnostenských a kauzálních soudů, procesní ustanovení v zemských zřízeních a jiných usneseních zemského sněmu však upravují pouze řízení před soudy šlechtickými. Normy pro řízení před ostatními soudy podléhají zvláštním právním režimům, a proto, i vzhledem k zaměření práce, se nadále budeme zabývat především soudy šlechtickými.

Šlechtické soudy se dále dělily na větší zemský soud, menší zemský soud, dvorský soud, lenní soud olomouckých biskupů a manský soud maršálka. Dvorský soud a lenní soud olomouckého biskupa rozhodovaly pouze spory vyplývající z držby panovnických, resp. biskupských lén, soud maršálka projednával spory o čest, pro oblast policejního práva nám tedy zůstávají soudy zemské.²⁸⁸

Zemské soudy soudily zásadně věci šlechty. Větší zemský soud rozhodoval záležitosti pánů, menší zemský soud, vývojově mladší, projednával věci rytířů a vladyků. Na Moravě se zemské soudy vyvinuly slučováním soudů konaných ad hoc v knížecích sídlech a župních hradech. Postupně se proces ustálil na střídání míst pro zasedání soudu na Brno a Olomouc. Za starších dob bylo přesně stanoveno konání soudu pouze v Olomouci, a to o Třech králich a na svatého Jana Křtitele.²⁸⁹ Zasedání v Brně bylo později určeno na druhou neděli po svaté Kunhutě (10. září). Větší zemský soud obvykle zasedal dva týdny.²⁹⁰

Zemskému soudu předsedal panovník, nebo jeho zástupce, zemský hejtman. Přisedícími byli zemští úředníci, čtrnáct pánů a šest rytířů; v raných dobách jimi byli pouze páni.

Do pravomoci zemského soudu kromě deliktů šlechty, náležely rovněž spory civilní a spory dotýkající se zemských desek.²⁹¹

Výše zmiňovaná otázka příslušnosti soudů ve sporech mezi různými stavy byla

---

ČÁDA, František, op. cit. 15. s. 173; RAUSCHER, Rudolf, op. cit. 95. s. 2.

²⁸⁶ K nim příslušeli poddaní.

²⁸⁷ soudy při vinohradnických obcích.

²⁸⁸ Op. cit. 5. s. 146-156.

²⁸⁹ KAMENÍČEK, František, op. cit. 16. s. 22.

²⁹⁰ BÍLÝ, Jiří L., op. cit. 5. s. 147.

²⁹¹ Op. cit. 16. s. 2-5.

problematická. Článek 92 Znojemského zřízení, nařizuje, aby kněží nebyli stavěni před zemský soud, namísto nich lze pohánět biskupa.²⁹² Spory mezi šlechtou a městy ohledně této otázky ukončila v Čechách roku 1517 smlouva svatováclavská, která zřetelně stanovila zásadu, že příslušnost soudu se řídí osobou žalovaného – actor sequitur forum rei.²⁹³ Na Moravě byly již roku 1493 uzavřeny smlouvy mezi šlechtou a městy, které však neobsahovaly základní pravidlo pro tyto kompetenční spory. Určovaly však výjimky, za kterých se tato zásada nemusela uplatnit. Měšťan mohl být pohnán před zemský soud za situace, kdyby „veřejně na cestách lidi přepadal, o jmění obíral a zemi páčil“,²⁹⁴ nebo spáchal delikt proti králi,²⁹⁵ nebo se záležitost týkala zemských statků.²⁹⁶ Pokud byl žalovaný šlechtic, příslušnost městského soudu existovala jednak na jeho žádost nebo ve sporu o městskou nemovitost.²⁹⁷ Za delikt spáchaný proti šlechtici ve městě měšťanem má být tento postaven před městský soud a pokud by ten odepřel výkon spravedlnosti, mohl se šlechtic obrátit se stížností na soud zemský.²⁹⁸

V určitých případech je zakotvena speciální místní příslušnost. Dle landfrýdu z roku 1412 mají být loupežníci souzeni v místě dopadení.²⁹⁹

4.3.2 Účastníci řízení

Účastníky řízení před zemským soudem byli žalobce a žalovaný, v přípravném řízení, při podávání půhonu, se strany nazývaly původ a pohnaný.³⁰⁰ Na straně žaloby vystupovala tradičně soukromá osoba, kterou mohl být šlechtic, duchovní, měšťan a v případech stížností na vlastní vrchnost dokonce poddaný.³⁰¹ V řízení ex offio vystupoval na straně žaloby zemský hejtman.³⁰² Veřejnoprávní stíhání však neprobíhalo jako dnes, že je vedeno úřady. K pronásledování byli povinni všichni obyvatelé země a do jisté míry i lidé v

---

²⁹² ČÁDA, František, op. cit. 15. s. 104.

²⁹³ Op. cit. 285.

²⁹⁴ Op. cit. 16. s. 116.

²⁹⁵ REZEK, Oldřich. *Změny soudního systému v Koruny České v době pobělohorské*. Rigorózní práce. Brno : Masarykova univerzita, 2008. s. 11.

²⁹⁶ Op. cit. 15. s. 163.

²⁹⁷ Op. cit. 295.

²⁹⁸ RAUSCHER, Rudolf, op. cit. 95. s. 2; ČÁDA, František, op. cit. 15. s. 173.

²⁹⁹ DEMUTH, Karel Josef, op. cit. 13. s. 30.

³⁰⁰ KADLECOVÁ, Marta. op. cit. 277. s. 226; o rozdílech mezi půhonem a žalobou viz. kapitola 4.5.1.

³⁰¹ KAMENÍČEK, František, op. cit. 16. s. 96.

³⁰² Dalo by se tu hovořit o popření akuzičního principu procesu, protože hejtman byl zároveň předsedajícím soudcem.

okolních zemích. Jakmile byl delikvent dostižen, měl být buď předán svému pánu k potrestání, nebo dodán do nejbližšího královského města, nebo jako šlechtic měl právo se zavázat a na svou čest a víru přislíbit stání na nejbližším zasedání zemského soudu. Řízení pak zařizoval zemský hejtman.³⁰³

Aby mohly dané skupiny vystupovat před soudem, musely být procesně způsobilé, čili musely mít způsobilost k právnímu jednání, musely být zletilé. Zletilost se v raných dobách určovala „ohledáním let“. Postupně se začal uplatňovat věk osoby. U panského stavu to bylo 17 let u chlapců a 14 u dívek, u stavu rytířského 15 u dívek, měšťané a poddaní nabývali zletilosti dovršením 18 let u chlapců a 16 let u dívek. Dívky navíc mohly způsobilosti nabýt i sňatkem. Ve výjimečných případech mohl soud „propůjčit léta“ a povolit vystupování před sebou i nezletilcům. Osoby duševně choré či mentálně zaostalé však způsobilost neměly, ani omezenou.³⁰⁴ Za osoby procesně nezpůsobilé jednali poručníci, což byli v zemském a městském právu nejbližší příbuzní, u poddaných jejich vrchnost.³⁰⁵

4.3.3 Další osoby na řízení zúčastněné

V řízení před soudem vystupovali i tzv. prokurátoři. Jednalo se o zástupce procesních stran pouze na ústní projednávání věci. K ustanovení prokurátora bylo třeba svolení soudu. Na straně žalobní koncipoval nárok žaloby a jeho vložení do zemských desek. Při jednání hájil zájmy svého klienta i sebe samého, protože na vítězství sporu závisela jeho odměna. Veškeré jeho jednání před soudem aby nabylo právních účinků muselo být schváleno, byť konkludentně, spornou stranou, kterou řečník zastupoval.³⁰⁶

4.4 Zahájení řízení

4.4.1 Úvodní výklad, pŕuhony

---

³⁰³ Viz. s. 50.

³⁰⁴ BÍLÝ, Jiří L., op. cit. 5. s. 361.

³⁰⁵ např. při zabití poddaného poddaným jiného pána, viz. RAUSCHER, Rudolf, op. cit. 95. s. 82.

³⁰⁶ KAMENÍČEK, František, op. cit. 16. s. 83.

Soudní řízení se až do Obnoveného zřízení zemského zahajovalo tzv. půhonem. Jednalo se o návrh žaloby, který musel splňovat určité formální podmínky a současně sloužil k obeslání žalovaného a svědků.³⁰⁷ V 16. století byl půhon postupně vytlačen méně formálním obesláním, které zařizoval král, či hejtman.³⁰⁸ Obeslání se nemuselo činit třikrát a stání na soudu přikazoval obeslanému přímo soud, ne původ. Obnovené zřízení zemské určuje obeslání jako výlučný způsob předvolání k zemskému soudu, pohánění bylo zakázáno.³⁰⁹

Před podáním půhonu bylo vhodné učinit „útok“. Termín vychází ze spojení „utéci se k deskám“ nebo „k úředníku“. V 16. století se útokem rozumělo oznámení úmyslu původa (podatele půhonu) žalovat určitou osobu, které se činilo u úřadu zemských desek, kde se písemně zaznamenávalo. Cílem útoku bylo dostat přednostní právo žalovat svého soka. Souběžný protipůhon totiž nebyl v téže věci přípustný, stejně jako dvojí půhon proti jedné osobě.³¹⁰ Přednostní právo dostal ten, kdo svůj úmysl oznámil první, a navíc k němu připojil požadavek na půhončího, aby půhon doručil, a tento půhon pak ještě týž den, s uvedením jména doručujícího půhončího, vložil do půhonných register. Používal se rovněž útok ústní, vznášený okamžitě po vynesení panského rozsudku v místě soudu,³¹¹ tento se však do konce 15. století přestal užívat. Útoky jsou dodnes v mnoha případech zaměňovány s půhony.

Půhon sloužil do 13. století k předvolání na soud žalobce osobně za přítomnosti svědků. Později žalobce doprovázel půhončí z úřadu zemských desek, který posléze doručoval půhon sám. Půhončí byl propůjčen původovi za určitý poplatek a prováděl půhon jménem původa a dle jeho pokynů.³¹²

K tomu, aby pohnaný měl povinnost odpovídat na půhon před soudem, bylo u některých deliktů (vražda, znásilnění, krádež, loupež) zapotřebí tzv. opovědi protiprávního činu u sousedů a u úřadu zemských desek a následujícího ohledání na místě ke zjištění škod, které provedli komorníci. Poháněný totiž nesl břemeno důkazní, čili musel být určitým způsobem chráněn před křivým obviněním. Opovědi se používalo i při plenění, výbojích, vybrání včel, skosení obilí, únosu ženy.³¹³

Šlechtici museli půhony činit vždy osobně, zastoupení nebylo přípustné. Výjimku měl panovník, který směl zmocnit k pohánění svým jménem kohokoliv a zastoupení se

---

³⁰⁷ BÍLÝ, Jiří L., op. cit. 5. s. 338.

³⁰⁸ MALÝ, Karel, a kol., op. cit. 8. s. 119.

³⁰⁹ KADLECOVÁ, Marta. op. cit. 277. s. 228.

³¹⁰ s výjimkou půhonu o hlavu (vraždu) a o přihlavní peníze. Viz. KADLECOVÁ, Marta. op. cit. 277. s. 222.

³¹¹ DEMUTH, Karel Josef, op. cit. 13. s. 54.

³¹² KADLECOVÁ, Marta. op. cit. 277. s. 222-223.

³¹³ Ibid. s. 218.

svolením soudu. Za poddané poháněla jejich vrchnost, při pohánění poddaných se rovněž musela pohánět jejich vrchnost. Měšťan mohl pohánět neomezeně, a dokonce mohl používat i plnou moc. Žalovaný odpovídal vždy osobně, existovaly však určité osoby, které odpovídat za určitých okolností nemusely, jako např. biskup, král, zemský úředník.³¹⁴ Cizinec mohl pohánět, pokud zemské obci poskytl rukojmí, pro případy, že by byl on v budoucnu poháněn jiným.³¹⁵

Náležitostmi půhonu byly jméno pohánějícího, pohnaného a formulace žalobního nároku. Pokud pohánějící žádal více, než na co měl nárok, ztrácel při.³¹⁶ Někdy ve druhé polovině 14. století byly zavedeny pro půhony přesné a stručné formuláře podle jednotlivých druhů sporů, do nichž strana vepsala svůj petit. Předepsané formule chránily soud před mnohomluvností stran, k odlišení podstatného od nepodstatného. Strany pak potřebovaly k formulaci a zařazení půhonu pomoc znalců práva.³¹⁷

4.4.2 Druhy půhonů

Už podle obyčejového práva Tovačovské knihy se dovídáme o různých druzích půhonů. Děly se podle druhu nároku, požadovaných důkazních prostředků, ale i jiných okolností.

Ve Znojenském zřízení je na prvním místě pojednáno o „půhonu zátkyně“, tehdejší formě formě zatykače v právu zemském. Tento půhon tedy kromě obvyklých náležitostí sloužil i jako zajišťovací prostředek pro splnění účelu řízení. Používal se při pohánění lidí, kteří neměli pozemkového deskovního majetku v zemi a buď žijí na cizích statcích nebo jsou cizozemci, kteří nemají pozemkový deskovní majetek ve své vlasti.³¹⁸ Půhon obsahuje jméno pohnaného, pravděpodobný pobyt a příkaz hejtmána, aby tuto osobu všude jímali a vynutili na něm slibu nebo záruky, že se dostaví k soudu. Kameníček tady stanoví navíc povinnost postavit dva rukojmí,³¹⁹ jde však o povinnost až pro stání před soudem. Ten, kdo by

---

³¹⁴ SLEZÁKOVÁ, Veronika, op. cit. 6. s. 322.

³¹⁵ KAMENÍČEK, František, op. cit. 16. s. 59.

³¹⁶ Podrobně ibid. s. 45-52.

³¹⁷ KADLECOVÁ, Marta, op. cit. 277. s. 226.

³¹⁸ „...lidí zavedúc a své zmrhající a na zemi nic nemající, tohoby prázdni býti chtěli.“ Viz. DEMUTH, Karel Josef, op. cit. 13. s. 38.

³¹⁹ KAMENÍČEK, František, op. cit. 16. s. 55.

pohnaného nedonutil ke slibu či k záruce, sám pohánějícímu odpovídal. Pohnaný, když na svou víru a čest slíbil účast na soudu, a tento slib nedodržel, svou čest ztrácel. Původ mohl navíc požádat hejtmana, pokud se půhon nepodařilo doručit a pohnaného zajmout, o rozeslání nařízení, aby byl pohnaný takto zavazován po celé zemi.³²⁰ Pokud byl zastížen ve městě, mohl být při nesplnění povinnosti slibu vzat a uvězněn na radnici.³²¹ Zřízení z roku 1511 rozeznává zatčení dobrého a lehkého člověka, první se smí zaručit slibem, druhý musí být jat a držen do doby nejbližšího soudu.³²² Kdo však má pozemské deskovní statky v zemi, odpovídat na tento půhon nemusí. Je zakázáno pohánět cizozemce vlastníci deskovní statky ve své vlasti.³²³ V souvislosti s půhonem zátkyňě zmiňme se na tomto místě o zajišťovací funkci uvěznění v tehdejší právu. Používalo se před výkonem trestu smrti, nebo při zadržení podezřelého. Zpočátku byla doba takového věznění neomezena, v městském právu pak byla Brikcího právní knihou zkrácena na šest neděl, Koldínovým zákoníkem pak na tři dny.³²⁴ Vězení mělo zpočátku charakter soukromé vazby, v 16. století bylo možné požádat město o uvěznění žalovaného na náklady žalobce. Šlechtic se však zpravidla zavazoval na svou víru a čest, že se k soudu dostaví.³²⁵ Pokud ale již byl bezectný, přicházela v úvahu i jeho samovazba.

Půhony slunečné znamenaly zahájení určité zkrácené formy řízení. Tento půhon se používal při zmeškání určitých druhů klasického půhonu. Jejich taxativní výčet ze Znojemskeho zřízení je: půhon o svědomí listovní, půhon o postavení svědků a půhon o položení listů, o zastoupení, o rukojemství za peníze nebo správu. Nejpozději mohl být tento učiněn v pátek před sněmem, doručen musel být nejpozději do západu slunce v sobotu.³²⁶

Ve 14. a 15. století se užívalo půhonu trhového, a to vůči lidem, kteří neměli stálého pobytu a rovněž pozemkového jmění. Pohnání se oznamovalo veřejně (i několikrát) na trzích a pokud se pohnaný nedostavil, ztratil při. Rozdíl mezi půhonem trhovým a půhonem zátkyňě spočíval hlavně v intenzitě donucení, půhon trhový se pouze rozhlašoval, nezatýkalo se při něm.³²⁷

Některými půhony se žádalo o předložení důkazů. Půhony k svědomí a o svědomí žádaly soud o provedení výsledku svědků. Půhonem k svědomí původ navrhoval podepření

---

³²⁰ Např.: Z olomouckého vězení prchnul zločinec (zřejmě šlechtic), kdekoli bude přistižen, má být zavázán, aby se, pokud bude obviněn, dostavil k zemskému soudu. Viz. RAUSCHER, Rudolf, op. cit. 95. s. 86.

³²¹ ČÁDA, František, op. cit. 15. s. 23-26.

³²² KAMENÍČEK, František, op. cit. 32. s. 345.

³²³ KAMENÍČEK, František, op. cit. 16. s. 55.

³²⁴ RAUSCHER, Rudolf, op. cit. 95. s. 68-69.

³²⁵ KADLECOVÁ, Marta, op. cit. 277. s. 220.

³²⁶ ČÁDA, František, op. cit. 15. s. 27.

³²⁷ Op. cit. 16. s. 54.

svých tvrzení prostř. sedmi svědků ze šlechtického stavu, tři měli přísahat a čtyři svědčit. Půhonem o svědomí požadoval původ po pohnaném, aby postavil své svědky; zřejmě se tak v určitých komplikovanějších případech mohl dožadovat jejich osobního výslechu.

Půhonem k právu a přísaze původ požadoval provést důkaz přísahou pohnaného.

Půhony k listu oznamoval původ, že disponuje listinou, která dokazuje existenci a výši dluhu pohnaného, kterou pečetil nejen pohnaný, ale i jeho rukojmí. Zřízení z roku 1511 požadovalo předložení listiny bez příslušného půhonu.³²⁸

Půhon ke deskám sloužil jako žádost o výpis z evidence zemských desek, a tím i provedení důkazu.

Půhony rukojemské poháněli rukojmího (ručitele závazku).³²⁹

Zvláštním druhem půhonu je půhon potvorný (protiprávní). Za něj se považuje půhon formálně vadný, neoprávněný, půhon k věci již rozsouzené, hanlivý a dále půhony k deskám zemským, k listu, k svědomí a k ručení, pokud jimi svá tvrzení neprokázal. Potvorné půhony byly trestány podle zdání panského.³³⁰

4.4.3 Doručování půhonů

Půhony se zapisovaly do půhonných register a bylo možno je činit jen po čtyři pátky v roce související s termíny sněmů a soudů.³³¹ Doručovaly se do místa, kde bydlela žena pohnaného nebo tam, kde měl dotyčný nemovitě (deskovní) jmění. Za nepohnatelného se nepovažoval, kdo se nacházel v sousedních zemích. Výjimkami byly daleké cesty do Palestiny, Francie apod.

V olomouckém kraji půhony roznášeli půhončí, kterými byli příslušníci nižší šlechty, kraj brněnský půhončí neměl a půhony zde byly doručovány prostřednictvím poslů. V roce 1607 byli na olomouckém sněmu ustanoveni čtyři stálí poslové pro brněnský kraj.³³²

Půhončí nebo posel obvykle procházel danou oblastí s rejstříkem půhonů, které postupně roznášel. Krále a královnu poháněli dva urození páni. Příslušníky neurozených

---

³²⁸ KAMENÍČEK, František, op. cit. 32. s. 347.

³²⁹ KAMENÍČEK, František, op. cit. 16. s. 57-58.

³³⁰ DEMUTH, Karel Josef, op. cit. 13. s. 39.

³³¹ Op. cit. 16. s. 59.

³³² Ibid. s. 64.

stavů bylo možné pohnat vlastními posly původa.

Pokud půhončí či posel nezastihl pohnaného doma, udělal si v daném místě určité znamení, jako například vyříznutí třísky z vrat domu pohnaného, a to pak sloužilo jako důkaz o doručení půhonu. Pokud totiž půhončí či posel půhon nedoručil, byl tělesně trestán. Stejně tak ale i ten, kdo křivě nařkl půhončího z nedoručení. Podle uznání panského byl dále trestán i ten, kdo půhončím doručení půhonu jakkoliv ztěžoval a znemožňoval.

Půhon bylo potřeba doručit do týdne od jeho vydání, jinak pohnaný měl před soudem námitku „neobyčejného dodání“. Poslední den lhůty končil západem slunce.

V českém právu ve sporech o důležité věci, jako byly svobodné statky nebo dluhy přes 100 kop grošů, a u závažných deliktů jako hlava, únos, násilí se pohánělo (půhony se doručovaly) třikrát. Každý půhon zněl k jinému termínu a teprve třetí termín byl pokládán za „zavinutý“, tj. závazný.³³³ Což se podobně uvádí pro právo moravské.³³⁴

Právní následky doručení půhonu byly přerušeni promlčení práva, litispedence a s ní spojena protiprávnost podání nového půhonu o tentýž předmět - původ získal přednostní právo k případné exekuci na tom majetku žalovaného, který byl půhonem zavázán, pohnaný zase měl právo se domáhat rozhodnutí sporu.³³⁵

4.5 Jednání před soudem

4.5.1 Obecně o úkonech během jednání, činnosti před zahájením dokazování

Během řízení před soudem byly neustále k nahlédnutí zemské desky. Které se před zahájením zasedání četly.³³⁶ Během vlastního procesu bylo zakázáno jakkoli činnost soudu narušovat, za což hrozily sankce. Na zahájení se kontrolovala účast všech nejvyšších zemských úředníků a soudců. Neúčast byla povolena pouze v případě zvlášť závažných důvodů, jinak plénum soudu ukládalo pokutu.

Vlastní řízení začínalo v 16. století čtením půhonů zemským písařem, tento úkon

---

³³³ KADLECOVÁ, Marta. op. cit. 277. s. 224.

³³⁴ SLEZÁKOVÁ, Veronika, op. cit. 6. s. 322.

³³⁵ Op. cit. 277. s. 224.

³³⁶ KAMENÍČEK, František, op. cit. 16. s. 66.

dříve prováděli sami žalobci (volavčí). V této fázi řízení se půhon stává žalobou.³³⁷ K rozlišování zřejmě dochází z důvodu zapsání žaloby do zemských desek, půhony se zapisovaly pouze do půhonných register. Pořadí ve čtení půhonů určoval soud. Bylo-li půhonů mnoho, soudcové hned na začátku určily, které budou projednány a které musely čekat na další zasedání soudu. Pokud nález nebyl vyneseno, i po projednání věci bylo možné uvádět nové důkazy. Ale ne nové skutečnosti, po přečtení půhonu totiž došlo k tzv. prožalování a změna půhonu již nepřicházela v úvahu.³³⁸ Pohánějící i pohnaní se měli hned na začátku dostavit k tzv. vysvědčování půhonů, aby potvrdili, že stojí při právu. Pokud by tak neučinili, ztráceli při, pro ustání práva. Omluvou byla nemoc, uvěznění, pro pohnaného také obklíčení nepřáteli, pobyt za hranicemi mimo dosah půhonů, plnění úkolů ve službách krále. Pohánějící navíc byl povinen pokutou deseti kop grošů pohnanému a mohl být vzat na čtrnáct dní do vězení. Pokud se pohnaný nepostavil k roku bez řádné omluvy, ač se slibem zavázal k účasti, ztrácel čest a mohl být uvězněn.

Pohnaný mohl v řízení proti půhonu uplatňovat postupně tři obrany, pokud s kteroukoliv uspěl a soudcové tuto přijali za oprávněnou, nemusel před soudem odpovídat půhonu a řízení se končilo. Původ však neztrácel při a mohl pohánět znovu. Mezi tyto obrany můžeme zařadit okolnosti hmotněprávní i procesní: Promlčení (25 let), omyl v osobě pohnaného, omyl v předmětu půhonu, postačil taky omyl v označení šlechtického titulu.³³⁹

4.5.2 Dokazování

V akuzačním procesu 16. století měla největší váhu zřejmě svědecká výpověď, platila zásada, že kdo měl víc svědků, získal při.³⁴⁰ Svědkem mohl být kdokoliv; výslech poddaných probíhal tajně a tito nesměli být za svědectví perzekuováni.³⁴¹ Měšťané byli vyslýcháni na radnici konšely a purkmistrem, pak se jejich písemná svědectví posílala zemskému soudu. Existoval i půhon o svědomí listovní, kdy pohnaný jen odeslal svědectví

---

³³⁷ KADLECOVÁ, Marta. op. cit. 277. s. 223.

³³⁸ Pohnaný navíc mohl před prožalováním zaplatit při registrech půhonů či přímo doručujícímu půhončímu tzv. vizu, která měla stejný efekt jako prožalování, znemožňovala původovi měnit obsah půhonu. Viz. Op. cit. 277. s. 225.

³³⁹ KAMENÍČEK, František, op. cit. 16. s. 81.

³⁴⁰ Ibid. s. 83.

³⁴¹ KAMENÍČEK, František, op. cit. 32. s. 328.

soudu. Zajímavé je, že cizozemci museli podávat svědectví pouze osobně, ale Moravané naopak jít osobně svědčit např. do Čech nesměli.³⁴² V určitých mezích byla upravena i nepodjatost soudce, nesměl ve věci svědčit a ani stranám jakkoliv radit.³⁴³ Při výslechu svědků se hojně užívala tortura, šlechtici však směli být mučeni pouze při podezření z politických deliktů a řízení se nekonalo na zemském soudu.³⁴⁴ O této problematice hovoří jeden z normativních nálezů soudu. Nemá se věřit vyznání na šlechtice na mučidlech, pokud mučený své vyznání odvolal. Pokud by neodvolal a zemřel, pak se posuzuje pravdivost výpovědi zločince, obviněný šlechtic je obeslán hejtmanem a musí například prokázat, že na tvrzeném místě v danou dobu nebyl. Pokud toto nelze učinit, může se zprostit podezření přísahou. Ale kdyby později jiný zločinec předchozí obviňující výpověď potvrdil nebo šlechtice obvinil z podobného deliktu, má být tento jako podezřelý šlechtic vydán králi nebo hejtmanu a souzen.³⁴⁵

Dalším významným důkazním prostředkem stavovského procesu byla přísaha.³⁴⁶ Používala se nejčastěji, pokud ji nařídil soud pohnanému, aby se jí očistil od obvinění. Vykonávala se za všedního dne ráno nalačno, muži přísahali v košili bez opasku, zbraní, pokrývky hlavy, bosí se dvěma zdviženými prsty proti slunci, ženy buď se zkříženými rukami na prsou, nebo dvěma prsty na obnaženém levém prsu. Přísahy se dělily na přísahy „s kléskou“ a „bez klésy“. Přísaha s kléskou byla mnohem obřadnější a používalo se jí v závažnějších sporech. Obě přísahy spočívaly v opakování textu předčítaného úředníkem, nesmělo se však splést jediné slovo (u přísah s kléskou byly možné dvě opravy). Kdo kteroukoliv přísahu nevykonal, ztrácel při, kdo přísahal křivě, měly mu být utřaty prsty, jimiž přísahal, nebo v některých případech dokonce býval sřat.³⁴⁷

---

³⁴² KAMENÍČEK, František, op. cit. 16. s. 85.

³⁴³ KAMENÍČEK, František, op. cit. 84. s. 336.

³⁴⁴ KADLECOVÁ, Marta. op. cit. 277. s. 218.

³⁴⁵ Op. cit. 32. s. 305.

³⁴⁶ Z ordálových důkazních prostředků v zemském právu se udržela právě přísaha. Ordály byly až do konce 14. stol. převládajícími důkazními prostředky. Jednalo se o iracionální důkazy, jimiž strany skrz odvolání na přírodní síly či Boha dokazovaly svá tvrzení. Kromě přísahy se hojně užívalo ordálu vodou, ohněm, železem, soubojem. Přísaha ve stavovském soudním řízení svého ordálového charakteru z většiny pozbyla. Viz. MALÝ, Karel, a kol., op. cit. 8. s. 116-118.

³⁴⁷ BRANDL, Vincenc, op. cit. 98. s. LX.

4.5.3 Rozhodnutí

Zemský soud ve věci samé rozhodoval nálezem.³⁴⁸ Před jeho vynesemím byla věc přidělena dvěma, v obtížných případech třem zpravodajům, kteří připravili určité návrhy pro rozhodnutí pro plénum, které soudcové vyslechli a odešli k závěrečné poradě.³⁴⁹ Zněl-li nález „pohnaný nemá tomu půhonu odpovídat“, mohl původ pohánět znovu, zněl-li nález „pohnaný nemá tomu odpovídat“, pohánějící ztrácel při.³⁵⁰ Proti nálezu zemského soudu nebylo odvolání.

Náklady půhonů se nenahrazovaly, půhon o útraty byl půhonem potvorným.³⁵¹ Ale náklady řízení před soudem hradila v procesu poražená strana.

Kromě půhonů k zemskému soudu spokojily se někdy strany také s rozhodnutím samotného hejtmána – tzv. nález na mocné přestání.

Po skončení zasedání soudu se všechny nálezy zapisovaly do zemských desek.³⁵²

4.5.4 Exekuce

Exekuční řízení, nazývalo se „posudky“, mělo několik stadií. Původ i pohnaný se ho museli účastnit buď osobně, nebo v závažných případech zastoupeni zplnomocněncem. Kdo se nezúčastnil, popř. dostatečně neomluvil, prohrával při, i když v nalézacím řízení uspěl.³⁵³ Nejprve povinný dostal od oprávněného výzvu k plnění, té se říkalo úmluva. Pokud k této výzvě nevyhověl nebo se nedostavil, následoval zvod, čili zajištění nemovitého majetku povinného. Vydáním obranného listu se převáděla držba nemovitosti. Tzv. panování znamenalo úřední pohrůžku přenesení výkonu vrchnostenských práv z povinného na oprávněného. Vítěz spolu s komorníky od úřadu zemských desek navštívil statek povinného, shromáždil poddané a fojty a oznámil jim kolik si vezme dobytka, obilí a jiných komodit na splacení dluhu. Tzv. odhádáním se zjišťovala cena zabaveného nemovitého majetku.

---

³⁴⁸ Ostatní, zejména procesní rozhodnutí, zřejmě neměla ustálený název.

³⁴⁹ KAMENÍČEK, František, op. cit. 16. s. 91.

³⁵⁰ DEMUTH, Karel Josef, op. cit. 13. s. 52.

³⁵¹ Op. cit. 16. s. 59.

³⁵² Ibid. s. 92.

³⁵³ Ibid. s. 94.

Přiděním se pak odevzdával majetek ve výši přisouzené částky od povinného k oprávněnému za asistence úřadů, oprávněný přijímal od lidí slib člověčenství.³⁵⁴ Při odboji povinného v kterékoliv fázi exekuce mohlo dojít k trestání na hrdle.³⁵⁵

Rovněž v případě uložení trestu smrti, tělesných trestů nebo trestů, při nichž se má omezit osobní svoboda odsouzeného bylo nutné, aby vítěz sporu zažádal o výkon trestu. U veřejnoprávního stíhání je povinností žalobce o výkon trestu zažádat, u věcí soukromých, jako prostá vražda, smí žalobce požádat o odklad (náhradu v penězích), nebo může bez dalšího výkon trestu odsouzenému prominout.³⁵⁶

---

³⁵⁴ MALÝ, Karel, a kol., op. cit. 8. s. 120.

³⁵⁵ JANIŠ, Dalibor, op. cit. 19. s. 172-173.

³⁵⁶ RAUSCHER, Rudolf, op. cit. 95. s. 53-67.

Závěr

Jak vyplývá z názvu práce, jejím hlavním cílem bylo popsání policejního zemského práva období přelomu středověku a raného novověku. Po seznámení se s obecnými zákonitostmi platnými v tehdejší právu, do jisté míry souvisejícími s dějinným vývojem Moravy, a jeho prameny zaměří práce pozornost čtenáře na moravské landfrýdy, zemská zřízení a jiná usnesení moravského zemského sněmu do částí, kde upravují otázky policie. Jak vidno, tehdejší policejní ustanovení lze podle funkce a sankce rozčlenit na dvě základní oblasti, oblast trestněprávní, kde se uplatňovala trestní represe a zpravidla i hrdelní tresty, a oblast správně regulační, jejíž delikty jsou postihovány pouze pokutami a tato oblast má tak charakter preventivní. První oblast, vývojově starší, lze vysledovat zejména z landfrýdů, pozdější předpisy ji obvykle konkretizují a upravují více dopodrobna; konkrétně jde o zachování zemského míru, stíhání zemských škůdců, silničních lupičů, poslušnost králi či zemskému hejtmanu, součinnost stavů, jednota zemské obce, povinnost přistoupit k landfrýdu, ochrana mince, zákaz shromažďování soukromého vojska, svoboda silnic, zákaz nespravedlivých mýt a úroků. Druhá oblast je mnohem obsáhlejší, její vývoj však začíná až koncem 15. století. Tato ustanovení často nepřímo upravují otázky poddaných prostřednictvím vrchností, které jsou za dodržování policejních ustanovení poddanými přímo odpovědné zemské obci. Jako příklady uvedme, mýcení křovisek okolo cest, zajištění pronásledování lupičů a zemských škůdců, ale také kacířů, dohled nad lichvářskými praktikami Židů; v 16. století též regulace obchodu, řemesel ve vsích, omezení či zákaz zábav, hazardu a otázky mravnosti.

Vymáhání práva z těchto ustanovení bylo ve středověku i raném novověku komplikované především z důvodu nejasnosti kompetencí tehdejších soudů. Pokud se nejednalo o stíhání soukromé, byl zpravidla každý povinen delikventa pronásledovat (na prvním místě panovník nebo zemský hejtman) a učinit i púhon nebo obeslání dotyčného. V přechodu od akuzačního k inkvizičnímu procesu přibývalo v řízení případů veřejnoprávního stíhání, písemných úkonů a důkazů. V dokazování na konci středověku můžeme sledovat postupný zánik formalismu ordálů a vzestup váhy racionálních důkazů. V zajištění osob a věcí pro účely řízení a výkonu rozhodnutí měly význam rukojemství, zástavy, slib, ustanné právo a prohlášení za psance, ve věcech zajištění osob nešlechticů se používala samovazba.

Jak bylo řečeno, zemský soud mohl svým plénem volně nalézat právo a tak ho tvořit. Za tohoto stavu tedy veškeré zákonodárství působilo podobně jako obyčejové normy pouze

jako vodítka pro nalézání. Za stavovského státu však sněm i soud ovládala šlechta, obě instituce sledovaly tytéž zájmy, a tudíž při soudním nalézání práva pravděpodobně zřídka kdy docházelo k radikálním odchylkám od sněmovní normotvorby. Do této koncepce pak nezapadal absolutistický panovník, kterým byl ve zkoumaném období zejména Ferdinand I. a který se po celou dobu své vlády se snažil zákonodárné pravomoci soudu, ale také sněmu, dostat zcela pod svou kontrolu.

Co se týče skutečného stavu policie zkoumaného období, nejprve citát Rudolfa Rauschera, který mluví za vše: „Sledujeme-li vnitřní poměry v zemích středoevropských ve středověku, nápadna jest neupravenost bezpečnosti v zemi. I v dobách normálních bují loupeživé rytířstvo a v dobách bezvlády pak nastává boj všech proti všem.“³⁵⁷ V období stavovského státu neexistovala silná státní moc, zemský soud začal po husitských válkách pravidelně zasedat až roku 1480,³⁵⁸ na silnicích řádili lupiči, spory se řešily soukromými válkami. Po vynálezu knihtisku, s tím souvisejícím nárůstem sněmovní normotvorby s policejní tematikou a nástupu silných Habsburků lze předpokládat zlepšení situace míru, řádu, bezpečnosti a vůbec celkové dobré policie.

Za hlavní přínos práce považují poměrně podrobný rozbor policejních ustanovení, jednotlivě i obecně, srovnání a zhodnocení vztahu starších a novějších policejních norem. Přínosným může být i ucelený pohled na danou problematiku počínající obecnými zásadami tehdejšího práva, pokračující přes výčet a srovnání jeho pramenů, klíčovou kapitolou o rozboru policejních ustanovení a končící kapitolou o soudním řízení.

Pro pokračování výzkumu by bylo zajímavé objasnit změny v otázkách policie za absolutistické monarchie, dále se podrobně zaměřit na rozdíly a vztahy soukromožalobního a veřejnožalobního procesu a rovněž v rámci tématu více probádat judikaturu tehdejších soudů.

---

³⁵⁷ RAUSCHER, Rudolf, op. cit. 46. s. 5.

³⁵⁸ JANIŠ, Dalibor, op. cit. 19. s. 59.

Prameny a literatura

Prameny:

BRANDL, Vincenc (ed.). *Kniha Drnovská*. Brno, 1868. 227 s.

BRANDL, Vincenc (ed.). *Kniha Tovačovská, aneb Pana Ctibora z Cimburka a z Tovačova paměť obyčejů, řádů, zvyklostí starodávných a řízení práva zemského v Markrabství Moravském*. Brno, 1868. 136 s.

ČÁDA, František (ed.). *Zemské zřízení moravské z roku 1535 spolu s tiskem z roku 1562 nově vydaným*. Praha : Česká akademie věd a umění, 1937. 313 s.

ČELAKOVSKÝ, Jaromír (ed.). Knížky nálezů soudu zemského a komrního z první pol. XVI. stol. In *Archiv český XIX*. Praha, 1901. s. 519. s. 476-644.

DEMUTH, Karel Josef (ed.). *Kniha Tovačovská aneb pana Ctibora z Cimburka a z Tovačova zemského hejtmána markrabství Moravského sepsání obyčejů, řádů, zvyklostí starodávných a práv markrabství Moravského*. Brno : Historicko-statistický odbor, 1858. 184 s.

GLÜCKLICH, Julius (ed.): *Nová redakce zemského zřízení Království českého z posledních let před českým povstáním*. Brno : Masarykova univerzita, 1936. 567 s.

JANIŠ, Dalibor (ed.). *Práva a zřízení Markrabství moravského z roku 1545 (Pokus moravských stavů o revizi zemského zřízení)*. 1. vydání. Brno : Matice moravská, 2005. 295 s.

KAMENÍČEK, František (ed.). Jednání sněmovní a veřejná v markrabství Moravském od počátku 15. století až do přijetí krále Ferdinanda I. za markrabí Moravského roku 1527. In *Archiv český X*. Praha, 1890. s. 241-352.

KAMENÍČEK, František (ed.). Jednání sněmovní a veřejná v markrabství Moravském od počátku 15. století až do přijetí krále Ferdinanda I. za markrabí Moravského roku 1527. In *Archiv český XI*. Praha, 1892. s. 282-405.

PALACKÝ, František (ed.). *Archiv český IV*. Praha, 1846. 608 s.

Literatura:

BAUTIER, Robert-Henri (ed.). *Lexikon des Mittelalters IV*. München : Deutscher Taschenbuch Verlag, 2003. 2230 s., s. 1587-1592

BAUTIER, Robert-Henri (ed.). *Lexikon des Mittelalters V*. München : Deutscher Taschenbuch Verlag, 2003. 2228 s., s. 1657-1660

BÍLÝ, Jiří L. *Právní dějiny na území české republiky*. Praha : Linde, 2003. 474 s.

JAN, Libor. *Vznik zemského soudu a správa středověké Moravy*. Brno : Masarykova univerzita a Matice moravská, 2000. 299 s.

JANIŠ, Dalibor. Ústavní základy moravského zemského práva na počátku novověku. In MALÝ, Karel, PÁNEK, Jiří, JANIŠ, Dalibor (ed.). *Vladislavské zřízení zemské a počátky ústavního zřízení v českých zemích (1500-1619): sborník příspěvků z mezinárodní konference konané ve dnech 7.-8.12.2000 v Praze*. Praha : Historický ústav Akademie věd České republiky a Ústav právních dějin Právnické fakulty Univerzity Karlovy, 2001. s. 113-

JANIŠ, Dalibor. „Zkrocení pýchy zlých lidí“. Policejní ustanovení v usneseních moravského zemského sněmu před rokem 1520 ve středoevropském srovnání. *Folia Historica Bohemica*, 2006, roč. 22, s. 7–28.

JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní právo hmotné – obecná část*. 1. vydání. Praha : Linde, 2004. 470 s.

KADLECOVÁ, Marta. Proces v zemských zřízeních v 16. a na počátku 17. století. In MALÝ, Karel, PÁNEK, Jiří, JANIŠ, Dalibor (ed.). *Vladislavské zřízení zemské a počátky ústavního zřízení v českých zemích (1500-1619): sborník příspěvků z mezinárodní konference konané ve dnech 7.-8.12.2000 v Praze*. Praha : Historický ústav Akademie věd České republiky a Ústav právních dějin Právnické fakulty Univerzity Karlovy, 2001. s. 217-238.

KAMENÍČEK, František. *Zemské sněmy a sjezdy moravské. Jejich složení, obor působnosti a význam od nastoupení na trůn krále Ferdinanda I. až po vydání Obnoveného zřízení zemského (1526–1628). I. díl*. Brno : Zemský výbor markrabství Moravského, 1900. 567 s.

KAMENÍČEK, František. *Zemské sněmy a sjezdy moravské. Jejich složení, obor působnosti a význam od nastoupení na trůn krále Ferdinanda I. až po vydání Obnoveného zřízení zemského (1526–1628). II. díl*. Brno : Zemský výbor markrabství Moravského, 1902. 802 s.

KAMENÍČEK, František. *Zemské sněmy a sjezdy moravské. Jejich složení, obor působnosti a význam od nastoupení na trůn krále Ferdinanda I. až po vydání Obnoveného zřízení zemského (1526–1628). III. díl*. Brno : Zemský výbor markrabství Moravského, 1905. 726 s.

MALÝ, Karel, a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přepracované vydání. Praha : Linde, 2003. 673 s.

MALÝ, Karel. *K českému trestnímu právu 15.–16. století*. Praha : Československá akademie věd, 1962. 112 s.

OGILVIE, Sheilagh. Vesnická obec a tzv. „druhé nevolnictví“ v raně novověkých Čechách. *Český časopis historický*, 2009, roč. 107, č. 1, s. 106-154.

POLÍVKA, Miloslav. Sebeuvědomění české šlechty na pozadí česko-německých v pohusitské době (Zášťí českých pánů Aleše ze Šternberka a Hynka Krušiny ze Švamberka ve třicátých a čtyřicátých letech 15. století). *Český časopis historický*, 1995, roč. 93, č. 2, s. 499-505. s. 426-450.

RAUSCHER, Rudolf. *Usmrcení člověka v českém právu zemském*. Bratislava : Universita Komenského, 1927. 91 s.

RAUSCHER, Rudolf. *Zemské míry na Moravě*. Praha, 1919. 19 s.

REZEK, Oldřich. *Změny soudního systému v Koruny České v době pobělohorské*. Rigorózní práce. Brno : Masarykova univerzita, 2008. 137 s.

SLÁDEČEK, Vladimír. *Obecné správní právo*. 2. vydání. Praha : ASPI – Wolters Kluwer, 2009. 464 s.

SLEZÁKOVÁ, Veronika. Moravsko-rakouský landfrýd z roku 1414. *Český časopis historický*, 2002, roč. 100, č. 3, s. 499-505.

SLEZÁKOVÁ, Veronika. Nejstarší landfrýdní smlouva na Moravě. In JAN, Libor, JANÁK, Jan. *Sborník prací z celostátní studentské vědecké konference Historie 1997*. 1. vydání. Brno : Matice moravská, 1998. s. 59-84.

SLEZÁKOVÁ, Veronika. Počátky a vývoj nejstarších moravských landfrýdů z let 1387, 1396, 1405 a 1412. *Časopis Matice moravské*, 2001, č. 120, s. 315-336.

ZNOJEMSKÝ, Jiří. *Vývoj soudnictví*. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, 2009. 61 s.

Elektronické zdroje:

<http://cms.flu.cas.cz/index.php>

<http://www.mesto-lipnik.cz/turista/historie-mesta/pivovarnictvi/historie-pivovarnictvi-v-lipniku-n-b.html>

http://www.rozhlas.cz/toulky/vysila_praha/_zprava/232919

http://www.upol.cz/fileadmin/user_upload/PF-katedry/spravni-pravo/Sprava/Policie_I.ppt

http://www.upol.cz/fileadmin/user_upload/PF-katedry/spravni-pravo/Sprava/Vnit.ppt

<http://vokabular.ujc.cas.cz>